

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 11766

VEGN IDISHE BIKHER

Morris Samuel Sklarsky

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אשיה
עמאן
שקלארסן

לול

- בְּנֵי
- אֶלְעָזָר
- פָּנָא

ניו יאַרְק, נאָוועמבער, 1928.

לעיגל בון

Copyright — 1928
by
MORRIS S. SKLARSKY
705 Crotona Park No., Bronx, N. Y.

“אריאם פרעם”
54 קאנאל סט.
ניו יורק, נ. י.

ביבער-סילס מאי קא משמע לן?

ברכושתא ושותרא עבדי הולא מתרבזן

(סנהדרין ק"ח)

פארקופן אידישע ביכער צו רעדוצירטער פרייזן איז ניט קיין
נייע זאך אויף דער אידישער גאנס. דאס איזו שווין פרקטיטיזערט
געוווארן פaddr יארן און יארן, פונקט איזוי גוט ווי עס ווערט פראָק
טייצרט איז אנדערע פאָקן, אויף אנדערע סחרות. דאס האט גע
טאֹן מיט עטלאָכע יאָר צוּריך די "היבּרוּ פֿאָכְלִישְׁנָגּ קָאּ". נאָר
איידער זי האט זיך אַרְבִּיבְּרַעְגְּלִיבְּן פֿוּן קָאנְעָלְסְּטְּרִיטְּ אַוְיף
עלדריזש סטריט. דאס האָבּן געטאן אַוְיך די קָלְעָנְעָרְעָ בְּיכּוּר
פארלעגער. כמעט אלע אידישע צייטונגֶן און זוֹרְנָאָלְן האָבּן
פֿוּן צוּצִית געהאט "ביבער-סילס". דער "מַאֲרְגָּן זֶוּרְנָאָלְן"
האָט נאָר דער הֵוָם "סִילָּס" דורך דער יומְטוּב צוּצִית פֿוּן חֻנְכָּת
"קְרִיסְטְּמָעָם" און נִיְּרִיאָר.

די אלע אויבּנְדְּרָמָנְטָע "סִילָּס" זַיְנָעַן אלע גַּעֲוָעָן פֿוּן דעם
מיינ "געמאָכָּת שבת פֿאָרְזִיךְ". יעדער אַיְנָעָר האָט פֿאָרְקּוּפְּט זַיְיָ
גע אַיְגָּעָנָע אַוְיסְּגָּבָּן. (דער "מַאֲרָגָּן זֶוּרְנָאָלְן" אַוְיך "וּוֹאָרְהִים"
הָבּּן אַוְיך פֿאָרְקּוּפְּט אַטְּיוּלְפֿוּן די אַיְבּוּרְעָצְטָעָ רַאֲמָנָעָן אַוְן
דרער-סילסן פֿוּן די "היבּרוּ" אַוְיסְּגָּבָּן).

אין 1921, ווען דער קְרִיזְס אַוְיפּן אַיְדִישָּׁן בְּבִיכּוּרְמָארְס האָט
זיך ערשות אַנגָעָהָבוּן פֿילְן, האָט מ. י. שעליובּסקי, פֿוּן פֿאָרְלָאָג
"אַידִישָּׁ", גַּעוּאָלָט רַאֲטָעָוּן די לְאָגָעָ אַוְיך אַזָּא אַוְפָן: ער האָט
גַּעוּאָלָט צוֹזָמָעָנָעָמָעָן אלע אַוְיסְּגָּבָּן פֿוּן אלע פֿאָרְלָאָגָן אַוְן פֿאָרְ
קְוּפָן זי אַלע אַיְזָן אַיבּוּזְקָן לְאָנד צוּ רַעְדוּצְרָעָ פֿרְיִיזָן. ער
אייז אַכְּבָּר זַיְוִיט נִימָט גַּעֲנָגָנָגָן, סיִ מִיט דַי פֿאָרְלָעָגָה, סיִ מִיט
די קוּפְּפָר אַוְן סיִ מִיט זַיְן נִסְיָה אַיבּוּזְקָן לְאָנד. חֹזֶץ דעם "ליַיְדָה
טַעַרְאַרְיָשָׁר פֿאָרְלָאָגָן" אַיְזָן קְיִינְעָרָן די פֿאָרְלָעָגָה נִיט צוֹגָעָשְׁטָאָ
גען צוּ דער אַונְטַעְרָנָעָמוֹנָה, ווֹילְדִי פֿאָרְלָעָגָה האָבּן גַּלְיִיךְ אַוְיך
מַאֲרָגָן נאָר דַי עטלאָכָע "זַאֲטָעָ יָאָרָן" נִיט דַעְרוֹוָאָרָט אַוְן נִיט גַּעַ
קָעָנָט שְׁלוּם מַאֲכָן מִיטָן גַּעֲנָאָקָה, אַו זַיְעָרָר סַחְוָה זַאֲלָמוֹן פֿאָרְ
קְוּפָט וּוּעָן בּוֹלְדָהּוּל.

די קויפער איזן די שטעה און שטעלאלד האבן זיך מסתמא געהאט זיינערע "טעכנייש אורהזאָן" פאַרן אויסמײַרין די צו יונגעראָן צייט באָמת גְּרוֹיזֶע מְצִיאָתָן וְאַס אַיז זַיִּה פֿאָרגְּנָעֵלִינְגָּן גְּנוֹאָרָן. מְמִילָּא אַיזן די אָונְטָעָרָנְמוֹנָג — נַאֲדָא אַ שְׁטָעָנְדִּיק שְׁנָעָלְוָאָקְּסָנִי דִּיקָּן דֻּעָפְּצִיָּת אָוֹן שְׁוֹועָרָר אַרְבָּעָט פָּוֹן עַטְלָאָכָּע וְאָכָּן — אַוְיףּ גְּנוֹעָבָּן גְּנוֹאָרָן.

דורך די לְעַצְּטָע עַטְלָאָכָּע יַאֲר זַיִּינְגָּן דָּא עַטְלָאָכָּע גְּרָעָסְעָר אַירְיָשָׁע פֿאָרָלָאָגָן, זַיִּה "נוֹיְצִיּוֹת", "קוֹלְטוֹר", "אִידִּישּׂ", "ליְטָעָרָץּ", טּוֹרָה, "חַיִּים", אָונְטָעָרָגָּעָנָגָּעָן.

דעַר "פֿאָרוּוּרָטָם" בִּיכְעָרְפֿאָרָלָאָגָן הָאת גְּנוֹזָנְגָּן זַיִּן שְׁוֹאָזּ נְעָזְלִידּ מִיטּ אָז אַוְיסְפֿאָרָקְוִיתּ וְאַסּ הָאת זַיִּה אַנְגְּנָעָפָּנְגָּן דָּעָם 11 טּוֹן אַקְטָאָבָּרָה, אָזָן אַנְגְּהָאָלְטָן עַלְּהָ טָעָג. דָּאָס אַיזּ בֵּין דָּאָז גְּנוֹעָבָּן דָּעָר גְּרָעָסְעָר אַוְיסְפֿאָרָקְוִיתּ. יַעֲדָרָ אַידּ וְאַלְטָן זַיִּה גְּעוּמָנָט וְוַיְנִטְשָׁן צַוּ פֿאָרָמָאָן דָּאָס גְּלָעָטָן, וְאַסּ הָאת צַוְּגָּעָלִינְגָּט צָוּם "סִיּוּלּ", פֿאָרָקוּפֿנְדָּרִיךּ אַ בּוֹרָה, וְאַסּ הָאת פְּרִיעָרָ, פֿאָרָ דָּעָם "סִיּוּלּ", גְּעַקְּאָסָטָן 1.50 דָּאָלָן, פֿאָרָ בְּלָזְזָן 85 סְעָנְטָן (איַן אַיְינִיקָּעָ פְּאָלָן — פֿאָרָ נַאֲדָ בְּלִיעָדָר).

קיְוָן אַנְאָנְסָן פֿאָרָ דָּעָם "סִיּוּלּ" הָאת מְעָן נְיַט גְּזָוָשָׁלְעָוָעָט. מְעָן הָאת אַנְאָנְסָירָט מִיטּ אַ בְּרִוְיטָרָהָןְטָהָן. אַרְוָם אָז אַרְוָם אַ 5-4 גְּאנְצָעָ צִיְּתוֹנָגָּסְ-זִיְּוָיָּטָן אָזָן אַפְּלָיו אַיזּ דָּעָר זְוַנְטִיקְדִּיקְעָר "רָאָצָן" מְאָגָּרָאָוּוּרָסְעָקָשָׁאָן". אָזָן וְוַעֲנָן נְאָטִיכְיָזָן אַיזּ דָּאָדּ שְׁוֹיָן אַפְּגָּעָעָ רְדָעָט. מְעָן הָאת גְּדָרָקָט נְאָטִיכְיָזָן אַוְיףּ דָּעָר עַרְשָׁטָר זַיִּות יְעָדָן טָאָגָן דָּוָרָךְ דָּעָר גְּנָצָעָר צִיְּמָת פָּוֹן אַוְיסְפֿאָרָקְוִיתּ. דָּעָרָצָו הָאת מְעָן נַאֲדָר גְּדוּשָׁתָן אַנְשָׁטָעָלָן עַטְלָאָכָּעָ סְפָּעָצִיְּלָעָלָן מְעַנְטָשָׁן צַוּ בְּאָזָרָנוּ מִיטּ סְחוֹרָה די אַרְוָם צְוּוֹי טְוִוָּזָנָט קְוָנִים וְאַסּ הָאתָן בְּאָזָוָכָט דָּעָם "סִיּוּלּ", אָזָן דָּעָר פְּלָאָצָן אַלְיָוִן, דָּאָרָט וְוַאוּ דָּעָר "סִיּוּלּ" אַיזּ פֿאָרָ גְּעַקְּוּמָעָן, הָאת דָּאָר אַוְיךְ גְּדָרָאָפְּטָט קָאָסָטָן שְׁוַיְינָעָ עַטְלָאָכָּע טָאָלָעָר. דָּוָרָךְ דָּעָר צִיְּמָת הָאתָן זַיִּה אַוְיךְ עַטְלָאָכָּע בִּיכְעָרְגָּעָנְשָׁעָטָן גְּעַשְׁלָאָסָן, אָזָן אַזּ בֵּין דָּי עַטְלָאָכָּע פֿאָרָבלִיבָּעָנָעָ פֿאָרָלְעָנְעָר הָאת גְּהָאָלְטָן בְּיָמִים "בָּאוּ כָּוֹם עַד נְפָשָׁה", הָאתָן זַיִּה זַיִּה גְּעַלְאָוֹת אַיִּרְבָּעָטָן אָזָן שְׁלוֹם גְּמָעָאָכָט מִיטָּן שְׁקָוָאָל. וְוַיְוַיְלָ אַוְיבָּ מְעָן וְוַיְלָ בְּלִיְּבָן בְּיָמִים גְּשָׁעָפָט, מְזוֹן מְעָן צָאָלָן "גְּאָוָטָס" אָזָן מְעָן שְׁוִין שְׁנִינוֹן בֵּין בֵּין, אַבְּיָיָן וְעַן זַיִּה מִיטּ אַ לְעָבָרְיוֹן גְּרָאָשָׁן. אָזָן דָּעָרָפָר טְאָקָעָ

האבן זי אינגעוויליקט אריינצוגעבן זיער אומסנאנן אויף די "ביבער-סילס", וואס זיינען אינגעוארדנט געוואר פון די ארגאָר נען פון די "רעכטע" און "לינקע" פארטיזען (פריהייט) און "וואָוועָר"), וועגן וועלכע איך וועל דא ריזן אַ ביסל באַרכות.

*

די אויבנדערמאָנטע פארטיזען זיינען געקומען צו דער אידער שער ליטעראָטור ניט מהאָבת מרדכי, נאָר משנאָת המן. די פֿאָרְטֿיזֿען האָבן ניט אַנגעפֿאנָגֿען זיער, "סילס" צוּלִיב דעם, וואס טיען האָבן לאָטְאָרְטֿוּס אַיז זי אָזֶוּ שְׁטָאָרְקֿוּס אַיז טיער אַיז די אַידְוִישׁע לְוִיטְעָרְאָטוּס אַיז זי אָזֶוּ שְׁטָאָרְקֿוּס לְבֵב אַיז טיער אַיז האָבן דערפֿאָר גַּעוֹאָלָט פֿאָרְשְׁפֿרִיטֿוּן דעם אַידְוִישׁן בּוֹך; אַדְעָה אַפְּשָׁר צוּלִיב דעם, וואס זי אָבָּן גַּעוֹאָלָט גַּעֲבָן אַ גַּעֲלָגְנִיהִיט זיער מִיטְגְּלִידָר צו באָקּוּמָן אַידְוִישׁע בִּיכְעָר (נאָר וועלכע דאס חיות גִּיט זי, נְעַבָּר, אָוִס) פֿאָר רַעֲדְצִירְטֿוּס פֿרִיזֿוּן. די אַודְרָז אַיז אַ גַּאנְץ אַנְדָּרָעָר. זי אָבָּן עַמְּגַע צוּלִיב זיַּעַר שְׁנָאָה צו די דָּפִיצִיתָן אַיז זיער פֿאָרטֿיזֿיְקָסָם. עַמְּגַע צוּלִיב גַּעוֹעָן אַ נְיוּעָר "סְלִים" פֿאָר אַונְטְּרָנְעָמָנוּנָן פֿאָר פֿאָרטֿיזֿיְקָסָם, ניט דָּאָרְפֿנְדֿיך "אַינְוּעָסְטֿוּן" אַיז דעם קִין גַּעַלְתָּן. אַגְּבָּן אַיז צוּעָקָן, דער נְיִיעָר וועג אָוִיפָּה גַּעַלְתָּן מַאֲכָן טַאָקָע אַ שְׁעַנְעָרָר אַיז לְיִכְּבָּר טַעַר ווי צו "לוֹפִּין" אַ פֿיקְנִיךְ, אַ בָּאָה, אַ בָּאָזָּאָר אַדרָּע אַ טַּעַר טַעַר-אַונְטְּרָנְעָמָנוּנָן. די אַלְעָעָר שְׁרָתְּדָּרְמָאָנטָע אַונְטְּרָנְעָמָנוּנָן פֿאָדרָז אַ סְדָּר מַעְרְבָּהָוָת אַז עַנְגְּרִינְגָּה ווי "לוֹפִּין" אַ בִּיכְעָר אַז דָּרָצָן קָעָן גַּאֲרָז אַז חַוִּילְחַשְׁבּוֹנְדִּיקָע אַונְטְּרָנְעָמָנוּנָן "סְלִים". דָּרָצָן קָעָן גַּאֲרָז אַז חַוִּילְחַשְׁבּוֹנְדִּיקָע אַונְטְּרָנְעָמָנוּנָן מֻונְגָּה וואָט אַרְיִינְבְּרִינְגָּה עַטְלָאָכָע טַאָלָע. זוּוֵּיל אָוִיב עַמְּגַע אַז פֿאָרָאָז אַ מאָנְגָּל אַיז עַפְּעָם אַיז די פֿאָרטֿיזֿיְעָן, וואָס אַינְטְּמָעָר מְאָנְגָּל. דער חַשְׁבָּון זְיִיעָר אַיז גַּעֲוָעָן אַטְוָאָס: די מַאֲסָן האָבן צִוְּטוֹנָגָעָן האָבן מִיה פְּלָאָז האָבן מִיר אוּיך, פֿאָרוּוָאָס טַאָקָע מִיר, צִוְּטוֹנָגָעָן האָבן מִיה פְּלָאָז האָבן מִיר אוּיך, פֿאָרוּוָאָס טַאָקָע נִיט מַאֲכָן אַ מַּאֲלְצִיְּטָה כְּסֻודָּת שְׁלָמָה בְּשַׁעַתְוָה פָּוּן דער אַידְוִישָׁר לִיטְעָרָטוּר? די פֿאָרְלָעָגָעָר בעַטְן קִין גַּעַלְתָּן נִיט (אַונְדוּרָע פֿאָר טַוִּיפְּרָע ווַיְסָמָן אוּיך, אַז דער בעַטְן אַיז נִיט דער עִיקָּה, עַס בְּלִיּוּבָט נִאָר בַּי זַי די בְּרִיחָה אַז גַּעֲבָן, אַז זַי נִוצָּן טַאָקָע אוּיך זְיִיעָר פְּרִיוּוּלְעָגָעָן עַל צְדָקָה טֻבָּה). מַהְהָ נְפָשָׁה, וועט מעַן די בִּיכְעָר פֿאָרְקוּפָּה, אַיז דָּאָר אָודָאָי גַּוְמָה, וועט מעַן זַי, די פֿאָר

משת שמואל שקלארסקי

לענער, אויך צואווארפֿן אַ בײַנְדֶל; אלא ניט — ווועט מען צוריקי
געבען די ביכער...
אנגב אויז נאָד אוין דער „סָאַצִּיאַלִיסְטִישֶׁעָר פָּעַדְעָרָאַצְּיעָ“ פָּאָרָד
בלִבְּוֹן פֿוֹן דער „שְׁלוֹסְפְּשָׁולְהַ-צִּיטִּיט“ אַ רְעַכְּטַ בִּיסְלַ פָּאָרְטִּיְּלִיטָעַ
ראָטוֹר, ווֹאָס אַיִּז גַּעֲוֹעַן אָן „אָוכְּלַ וְאַיְּנוּ עַוְשָׁה“, ווֹאָס האָט נָאָר
גַּעֲמָלִיעַט אֵין די אוּגָּנָן אָן פָּאָרְנוּמָעַן פְּלָאָזִּי. אַ סִּילְּ “אִיז גַּעֲוֹעַן
די אַיְּנְצִיקָּעַ גַּעֲלַעְגָּהִיט פְּטוֹר צַו ווּרְעָן דָּעַרְפּוֹן אָן נָאָד זָעַן זָרָךְ
מיַט עַטְלָאָכָּעַ גְּרָאָשָׂן.

אט דָּאָס אִיז אֵין קוּרְצָן די אַנְטְּשְׁטִיאָוָנָג פֿוֹן די „בְּיכָעָרָה
סִילְּסָ“. *

דעַם אַנְפָאָנָג פֿוֹן די אַלְגַּעַמְיִינָע „בְּיכָעָרְסִיּוֹלָס“ האָט גַּעֲמָכְט
די „פְּרִיְּהִוִּיט“, שבת, דַּעַם 29 טָנוּן מְעָרִין, 1924. דַּעַר אַוִּיסְפְּאָרְקִוָּה
הָאָט אַנְגָּעָהָאַלְטָן אַ קְרוֹצָעַ צִיּוֹט, ווּוְיָלַד „פְּרִיְּהִוִּיט“ האָט גַּעַנְיָה
דָּאָרָפְּט זִיד אַבְּעָרְקָלִיבּוֹן פֿוֹן 47 קְרִיסְטִּי סְטְרוֹטָן, קִיּוֹן 153 אַיסְטָט
ברָאוֹדוֹיִי.

אַרְיוֹינְקְלִיְּבָנְדִּיק זִיד אֵין דַּעַר נְיִיעָר דִּירָה, האָט די „פְּרִיְּהִוִּיט“ — „אוּפְּפָן אַלְגַּעַמְיִינָעָם פְּאַרְלָאָנָג“ — ווּוְידַעַר גַּעֲפָנָט דַּעַם
„סִילְּסָ“ פְּרִיְּטִיק, דַּעַם 25 טָנוּן אַפְּרִיל, 1924, בִּין זָוְנְטִיק, דַּעַם 27 טָנוּן
אַפְּרִיל, 1924. אוּפְּפָן „סִילְּסָ“ האָבוֹן זִיד גַּעֲחָאָט מְעָרְטָפְּטָן בְּיכָעָרָה
פֿוֹן פְּרָעָמְדָעַ פְּאַרְלָאָגָן אֵין אַיְּדִיש, רַוְשִׁישָׁ, פּוֹלִישׁ אָנוּ עַנְגָּלִישׁ.

די „וּוְעַקְעָרְנוּקָעָם“ האָבוֹן דַּעַרְהָעָרטָה, אָז חְבָרָה „לִינְקָעָם“ טָעוֹן
גַּעֲשָׁפְּט אָנוּ ווּרְעָן נְתַעַשְּׂרָ פֿוֹן דַּעַר אַיְּדִישָׁר לִיטְעָרָאָטוֹהָ האָבוֹן
זִיד זִיד מְתֻקָּנָה גַּעֲוֹעַן אָנוּ זִיד. אַכְּבָּר אָזְוִי וְאָז אַיְּגָעָנָעָם פָּאָרָד
לְאָגָה האָבוֹן זִיד נָאָד צַו יְעַנְעָר צִיּוֹט נִיט גַּעֲחָאָט, ווּוְיָלַד דַּעַם גַּעֲנָצָוּ
פְּעַלְלָה לִיטְעָרָאָטוֹרְבָּאָגָאָשָׁה האָט בֵּי דַּעַר צָעַטְיוֹלָגָן גַּעֲרָשָׁנָט די
„סָאַצִּיאַלִיסְטִישָׁעַ פְּעַדְעָרָאַצְּיעָ“ האָט זִיד גַּעֲחָאָלָפָן, אָז דַּעַר
„פְּאָרוּעוּרָטָסָ“ אֵין גַּרְאָד דָּאָן אַרוּוּסָ פֿוֹן די „לִיטְעָרָאָטוֹרְ-בִּינָעָסָ“,
אֵין ווּרְעָרָאָדָעָה האָט גַּעֲקָעָנָט זִיּוֹן דַּעַר בָּאַשְׁוֹינְפְּרָעָלְאָכָעָר יְוָרָשָׁ
פֿוֹן די פָּאָרְבְּלִיְּבָנָעָ בְּיכָעָרָה, אוּבָּר נִיט דַּעַר „וּוְעַקָּרָה?“ האָבוֹן זִיד
טָאָפָּע מִיט די שִׁירְיוֹים פֿוֹן „פְּאָרוּעוּרָטָסָ“ אָנוּ בְּיכָעָר וּפֿוֹן כְּמַעַט
אַלְעָ אַיְּדִישָׁעַ פְּאַרְלָאָגָן אֵין אַמְּעָרְקָעַ אָנוּ אַיְּרָאָפָּע, „גַּעְרָאָנָט“
אַ סִּילְּ „בְּיכָעָרְסִיּוֹלָס“ דַּעַם 22 טָנוּן דַּעַצְעָמְבָּעָה, 1924. דָּאָס אֵין גַּעֲוֹעַן

או איספארכזיף פאר אויסליאָלַאָר אידישע ביבער. (דרער איינֿ ציינּער פּוֹסְל אִין גַּעֲוָעַן אָן עַנְגְּלוּשָׁעֶר וּוּרְטָעְרִיכָּר.) אַבְּיַסְל שְׁפַעְטָעֵר קַומְעָן אוּיךְ אַרְוִים מִיט "סִילְסָ" דָּרָר פֿרְיוּנְדָּ, "פֿרְיוּ אַרְבִּיטָעֵר שְׁטִימָעָ", "דָּרָר קוֹנְדָּס" אָן אַנְדָּרָעָ רְפִירְיָונְדָּ, דָּרָר "טָאגָ" מַאֲכָת אָן אַיסְפָּאַרְכָּזיף אוּףְּ אַלְעָ אַוְיסָ זְשֻׁוְרְנָאָלָּן. דָּרָר "פֿאַרְלָאָגָן נִיְּצִיָּיט", וּוּאָסָ עַד הָאָט אַפְּנָקְוִיפְּטָ פָּאָר אַ שְׁיְבָוש אָן פָּאַרְקָוִיפְּטָ עַם, אַנְבָּ, אוּיךְ פָּאָר אַ שְׁפָאַטְּ-בִּילְיָוקָן פֿרְיוּן. דָּרָס זְעַלְבָּע טָוט "די יְיִדְישָׁע טְאַנְגְּבָלָאָט" מִיט דִּי אַוְיסְפָּאַבָּן פֿוֹן פֿאַרְלָאָגָן "קָוְלָטוֹר". די "פֿרְיוּהִיט" מַאֲכָת וּוּידָר אַ "סִילְסָ" — "לְכָבוֹד די דָּעַלְעַנְאָטָן אָן גַּעַסְטָ" צָו דָּרָר אַרְבָּעָטָעָרְדוֹןְגָּ קָאנְנוּעָנִי. שאָן, איַן מַאי, 1925.

*

"אָן די וּסְמִיטְבִּידְיקָע טָעַג הוּבוֹן זַיְד אָן צָו בְּאָוְוִיזָן", מַאֲכָת דָּרָר "פֿאַרְוּעוּרָטָס" וּוּידָר אַ "סִילְסָ" (פְּאַקְטִישָׁ אִין דָּאס אַ וּוּעָ קָעָרָ, וּוּיְילָ דִּי אַרְבָּעָטָ וּוּרְטָמָן גַּעֲוָעַן פֿוֹן "וּוּקְעָרִינְקָעָם" אָנוּ די פֿרְאַפְּיָטָן נִיְּעָן פֿאַרְזָן "וּוּקְעָרָ"). אַבְּעָר שְׂוֹן נִיט אַ רְיִזָּן אַיְדִישָׁן. סְגִּינוֹעָן שְׂוֹן אוּיךְ אַרְיוֹן רְוִישָׁע אָנוּ עַנְגְּלוּשָׁע בִּיבָּרָה. מַעַן נִיט סְפָעְצִיעָל צְוִילָב דַּעַם אַרְוִים אָן אַכְּטִיזְיָיטִיקָן קָאַטְּלָאָגָן (נוֹרְוִיס פֿאַרְמָאָט), מִיט דִּי נַעֲמָעָן, נַאֲמִינָאָלָע אָנוּ רְעַדְצִירָטָע פֿרְיוּן פֿוֹן די בִּיבָּרָה. דָּרָר "סִילְסָ" הוּבוֹט זַיְד אָן פֿרְיוּטִיקָה, דַּעַם 2 טָון אַקְטָבָה, דַּעַם 11 טָון אַקְטָמָבָה, 1925.

אָנוּ אָן דָּרָר הַוְּנָגָעָר פֿוֹן די מַאֲסָה, וּוּאָסָ האָבָּן, נַעַן לְעַכְצָט נַאֲכָן אַיְדִישָׁן בָּהָד, אִין נִיט גַּעֲוָעָן גַּעֲזָעִיקָט, הָאָט מַעַן גַּעַמּוֹת מַאֲכָן, "אוּפְּפָן אַלְגְּוּמִינְעָם פֿאַרְלָאָגָן", אָנוּ "אַסְרוּחָנִיסִילָּ" דַּעַם 17 טָון 18 טָון אַקְטָמָבָה. מַעַן הָאָט אוּיךְ גַּעַמְאָכָת "סִילְסָ" דָּוָרָךְ די "פֿאַרְוּעוּרָטָס"-אַפְּיָסָם אָנוּ די גַּעַנְצָע יְסִידָבָּוּ וּאָדָבָּה, 1925.

לְאָנָה, דָּעְטָרָאִיט, שִׁיקָּאנָה, לְאָס אַנְדוּשְׁעָלָעָס אַ. אַ.

דָּרָר הַוְּנָגָעָר פֿוֹן די מַאֲסָה "לִינְקָם" הָאָט אוּיךְ גַּעַמּוֹת גַּעַזְעִילָתִיקָה, הָאָט אוּיךְ גַּעַמּוֹת מַאֲכָן, "אוּפְּפָן אַלְגְּוּמִינְעָם פֿרְיוּטִיקָה", דַּעַם 15 טָון נַאֲוּמָבָה, 1925.

דָּרָר נַאֲכָשְׁלָעְפְּנִידְיוֹקָר "אוּפְּפָן אַלְגְּוּמִינְעָם פֿאַרְלָאָגָן" אִין שְׂוִין דַּעַם מַאֲלָ נִיט גַּעֲוָעָן. וּוּאָס אַנְכָּאָלָאָגָט די פֿינְאָנְצָן, דָּעְרוּוִיסָן מִיר זַיְד פֿוֹן זְיַכְעָרָע קוּוּלָּן, אָנוּ אִין די לְעַצְמָעָ צְוּוִי "סִילְסָ" פֿוֹן

„רעלטס“, און „ליינקס“ האט דער „וועקער“ אײַנגעלְיוֹזט אָרוּם עַלְפַּטְוִוונְטַטְאַלְעֵר אָנוּ די „פֿרִיְהִוּוּת“ — אָרוּם פֿיר טְוִוְונְטַטְאַלְעֵר. דער כלומרטשדייקער דערפאָלָג אָנוּ דער גָּאנְצָעָר טְוִולְמַל אָרוּם די „ביבֿער-סְיִילְס“ האט אַבְּיסְלַפְּאֶרְפְּרִיטַטְדַּי לְיבֿהָאָכְבָּר פּוֹן דער אַיְרִישְׁעָר לְיטְעָרָאָטָוָר אָנוּ די מעַנְטְּשָׁן וּמְעַמְּדָן דער עַנְנִי אַיז נָאָעָנְטַט. דָּאָס האָט זַי גַּעֲמָאָכָט צָום דְּיַוְּנְקָעָן, אָנוּ עַנְדְּלָאָךְ אַיז גַּעַן קְוּמָעַן די יְשֻׁוָּה, עַנְדְּלָאָךְ אַיז דְּעַחְפּוֹנְדָן גַּעֲוָאָרָן דער רִיכְטִילְעָר מִיטְלַ אַוְיפְּצְוּלָעָבָן דָּעַם אַיְרִישְׁן בִּיכְעָרָמָאָרָק, סְיִוּעַט אַוְיפְּגָעָלְעָבָט וּוּרָאָן דער אַיְרִישְׁעָר פְּאַרְלָאָגְזִוְוָעָן אָנוּ סְיִוּעַט זַיְד וּוּדְרָעָר טָוּמָי זַיְנָעַן פְּאַרְקְוִיפְּט גַּעֲוָאָרָן אַיז אַיְיָן וּוֹהָא, אָנוּ עַם וּוּרָטָר דָּאָרט עַדְיוֹתָאָרְעַל בָּאַטָּאָנָט, אָוּ: „דָּאָס בָּאוּווּוֹט, אָוּ דָּעַר אַיְרִישְׁעָר בַּיְּנָעָרָה אַיז נָאָד נִיט אַזְוִי טָוּמָי, וּוּי אַסְטְּרָהָלְעָן זַיְד פָּאָר אָוּבָּעָן בָּאָנוּצָט נָאָר די רִיכְטִיקָעָ מְעַטָּאָדוֹן בַּיְּמָם פְּאַרְקְוִיפְּטָן דָּאָס בָּוָר.“

די מְעַטָּאָדוֹן זַיְנָעַן אָפְּשָׁר טָאָקָעָ די רִיכְטִיקָעָ אָכְבָּר עַם אַיז אַקְּפִּיטְשָׁקָעָ אַצְּוֹדְיִיעָרָעָר בַּיְּמָם פָּאָר די מְעַנְגָּאָקְיִיטָן פּוֹן אַיְדִּישְׁן בָּוָר. אַיךְ וּוּלְזַיְד אָכְבָּר אַוְיָף דָּעַם אַפְּשָׁטָלְעָן אַבְּיסְלַ שְׁפָעָר טָעָר.

דָּעַרְזְּוִיל אָכְבָּר אַיז, צָום בָּאַדְיוּרָן, די לְאָגָעָ פּוֹן אַיְדִּישְׁן בָּוָר נִיט גַּעֲנְדָרָט גַּעֲוָאָרָן צָום גַּוְטָן. אָנוּ עַם פְּרָעָנְטַ זַיְד: בִּיכְעָר „סְיִילְס“ מָאי קָא מְשַׁמְּעַן לְזַי? וּוּאָס האָט מַעַן אַוְיפְּגָעָטָאָן מִיט דָּעַם לְעַצְּטָן עַקְסְּפְּעַרְיוּמָעָנָט? וּוּאָרָהָאָט פּוֹן דָּעַם גַּעַהְאָט נַוְצָן? אָנוּ דָּעַר עַיְקָר — וּוּאָס פָּאָר אַנְזָעָן האָט די אַיְרִישְׁעָ לְיטְעָרָאָטָוָר גַּעַהְאָט דָּעַרְהָפּוֹן?

וּוּי אַיךְ האָב שְׂוִין פְּרִוְעָה, בַּיְּ אַן אַנְדָּר גַּעַלְעָנְהִיּוּט, (שְׁרִיְבְּנִי דִּיק וּוּנְנִי אַיְדִּישְׁן בָּוָר אַיז אַמְּעָרְעַקְעָן), אַנְגָּעָצִיָּגָט, פָּאַדְרָעָט דָּעַר עַנְיָן לְיטְעָרָאָטָוָר — אָנוּ סְפְּעַצְּיָעָל די אַיְרִישְׁעָ לְיטְעָרָאָטָוָר — פְּרִוְעָר פָּאָר אַלְזַי אַרְיָוָן בָּאַצְּיָאָוָן. „רְחַמְּנָא לְיָבָא בְּעַי“. אָנוּ אַונְכָּזָעָר „ביבֿער-סְיִילְס“ זַיְנָעַן צַו אָונְדָז גַּעֲקָומָעָן נִיט אַוְיָם לְיָבָע צַו דָּעַר זַיְד, נָאָר צְלִיבָּז וּוּטְיִקְעָ אַינְטְּרָעָפָן.

מען מז באמת צונעבו, אז עס איז בי אונדו אפנוזע策ט גען ווארן א רעכט בויסל סחרותה, דורך די "סילס". אבער כמעט אלען, חז די "אויספארכויפער" (אפשר אביסל אויך דער קויפער). האבן דערפון נאנץ קנאפע נוצן געהאט. אזן וואלטן די אויספארכויפער געדאָרטט באצאלן פאר אלע אוננסנו און נאטינז אין די ציטונז גען און זשורנאלן, פארן פלאָען, פאר דעם אַריסטהעלן בעיס פארָר קויה און פאר אלע קלענערער און גרעסערע זאָקן, וואָס וואָלטן דערביי געוווען אומפֿאָרמיידֿאָר, וואָלט ניט געקלעקט "ליין חלה אויף המוציאָ". ווען א פֿרְיוֹוּאָטְעָר פֿאָרְלְעָגָעָר נעמט אונטער דעם עניין, וואָלט ניט נאָר ניט גענוג געוווען די פֿרְאָפִיטָן צו דעקו די אלע אַוְיבְּנְדְּעָרְמְאָנְטָעָס פֿאָפְּצְיְעָלָעָ אַוְיסְנָאָכָּן, נאָר אַפְּיָלוּ די גָּאנְצָעָ גְּרָאָס אַיְינְנָאָמָעָן וְוָאָלְטָן אוֵיךְ ניט געקלעקט אוִוָּס צו "סְעַטְלָעָן די בַּילְסָ".

שטעטלט זיך נאָר פֿאָר, ווען דער "פֿאָרוּוּרְטָם" זאנט צו די "וועקערנייקעט": "אַיך נִיב אַיך אַיך אַיך פָּון אַ מאָנָאָט צִוְּיט (אוֹן נאָר יָסְטְוּבְּדִיקָעָר צִוְּיט דֶּעֶרֶצָו) אַרְוָם 5-4 גְּעוּווִינְטְּלָאָכָע צִוְּיטְנוּגְּסְזִוְּיטָן אַיְן "קָאָנוֹטְרָיָ" אַיְן "סְטִיטְיְ-עֲדִישָׁאָן", אַיך אַ זִוְּיט אַ זָּוְנִטְקִידְקָעָר רָאַטְאָנָרָאָוּוּר אַוְיסְנָאָכָע; אַיר קְרִינְטָט פֿאָר אַיְעָרָע אַדְוּוּרְטִיְזְמָעָנָטָס צְוּוִיָּיר אַוְן דְּרִוְיָאָקָלְוְדִיקָעְקָעָפָע נָאָטִיצָע אַוְיף דָּעָר עַרְשָׁטָעָר זִוְּיט, פֿאָר אַ משָׁךְ פָּוּ צְוּוִיְידְּרוּיָ וְוָאָכָן, אַוְן אַיר קָעַנט דַּעַם "סְפִּיּוֹם" אַנְפִּילְזָן מִיטָּאָנָסָן פָּוּ מַעְבָּל, פְּיאָנָאָס, רָאַדְוָאָס, קְלִיְודָעָה, בָּאָנְקָן וּבְכָדוֹמָה; דָּעָרָצָו גִּיב אַיך אַיך אַיך מִיּוֹן "הָאָלָּ", אַ גְּרוּוּסָן "מִיְּלִינְגְּ לִיסְטָ", אַיְן "שְׁטָעָל צו אַיְיעָרְ דִּינְסָטָ" מִיּוֹנָעָ אלע "אַפְּוִיסָטָם" אַוְן אַנְגָּשְׁעַטְלָטָע אַיבָּרָעָן גָּאנְצָן לְאָחָה, וְוָאָס וְוָעָלָן "בּוּמְיָוָן" אַיְן "פּוֹשָׁן" די סְחָרָה פָּוּ אַיְעָרָע "אַדְוּרְטִיָּיָ זְוָרָס". קָעַנט אַיר זִיך פֿאָרְשָׁטָעָלְן וּוּפִילְ מָעָן וְוָאָלְטָט גַּעַצְלָטָט פֿאָר "סְפִּיּוֹם" אַיְן וְוָאָס פֿאָר אַ גְּעוּוּאָלְדִּיקָעָ גְּלִיכָּן דָּעָר "וְוָעָרָ" וְוָאָלְטָט גַּעַמְאָכָט? אַיְזָן אַונְטָעַנְעַמְוָנָג אָזָא וְוָאָלְטָט גַּזְוִיכָּרָט דַּעַם "וְוָעָ קְעָרִים" עַקְוִיסְטָעָנָץ. האָבָן אַבָּעָר די "וְוָעָקְעָרְנְיִיקָעָט" אַוְיסְגָּעָנָזָט דַּעַם "פֿאָרוּוּרְטָם" גְּוֹטְהָאָרְצִיָּקִיט אַיְן בְּרִיְינְגְּעָבִיקִיט צו אָנָאָנָי סִירָן אַירִישָׁע לִיטְעָרָאָטוֹ. אַיְן וְוָאָס אַיז דָּעָר סְוָה? נָאָד אָזָוּ פִּילְ מִי אַיְן אַנְשָׁטְרָעָנָגָג מָעָן וְוָיְדָעָ נִיּוֹן וְוָכוֹן נִיּוֹעָ וְוָעָגָן אַיְן מִיטְלָעָן, נִיּוֹעָ אַונְטָרָעָנָמָנָגָעָן אַוְיף "מָאָכָן אַ לְעָבָן".

אין דעם „פרוייהויט“ פאל האט זיך שוין בעסער געלוויינט. זיין האבן פשוט נעכאנט די אמתע מציאת. וויל ערשותנץ אין די אויסכאנגעניש אויף „ספוים“ ביז זיין ניט איזוי גווארלדיק גרויס, און קייז עקסטרא פלאז אויף צו פאַר��ויפן דיביכער דאָרְפּוֹן זיין אויך ניט האבן. נאָך אָ קוועטש — און עס איזו דאָ פלאז פאָר ביכער אויך. און אַרוַיסַהָעַלְפֿערַם זיינען, ברוך השם, דאָ לְדוֹבָּן. דאָרט שטייט מען דאָך אַין „לייזן“. און מען ואָרט אויף „אַרְבָּעַט פָּאוֹר אִידָּעָלֶן“, מעג עס זייז אַפְּילּוֹ אַזָּאָ נְאַצְּיָאָנָאָלִיסְטִישׁוּ אַרְבעַט זייז פָּאַרְקּוֹפָּן אִידְישָׁע בֵּיכָּעָר — „זָאָלּוֹ זָיִן פָּוּן אַ קָּזָאָקָּה, אַכְּבִּי צָוֵם לְעָבָּן.“.

און דער קויפער — האט ער געהאט נוּצָן דערפּוֹן? כמיין פָּוּן מאַטְעָרְיעָלְן שטָאַנְדְפּוֹנְקָט. אָפְּשָׁר יאָ אָון אָפְּשָׁר נִיּוֹן. מענְגָּאלְד אָז צוֹלִיב דַּי רַעֲדוֹצִירָעַטְוּ פרַיּוֹזָן האט ער זיך נְאָך אָנְגָּעָקִיפְּט מִיט אַזְוַלְכָּעָן וְאַסְמָעָן ער דַּאָרָף נִיט. פּוֹנְקָט וְוַיְיָעָן אַיְדָעָנָעָן, וְאַסְמָגִיְּתָן מִצְיאָות אָזָן קוֹפִּט אַסְמָעָן זָאָכָן, קָאַטְשׁ זָיִן דַּאָרָף זָיִן גָּאָרְנוּטָה האָבָּן, נְאָך זָאָל זִיך פָּאָר אַ בִּילְיָוקָן פָּרָיוֹן וְוַאֲלְגָּעָרָן אַין הוּא נְאָך אַ חְפִּץ.

דרער שְׂרִיבָעָר האט פָּוּן דעם אַודְרָאי גָּאָרְנוּט געהאט, וויל מען האט דאָך ניט אַרוַיסַהָעַלְפֿערַן קִיּוֹן סְפָּעַצְיָעָלָעָ אַוְיָסְגָּאָבָן פָּאוֹר „סִילִּי“, פָּוּן וּוּלְכָּעָן דער שְׂרִיבָעָר זָאָל קְרִינוֹן „רַאִיאַלְטִים“ דערפּוֹן. אָגָּבָן זיינען גָּאנְצָן וּוּינְצִיךְ אַרְגִּינְעַלְעָן וּוּרְקָ פָּאַרְקּוֹפָּט גַּעֲוָאָרָן. דער „בִּיגְ רַאִינָרָה“ אַיז גַּעַוְוָן דַּי אַיְבָּרוֹצָעָנָנָעָן פָּוּן דַּי אַלְטָעָן רַוִּישׁ שְׂרִיבָעָה, וְוַיְיָעָן טַאַלְסְטָאָן, דַּאַסְטָאַיְוּסְקָי, טַוְרָגָעָנָיָוָן אָזָן אַנְדָּרָעָן. דַּי שִׁיְוִיבָּה, וְאַסְמָעָן האָבָּן אַלְיָוָן אַרוַיסַהָעַלְפֿערַן זַיְיעָרָע בֵּיכָּעָר, אַוְיָפָן אַיְגָעָנָעָם חַשְׁבָּוֹן, האָבָּן אוֹיךְ דַּרְבָּרִי אַקְנָאָפָן גְּלִיךְ גַּעַכָּאָפְּטָן. וויל מַעַר וְוַיְיָעָן צָו אַ 20-25 קָאַפְּיָעָם (דָּאמָן אַיז שָׁוִין דער מַאְקָסִי מָוָם) אַיז דָּוָרָךְ דעם גָּאנְצָן תּוֹמָל ניט פָּאַרְקּוֹפָּט גַּעַוְאָרָן פָּוּן דעם מָוָם.

די פָּאַרְלָעָנָגָר האט עס אַפְּילּוֹ אַ קָּאַפְּיטִישָׁקָעָ יָא גּוֹטָם גַּעַטָּאָזָן וויל — ערשותנץ האָבָּן זִיךְ זִיךְ גַּעַזְוָן מִיט עַטְלָאָכָעָ לְעַבְּדָרִיקָע טַאַלְעָר : זִינְט דעם „פִּילְסָס רַעַלְיָה“ בֵּיכָּעָר אַוְיָפְּקָוָה, אַין יָאָר 1921, האָבָּן דַּי פָּאַרְלָעָנָגָר אַזָּאָ „מְנֻה וְפָה“ אַין דַּי אַוְיָגָן ניט גַּעַזְוָן. דַּעֲרָצָן אַיז אוֹיךְ אַ שְׁטוֹקָל פָּלָאָז אַפְּגָּעָלִידִיקָט גַּעַוְאָרָן, אַ בִּיסְלָן וּוּינְצִיךְ שְׂטוֹבָּה, וּוּרְקָ לְכָנְטִיךְעָרָן דַּי אַוְיָגָן. אָבָּעָר וְאַסְמָעָן

קומט דערפּון אָרוֹים? "אַין הַקּוֹמֵץ מְשִׁבְיָע אֶת הַאֲרוֹן", די אַמְתִּיע
ישועה האבן פָּאַר זַיִד "סִילֶם" נַאֲך אַלְזַ נִיט גַּעֲבָרָאכְט אָנוּ די
פָּאַרְלָעָנֶר וַיַּיְנְעַן נַאֲך אַלְזַ אַוֹהָה דַּזְוָעָלְבָּקָע צְרוֹת, וַיַּיְלַ אַנְּ דַּוְרְכִּ
שְׁנִיטַּה אַתָּ אַפְּאַרְלָעָנֶר פָּאַרְקוּיפַּט פּוֹן 100 בֵּין 125 עַקְוּמְפְּלִיאָרָן
פּוֹן אַמְּין. אַגְּבַּן וּוּטַּעַר עַלְמַן אַיִצְתַּחַת הַאֲלָטָן אַיִן וּוּאַרְטָן
(זַיִד וּוּלְּן, נַעֲכָה, אַוְיסְקוּן די אַוְונְן...). אַוְיפּ אַסְיָּיל, וּוּעַ
עַר וּוּטַּעַר (די שַׁהָּ זַאֲלַ נִיטַּ זַיִן) נַוְיִתְקַוְן זַיִד אַיִן אַבְּזָקָן
נַגְּנַעַן מַעֲנְלָאָה, אַז אַוְיפּוּ "סִילֶם" וּוּטַּעַר טַאַקָּע דַּעַם בּוֹד אַוְידַ נִיט
קַוְיָּפָן, אַבְּעַר דַּעֲרוֹוַיָּל, אַיְדָרָעַ וּוּאַסְיָּוָעַן, הַאַתָּ עַר פָּאַר זַיִד אַ
תִּירְזָן, דַּאֲסַ אַיִן, צָום בַּאֲרוּעָן, די פְּסִיבָּאַלְאָגָיַע פּוֹן אַגְּרוּסִין
טַיִּיל אַיְדִּישָׁע בַּיְּכָרְקִיפָּהָר.

די אַיְדִּישָׁע לִיטְעָרָאָטוֹר הַאַת בֵּין הַיּוֹנֶט צַו טָגַן בְּמַעַט וּוּי
נַאֲרַנִּיט גַּעַהְתָּמָט פּוֹן יַעַם גַּנְגַּצְן טֻמְל. כִּמְיַוְן דַּעֲרָמִיט צַו וְאַגְּן, אַז
סִיזְיַיְנָעַן קִיְּן נַיְעַ זַאֲכָן נִיט אַוְנְטַעְרְגַּעְנוּמָעַן גַּעַוְאָרָן, מִיט דַּאֲסַ
גַּעַלְתָּ, וּוּאַס די "סִילֶם" האַבָּן אַרְיוֹנְגַּעְרָאָכְט. קִיְּן נַיְעַ בַּיְּכָרָ
הַאַבָּן די פָּאַרְלָעָנֶר נִיט אַרְיוֹטְגַּעְגַּעְבָּן. וּוּיְלַ פְּרַוְוֶר פָּאַר אַלְזַ
הַאַבָּן דַּי פָּאַרְלָעָנֶר גַּעַמּוֹת פְּטוּר וּוּרְעַן פּוֹן זַיְעַרְעַ בַּעַלְרְחוֹבּוֹת, וּוּאַס
הַאַבָּן זַיִד גַּעַדְרִיקָט. אַגְּן וּוּעַן, חַס וְחַלְילָה, אַפְּאַרְלָעָנֶר זַאֲלַ זַיִד
יַאֲזַעַן מִיט עַטְלָאָכָע אַיְבָּרְקָע טַאַלְעָה, וּוּאַלְטַ עַר דַּאֲסַ גַּעַלְתָּ אַוְידַ
נִיט אַרְיוֹנְגַּעְלִיְיָגָט אַיִן אַיְדִּישָׁע בַּיְּכָרָ.

דעַר אַמְתָּעָר אַמְתָּאַזְטָן וּוּאַסְטָן: אַרְיוֹסְגַּעַבָּן בַּיְּכָרָ אַזְטָן וּוּאַרְטָן
אוּפַּטְזָן פָּאַרְקוּיְפָן זַיִד מִיטַּהְיָקָן, לְוִינְטַן זַיִד לְכָלְהַדּוֹת נִיט אַזְטָן
קִיְּנָעַר טַאֲדַ אַזְעַלְבָּעַס פּוֹן די אַיְדִּישָׁע פָּאַרְלָעָנֶר נִיט פָּאַרְלָאָגְגָן.
דַּעֲרָפָאָר טַאַקָּע הַאַבָּן אַוְנְדוּרָעַ פָּאַרְלָעָנֶר פָּאַר דַּי לְעַצְמָע עַטְלָאָכָע
יַאֲרַ אַיְנָגָנָצָן זַיִד אַרְיוֹסְגַּעַטָּן פּוֹן דַּעַם עַנְיַן "אַרְיוֹסְגַּעַבָּן", אַזְטָן
זַיִד (די "הַיְבָרָו", "לִיטְעָרָאָרִישָׁע פָּאַרְלָאָג", "יַאֲנָקָאָוּזָן") סְטָרָאָ
שָׁעַן אוּפַּתְחָאָ מַעַר נַאֲרַנִּיט אַרְיוֹסְגַּעַבָּן.

פָּאַר דַּי לְעַצְמָע 2-8 יַאֲרַ זַיְנָעַן אַיִן די אַלְמָע אַיְבָּרְגַּעְלִיָּה
בְּעַנְעַן פָּאַרְלָאָגָן דְּעֶרֶשְׁיָנָעַן נַאֲרָ: דָּרָ. יַי שַׁאֲצָקִים "שְׁמַחַת הַנֶּפֶש"
פּוֹן אַלְחָנָן קוּרְכָּה, אַיִן פָּאַרְלָאָג "מַאֲקָם מִזְוְלָה"; חַיִּים שָׂוִים:
"אַיְדִּישָׁע גַּעַשְׁכְּטָע", פְּעַרְטָע בְּגַנְדָּה, אַיִן "לִיטְעָרָאָרִישָׁע פָּאַרְלָאָג",
אַזְטָן צַו אַיִן בְּגַנְדָּה אַיְבָּרְגַּעְלִיָּה, אַזְטָן "רַאֲלָאָנְד", אַזְטָן "שָׁאַפְּעָנָ
הַיְוָעָר", אַיִן פָּאַרְלָאָג "מַאֲקָם יַאֲנָקָאָוּזָן".

די מערטט בעיכער, וואס זוינען דערשינען פון יאָר 1921 אָן זוינען אַרוֹיסְגֶּנְגֶּבֶן גַּעֲוֹאָרָן פֿוֹן די שְׂרִיבֵר "אוּפֶן אַיְגֶנְגֶּנְמֶם חַשְׁבּוֹן", אָנוּ אַ גְּרוּסְעַר טַיּוֹל פֿוֹן די בִּיכְעָה, וואס טְרָאָגָן דַּעַם נָאָמָעָן פֿוֹן אָנוּ אַלְטָן פְּאָרְלָאָגָן, אַיְזָן אוּרָק "יש טֻעם בְּדָבָר", זְוַיִּיל עֲרִשְׁתְּנָסָם, אַיְזָן עֲפָעָם נִימְצְּאָנְגֶּנְגֶּבֶן דַּעַר גַּעֲפִיל (אָנוּ אַגְּבָן אוּיךְ נִיט פְּאָסְטִיךְ) אָז עַם גַּעֲפִינְט זְוַד נִיט קִיּוֹן פְּאָרְלָעְגָּעָר אַרוֹיסְגֶּנְגֶּבֶן "מיַנְעָן וּוּרָק", מָאָ זְאָל שְׁוִין בְּעַסְעָר זְיוֹן אַ כְּפָרָה די "עַטְלָאָכָע טְאָלָעָר" אַבְּיַזְיָן דָּא אַ "וּוּרָק". צְוּוֹיְטָנָס, אַיְזָן דָּאָ אַ פְּאָרָד לְאָגָן אָנוּ אַינְסְטִיטּוּצְיָע מִיטָּן אָנוּ אַיְגֶנְגֶּנְמֶם אַדְרָעָס אָנוּ טְאָקָע אָדָּר דַּעַם פֿוֹן אַ בִּיסְל בּוֹכְהָעַנְדָּלָעָר אָנוּ לְעוֹזָר, קַעַן דָּאָר דָּרְפָּאָר אַמְּכָל פְּאָסִירָן, אָז סִיאָל אָחָזָן וּוּעָן נִיט אַיְזָן פְּאָרְבָּלָאָנְדוּשָׁן אַ בָּאַשְׁטָמָע לְוֹמָגָן פֿוֹן אַ בּוֹכְהָעַנְדָּלָעָר אַדְרָעָר אַ לְעוֹזָר.

יאָ עַם אַיְזָן גַּעֲקְומָעָן די צִיטָט פֿוֹן וּהְחוֹזִיקָו שְׁבָעָה שְׂרִיבֵר בְּפְאָרְלָעְגָּעָר אַחֲד לְאָמָר... נָא דִירָה, טָאָטָעָלָעָ, מִיּוֹן גַּאנְצָן פְּאָרְמָעָן,

אַבְּיַזְיָן גַּיב אַ קָּאָפְעַטְשָׁקָע אָוּמְשָׁטְרָבָלָאָקְיָיטָן.

דאָס אַיְגֶנְגֶּנְמֶם קַעַן בֵּין אַ גַּעֲוֹוִיסְטָן גַּראָד אַוְיךְ גַּעֲזָאנְט וּוּרָעָן וּוּעָן בִּיכְעָר פֿוֹן די הִינְעָן שְׂרִיבֵרָה, וואס וּוּרָעָן אַרוֹיסְגֶּנְגֶּבֶן אַיְזָן אַיְרָאָפָעָן. אַ טַּיּוֹל גַּיבָּן טְאָקָע אָנוּ, אָז די בִּיכְעָר זְוַיִּינָן "אַרוֹיסְגָּעָן גַּעֲבָן פֿוֹן מַחְבָּר". אַיְן דּוֹרְשָׁנִיתָן אַבְּעָרָה קְלִיְּבִּיטָזְיךְ יְעָדָרָה שְׂרִיבָה בָּעָר צָו (פְּאָרָד זְיוֹן פְּאָרְלָאָגָן) אַ נָּאָמָעָן, וואס קְלִינְגָּט אַיְם אָמָר שְׁעָנְסָטָן. אַוְיָף אַזְוָאָ אַוְפָן קְוָמָת אָוִים, וּוּפִילָּה בִּיכְעָר בְּמַעַט אַזְוּפִיל (נָאָמָעָן פֿוֹן) פְּאָרְלָאָגָן.

איָר נִיב דָּא אַ בְּמַעַט גַּעֲנְעָנוּיִם צְעַטְלָ פֿוֹן די שְׂרִיבֵרָה, וואס האָבָן אַרוֹיסְגֶּנְגֶּבֶן אַרְגִּינְגָּנְלָעָלָו וּוּרָק 1921 בֵּין יְוִנִּי 1924. אַ קְלִיְּנָעָר טַיּוֹל פֿוֹן די בִּיכְעָר אַיְזָן גַּעֲרוֹדָקָט פֿוֹן פְּאָרְלָאָגָן אָנוּ גַּעֲזָעָלָשָׁפָטָן (וָאָסָה האָבָן זִיד אַרְגָּנָנְיוּרָט סְפָעָן צִיעָל וּפְאָרָד דַּעַם צְוּוּק):

אַבְּנָה, יִ; אַדְלָעָה, יִ; אַיְזְוָלָאָנָה, רִ; אַיְזְוָלָאָנָה, רִ; אַלְמִי, אָ. (א. ח. שְׁעָפָם); אַפְּאָטָאָשָׁה, יִ; אַשָּׁ, שִׁ; בּוּבְּלוּלָה, גִּ; בּוּקְשְׁטִיּוֹן, אָ; בִּידְעָרְמָאָן, אָ; בְּלָוָם, אָ; בְּרוּוֹן, דָּ; גַּאלָה, חִ; גַּאלְדְּבָלָאָטָה, דָּה, דָּוָד; גַּודִּי, מָאָן, פִּ; גַּודְלָמָאָן, חִ; גַּלְאָזְמָאָן, בִּ; גַּרְאָסָם, גִּ; דּוּבְּאָוּסָקִי, דָּרִ; דִּיְוקְסָעָלָה, שִׁ; דְּרִימָעָה, הִ; הַכְּלָלָפָעָרָן, מִ, לִ; וּוּינְפָעָה, זִ; וּוּינָה, אָ; שְׁטִיּוֹן, בִּ; זְאָלָאָטָאָרָאָוִי, דָּה, זִ; זְעָצָעָה, שִׁ; טְאָפְלָאָוּזִיִּן, אָ;

יוה, נחום; כאנקאוֹן, ג. ; לאנדוי, ג. ; ליבערמאָן, ח. ; לייזוּיך, ה. ; לִיכטְמַן, מ. ; לִילִיפּוֹטֶן; לִיפְצִין, ס. ; לְעוּזִין, ז. ; לְעִילָּעֵם, א. (גֶּלְגֶּנְץ, א.). ; מאָגְנִידָאָוּן; מַאֲטָעָם, ג. ; מַאֲרָגָאַלְיוֹן, אַנְגָּאָן; מַילְלָעָר, ש. ; מלְמָה, משָׁה; מַנְחָם; מַעֲדָעָם, ו.ו. ; מַעֲלָעָה, ד. ג. ; מַעֲרִיסָאָן, דָּר. מ. י. ; נַאֲטָאַנְזָאָן, ו.ו. ; עַנְטִיזָה, י. ; עַפְשְׁטִיזָה, א. ; ערְבָּרְגָּרֶן, ש. ; פָּאוּנָהָר, מ. ; פְּנִיסְקִי, ה. ; פֻּרְלָמוּטָה, מ. ; פרִידְמָאָן, לְוִי; צְבִיּוֹן; קָאָבְרוֹן, ג. ; קָאָהָן, ס. ; קָאָלְשִׁינָהָר, י. ג. ; קָאָרְמָאָסָן, מ. ; קָאָרְפְּלָאָוּן, מְרִים; קָוְסָמָאָן, ג. ; קוֹרָאִז, ש. ; קוֹלְמָאָסָק, א. ; קוֹלִינָה, ג. ; רָאֹזְעַנְבָּוִים, מ. מ. ; רָאָלְנִיק, י. ; רָאָנְטִיזָה, י. א. ; רָוּבִּין, מ. ; שְׂוִ依ִיד, מ. ; שְׂטִיְינְבָּרֶגֶת, נ.ח. ; שְׂלוּסְמָעָלִיכְם; תְּלוֹשׁ; תְּשָׁרֶק. (איין דעם אַנְגָּעַנְגָּעַנְעָם צָעֵל וּוּרְעָן נִיט אַרְיִינְגְּנָעַרְעָכָנְט די צְזָאָמָעָנִי שְׂטָעַלְעָר פֿוֹן עַטְלָאָכָעָן עַרְבִּיבָּרֶגֶר).
 פֿוֹן יְוִנִּי, בְּזַי אִיצְט זְיוּנָן צְוַעַדְקָעָמָעָן עַטְלָאָכָעָן פְּאָרְלָאָן.
 זְיוּן האָכָּן אֶבְּעָר קִיּוֹן גְּרוּסָעָם נִיט אַוְפָגָעָטָאָן אָוּן אָונְדוֹן בְּלִיּוּבָט נָאָר אַלְעַ אַפְּעָר צַו וּוּאָרְטָן אַוְפָגָן גְּרוּסָן רִיכְטִיקָן פְּאָרְלָאָג אַוְיָה וּוּלְכָן מִיר וּוּאָרְטָן שְׁוִין אַל עַנְגָּרָעָ צִוְּיט.

אַיך וּוּלְ דָּא, אָנְבָּ, פְּאָרְצִיּוּבָעָנוּן די לְעַצְתָּע נִיעָן פְּאָרְלָאָן אָוּן אַוְיָסְגָּאָבָן: *

פְּאָרְלָאָג «וּוּקָעָר» האָט אַרְיִינְגְּנָעָבָן «די גַּעַשְׁיכְּטָעָ פֿוֹן דָּעָר עַנְגְּלִישָׁעָר אֶרְכְּעַטָּעָר בְּאַזְוּגָנָגָן» פֿוֹן א. רָאָזְבָּרוֹן אָוּן 8 בענְד פֿוֹן וּוּרָאָ פִּינְגָּר «מַעְמָוָרָן». אַיְבָּרְעָצָט פֿוֹן מ. אַשְׁעָרָאָוּוּיטָש.

פְּאָרְלָאָג «פְּרִיהִיָּמָת» האָט אַרְיִינְגְּנָעָבָן 2 בענְד ש. דִּיְקְמָל: 10 אַיְנָאָקְטָעָרָם אָוּן זְיוּן מַאֲעִסְטָעָט; דָּוד מַאֲנָעוּוּיטָש: «איין יְעַנְעַ טָעָנָגָן»; «לְעַנְיָן אַלְבָאָסָם».

דָּעָר פְּאָרְלָאָג «אַיְנוֹלָג» אַיְזָוּרְדָּר אַוְפָגָעָלְעָכָט גַּעַוְאָרָן אָוּן עַר האָט אַפְּנָעָוִיפָּט בְּיָמָן פְּאָלְקָלָאָרָסְטָן י. ג. כְּהָן אַלְעַ «פְּלָאָטָן» פֿוֹן זְיוּן גַּעַוְעַעַנְעָם פְּאָרְלָאָג «נוֹיִצְיָוִת», צְוּוִישָׁן וּוּלְכָעָ סְלִיּוּעָן אַרְיָוָן דָּי וּוּרָק פֿוֹן: פְּאָלְטָעַנְבָּרָגָה, י. אַפְּאָטָאָשָׁה ה. בָּאָגָּנָג (אייר בערְעָצָט פֿוֹן ר. אַיְזָלָאָנָר), אַסְיָּה דִּימָאָוָן, ב. לְאָפָּיָן, 2 בענְד קוּרְבָּיָן (אַיְבָּרְעָזָט פֿוֹן כָּאָנוֹ לְיִבָּחָ אָוּן אַפְּרָוִים אַיְעָרְבָּאָר), אַכְּרָה רְיוּזָיָן (הַומָּאָרָעָסְקָוּבָּד) אָוּן 4 בענְד פֿוֹן דַּוְשָׁעָק לְאָנְדוֹרָן (איְבָּרָעָר) וּעְצָט פֿוֹן מ. אַלְגָּיָן, דָּר. מ. וּוּיְנָבָּרָג. ג. פֻּרְלָמָּאָן אָוּן ח. רָאֹזָעָנָי פְּעָלָד), ג. שְׁאָפִירָאָן אָוּן פְּרָאָרְלָ שְׁטָאָק. נָאָר דָּעָר עִקְּר אַוְיָפָטוֹ פֿוֹן פְּאָרְלָאָג «אַיְנוֹלָג» אַיְזָוּרְדָּר, וּוּאָס סְמָהָט וִיד עַנְדָּלָאָר אַנְגָּעָר

משת שמואל שקלארטס

פאנגען ועיזו דער לאנג'צונגען אנטער אוּן דער לאנגיידערווארטער עטער גרויסער ראמאן פון דוד קאואנסקי...*. דער פארלְאָג "מתנות" ביום "שלום-עליכם פאלקס-אינסטייט" האט אַרְוִיס-געגעבן: "דער בער", פון פרץ הירשביין (געצייכנט פון ברוך אַרְאַנסָּאָן); דער קאַמְּלִיאָן, פון פרץ הירשביין (געצייכנט פון פון אהרן גולדמאָן); פֿאַרְבְּאַנְדְּזָעַט, פון יעקב קראָפְּלַיאָק (געצייכנט פון אהרן גולדמאָן); "משיחַס קְרוֹזִין", פון יעקב קראָפְּלַיאָק (געצייכנט פון אהרן גולדמאָן); "מוראַשְׁעַט", פון ה. גַּאלְדְּבָּלָּום (געצייכנט פון אהרן גולדמאָן); "איַן בְּלוּמָּעָן לְאָנְדָּר" (אַפְּערַעַטָּע), פון נ. קָאַפְּלָאָן (מוֹזִיךְ פון י. דְּיוֹוִידָסָן); "דער באָפְּרִיטָעָר" (אַפְּערַעַטָּע), פון ז. ווּינְפְּרָעָר (מוֹזִיךְ פון נ. זָאַסְּלָאָוּסְקִי, גַּעֲצִיכְנָט פון י. קָאַטְּלָעָר), אוּן 2 בענד "מעשְׁהַלָּאָר", פון כָּאוּוּרְפָּאָוּר (איַלְסְטְּרִוְּטִים פון אהרן גולדמאָן).

דער פארלְאָג "צְוֹוִיְגָן" האט אַרְוִיס-געגעבן די פֿאַלְגְּנִידְקָע סָעָריע 10-ים ענטיקע ביכלאָר: תלוש — "וואּוּן מֵיר זַיְנָעָן קוֹנְדָּרָעָר גַּעַד"; וְעוּן"; שלמה יודסָן — "גַּאַתְּחָאָרְץ"; ח. זַעַלְטְּשָׁעָנָקָא — "יַּאֲסָלָּ"; מ. טְשְׂוְדְּנָאָוּסְקִי — "שְׁלָמָה קָאַצְּצָפָּ"; רְחֵל לוֹרְיָעָר — "זַיְבָּן וּוּוּיבָּר אַיְוּנָעָ"; מ. ווּינְגָּנָאָר — "דָּרָעָר גַּילְדָּעָנָעָר קוֹשָׁ"; ד. ל. מעָקָלָעָר — "דִּי פְּאַנְעָנָקָא"; מ. אַשְׁעָרָאוּוּיטָש — "נָאָר נִיט מִיט יְעָנָעָר"; ב. סְמָאָלָיָאָר — "וואּוּ לְיוּזָּוִיךְ אַיְזָּעָקָעָמָעָן צַוְּזִוְּן גָּוָלָם"; תלוש — "דער חְלוּם".

דער אַקְּרָשְׁטָּפָּונְגָּאָרְלָּאָרְוִיסָּ פֶּאַרְלָאָג "גַּרְאָהָאָרְסְּטָאָרְאָלָּיָקִי" נִיט אַרְוִוִּים אַבָּאָנְדָּר לִידְעָר פון יעקב גַּלְאָטְשְׁטִינוּן אוּן גַּוְיִיט צַוְּ אַרְיִ אַבְּעָרוּצְׁוּנָעָן פָּוּ קָה. האַמְּסָהָן, אַ וְוִילְדָן אוּן אַנְדָּרָעָן. חֹזֶן דִּי שְׁיוּן אַוְיְבָּנָרָמָּאָנָטָע וַיְיָנָעָן דָּוָרָךְ דָּרָעָר צִוְּתָע דָּרָשְׁנָעָן 6 בענד "שְׁרִיפְּטָן" פָּוּ יוֹנָה רָאַזְעָנְפָּאָלָר; דָּר. נַחְמָן סִירְקִין: "גַּעַד קְלִיבָּעָנָע צְיוּנִיְּשִׁסְּאַצְּיָאָלִיסְּטִישׁ שְׁרִיפְּטָן"; גַּאֲלָדְפָּאָרָנָס בָּזָד; 5. קָאַבְּרוּנִיס "עֲרָאַנְעָרָוָנָגָען פָּוּ אַ אַיְדִישָׁן דְּרָאָמָאָר טָוָרָגָן", 2 בענד, אוּן "אוֹיפְּ וּוּלְדָעָ וּוּגָן"; ה. סֻעְקָלָעָרָס "דְּרָאָמָעָן", 2 בענד; נ. גְּרָאָס — "דָּרָעָר וּוּוּסָעָר רַוְּטָעָר"; קָאַצְּאָוּוּיטָש — "דָּאָס אַיְבָּקָעָ פָּאָלָק"; חִים קָאַנְטָאָרָאָוּוּיטָש —

* דער רָאָמָן אַיְזָּעָקָעָן נִיט בְּזָוִינְגָּעָן, אַבָּעָר מַעַן פָּאָרָה זַיְבָּרָט אַוְנָגָן, אַזְוּסָעָם הַאֲלָט שְׁוִין נַעֲנְשָׁעָר וּוּוּוּיְטָעָר.

„אין ליכט פון מארקסיזם“; צבי הירש מאסליאנסקי — „זברונוט“; ז. וויננפער — „גאלד און גראן“; ל. פיונברג — „ערב שטורעם“; אב. נאלדבערג — „גרענעצען“; מ. ווינאנגראד — „מיינע יארן“; תשריך — „אלע משלים פון דובנער מגיד“, 2 בענד; א. ד. אננו — „חובות הלכבות“; מ. שופרים — „ראאכמא“; י. י. שווארץ — „קענטאטק“; א. רاطפאפארט — „דויך פיערדיוונט“; ל. ניקאנו — „איינטאנט“; א. פרומע שעוזו; א. קאטימי — „דאם לעכו פון א אידישן איינטעליגענט“; פ. קרפאפטקין — „עטיק“; א. רעוואוץקי — „איין די שועערע מעג אויף אוקראינע“; נ. ב. מינקאנו — „ילדער“; אלך בע — „א מעשה פון ים“; מ. ליכט — „ענאי עמען“; פוילא הורוויז — „לייליפט ווערטערבוד, אידיש-ענגלייש“; מ. ראוונבוים — „עריאנערונגנע פון א סאיציאליסטדרעוואלו ציאנער“; מיכל געלבארט — „לאאמיר קינדרע זונגען“; א. קאראלין — „די באלאדע פון רעדינג טורמע“; דר. א. איזסען — „דר געפאנגענער פון שיילאן“, און „רוביאט“; אלך ראנאפא — „די גע-שיכטעה פון די פאראייניקטש טאטן“, 2 בענד; א. ש. זאקס — „די געשיכטעה פון ארבנטערדרונג“, 2 בענד; א. אלמי — „ביבניעישע פיליאופיע און פאעוויז“; ל. קראסקאפ — „אויפן גלייכן וועג“; ש. ראסקין — „ארזישראל און ווארט און בייד“; נ. קאפלאן — „סימפאני מוזיק“; אהרן ניסענוואן — „מעטעראן“; מ. ש. שקלאר-סקי — „דאם אידישע בוד און אמעריך“; י. ראלניק — „לי-די דער“; י. סינגל — „ליידער“; סעム לייפציג — „רויטע פעפער-לאך“; י. קאפילאנו — „אמאל אוי געווונע“; י. גודמן — „לי-די דער“; מענדל בייליס — „די געשיכטעה פון מיינע ליזון“; ראייע שענהנפעלד — „בלידער פון לעכו“; אלכסנדר ליעוינסאן — „לי-די דער“; מ. פריליביכאנו — „מאזרינו“; פ. בימקא — „טונקעלע געשטאלטן“, „העלע בליקן“ און „גאלדערנע צויטן“; חיים-בונדיתיה — „צורייך צו זיך“; פון צייט צו צויט“, בי דער גאנטטען מאיטארבעטערשאפט פון: י. אפאטאשו, ה. לויויק און א. ליעיע-לעט; י. ד. נאלדמן — „די קאראפצייע פון הייראט“; דושאן א. דיטש — „די רואנע פון דער קלאום אינדוסטרייע“; ח. ב. קאוזדאן — „דרער ריח פון דער ערדים“; חיים ליבערמן — „ערנסט טאלער“; ל. פארעם — „ראסט“; ע. ב. — „ברוייטבארט“; אOID צו איין בוד פון: ה. ריזנבלאט, י. גויבערג, חיים קROL און י.

שוווארץ. אויב מיר וועלן נאך צונגען די עטלאכע ערבייכער פון יעקב ליעוין, י. שטינובים, ב. אסטרראוסקי און ש. הורוויז און דיאידישע פאלקס-ליידער אויסנסאבן פון פאללאג "יוסף. פ. קאייז", וועלן מיר דא האבן אַ בעט גענוועם צעלט פון אונזוער ביסל אָרערם-קייט, פון אונזוער גאנצער אידישער ליטעראטטור אין אַמעריקע.

*

איך בין אכיבסל אָרונטער פון דורך היישר — אָזועק פון עניין "ביבערסילס" און זיך אָפֿגעגעבען מיט פֿאָרצייכנען די לעצטע אויסנסאבן. איך האב אָבער דעם טויל אָומִישנע אָרְיוֹנְגְּנֶשְׁטָעֵלט אָחָהָעָה ווַיְוֵיל אָונְזְׁעָר פֿרְעָסְׁעָ ווְעַט קִין גָּלְטָ אָזְׁפָּאָז פֿאָר אָזָא (פון זיינער שטאנדפֿונְקְט) מִינְדְּרֻוְוִיכְטְּקָוִן עֲנֵין נִיט אָפֿגעגעבען, און איך האלט, אָז דער עניין אָז אָגָּנָז ווּכְטִיקְעָר פֿאָר דִּי, ווּאָס זיינען פֿאָרָאַינְטְּרָעָסְׁרָת אָז ווּאָסְׁקָ פִּון דער אִידְישָׁר לִיטְעָרָאָט טוֹר.

און אִיצְׁט צְרוּקָ צָוָם עֲנֵין: האבן די "ביבערסילס" גַּעַשְׁאָפָּן באָצְּיוֹנָג צָו דער אִידְישָׁר לִיטְעָרָאָט בְּכָל אָזָן צָוָם אִידְישָׁן בָּזָק בְּפֶרְט?

מיט מִין בעטער באָצְּיוֹנָג צָו די מענטשן אָז זיינער אָר בעט, מַזּוּ מעַן צונגעבען, אָז: צוקנדייך זיך צָו די "סִילְס", מַזּוּ מִיר קומען צָו שלום, אָז: צָו אַ סְׁחוּרָה, ווּאָס ווּרט פֿאָרְקוּיפְּט בּוֹלְהָזֶל, פִּון מענטשָׁן, ווּאָס האָבָן צָו דעם עֲנֵין אָלִינוּ אָזָד קִין ברעקל באָצְּיוֹנָג נִיט קָעָן קִין רְעַכְתָּס נִיט גַּעַשְׁאָפָּן ווּרְעָז אָזָן קִין גוּטָס נִיט אָרוּסְקָוּמָעָן. נאָר פֿאָרְקָעָרט: דָּס אִיז עַרְשָׁט דָּס רִיכְסָטִיקָע אָפְשָׁוּאַרְטִימְטָל אָז הַלְּפָטָט פֿאָרְטְּרִיבְּן די, ווּאָס האָבָן אַמְּאָל יָא גַּעַתָּט אַ שְׁטִיקָל באָצְּיוֹנָג צָו בָּזָק אָזָן צָוָם אִידְישָׁן שְׁרִיבָּר. די פֿרְאָגָן פִּון לִיְוָעָנָן, דָּס הוִיסְט: לִיְוָעָנָט מַעַן די גַּעַקְוִיפְּט בְּכָרָע? אָז זיינער שְׁוֹעָר צָו פֿאָרְעַנְטָפְּרָו. דָּס אִיז אָז עֲנֵין, ווּאָס קִינְעָר קָעָן באַשְׁטִימָט נִיט פֿעַטְשְׁטָעָל.

דער אִינְצִיקָעָר פֿלְאָזָי, ווּאָס מִיר זיינען באָמָת זִיכְעָר, אָז די בִּיכְעָר ווּרְעָז גַּעַלְיָעָנט (און מעַן קָעָן בעט גַּעַנוּי אָנְגָעָבָן זיינער צָאָל) אִיז די שְׁטָאַטְרִיבְּלְיאָטָם. דָּרָע שְׁכָל אִיז אָגָּנָז פֿשְׁוּטָה. אויב מעַן נעט זיך די מי צָו קומען אָין דער בִּיבְּלִיאָטָק (וּוּיְל קִינְעָר צְוּוֹנְגָט דָאָרְקִינְעָם נִיט דָס צָו טָאָז) נאָר אַ בּוֹה, לִיְוָעָנָט מעַן טָאָקָע. דָאָ דָאָרָפָטָען זיך נִיט אָוִיסְפִּינְגָן פֿאָר חֲבָרִים אָז.

חברות, אזי ווי אין דער אַלטער הײַם אַמָּאָל אֵין קְלִיּוֹן שְׁטוּטָל,
און סְקָעַן נִיט גַּמְאָלֶת זַיְוַן דָּעַר בָּאַרְיִמְטָעַר פָּאַלִּי, וּזְאָם מַעַן דָּעַר
צַיְלָט וּוְעָגַן דָּעַם. אָז סְהָאָט אַמָּאָל אֲ בִּבְלִיאַטְעָקָאָר גַּעַחַאָט אֲ
פָּאַרְדָּאָכָט אַוְיף אֲ לְעֻזָּה אֲזָּעַר אַדְרָעַר זַי נַעַמְתָּ צַו אָפְּטָט אַרוֹיָּס
גַּעַנוּמְעַנָּע בִּיכְעָר, וּוְיַיְלָע אַדְרָעַר זַי נַעַמְתָּ צַו אָפְּטָט אַרוֹיָּס בִּיכְעָר
פָּוּן בִּבְלִיאַטְעָק אָזָן בְּרִיְנְגַט זַי צַו שְׁנַעַל צְוַרְיקָס בְּיַיטָּן אַוְיף אַנְּגָן
דָּעַרְעָה בִּיכְעָר. דָּעַר לְעוֹזָר פְּלַעַגְתָּ דִּי בִּיכְעָר נַעַמְעַן אַוְיף דָּעַר רַעַ
קַאַמְעַנְאָצְיעַ פָּוּן דָּעַם בִּבְלִיאַטְעָקָאָר. אַזְזָעַר בִּבְלִיאַטְעָקָאָר גַּעַנְיָ
פָּאַלְן אַוְיף אֲ חַמְצָאָה אָזָן עַר הָאָט דָּעַם לְעוֹזָר רַעַקְמַעְנְדִּירָט
„קַוְרֵיפְּטִישְׂנִיקָאָסָס גַּרְאַמְאָטִיקָע“, אָזָן וּוְעָגַן דָּעַר לְעוֹזָר הָאָט אַוְיף
צַוְּמָאָרְגָּנָס צְרוּיָּקְעַבְּרָאָכָט דָּעַם בָּזָק מִיט נַאֲדָר אַדְרָעַר צַוְּיָּי
פָּוּן נַעַכְתָּן גַּעַנוּמְעַנָּע בִּיכְעָר „אַיְבָּרָגְנָלְיָעָנְטָע“, הָאָט עַר אִים
גַּעַנוּמְעַן אַוְיפָּן צִימְבָּל אָזָן גַּעַפְּרָעָגְטָן זַיְוִינְגָּעָלְט אִים דָּעַר רַאַי
מַאְן, אָזָן מִיט וּזְאָס הָאָט זַיְקָע סְמַעְנְדִּיקָט. הָאָט דָּעַר לְעוֹזָר
אוּפְּגַּנְמִישָׁט דִּי דָּרְשָׁטָע זַיְוִיט אָזָן הָאָט גַּאנְצָן נַאֲיוֹו גַּעַנְטְּפָעָרָט:
„דִּי עַנְדָּע אֵין אַזְזָעַר וּוְיַי אֵין אַלְעָאָרָמָאָנָעָן, גַּאנְצָן פְּשָׁוֹט, „קַוְרֵיפְּטִישְׂרָנְקָאָוּ“
הָאָט זַיְקָע אַוְיָפְּנָס אָזָן „גַּרְאַמְאָטִיקָע“ הָאָט זַיְקָע
גַּעַחַאָנְגָּן...“

איַן דַּי שְׁטָאָטִיבִּילְיאַטְעָקָן פָּאַרְנָעָמָט נַאֲד אַלְעַז דִּי אַיְדִּישָׁע
בִּיכְעָרְץְרָקוּלְאָצְיעַ דָּעַם אַוְיבָּנָאָן (לוּוּטָ פְּרָאָפְּרָצִיעַ) צְוּוִישָׁן אַלְעַז
אַנְדָּעַע פְּרָעָמְדִישְׁפָּרָאָכְבָּעַ לְיִתְּמָרָאָטוֹרָן.
פָּוּן דִּי אַפְּיִצְיָעָלָע בָּאַרְיכְּטָן פָּוּן דִּי נַיְוִירָאָקָעָר שְׁטָאָטִיבִּיבִּי
לְיִאָטָעָקָן נַעַמְעַן מִיר אַרוֹיָּס פָּאַלְגָּנְדִּיקָע צִיפְּרָעָן, וּוְעָגַן זַיְעָר אַיְדִּישָׁ
שַׁעַר בִּיכְעָרְץְרָקוּלְאָצְיעַ פָּאָר דִּי לְעַצְתָּע עַטְלָאָכָע יָאָר:

יאָר	סְוִוָּאָרְד	פָּאָרְק	גַּאנְצָן
ברַעֲנַטָּש	נוּוּיָאָרָק		
74,493	18,127	1919	
80,107	18,218	1920	
104,761	24,188	1921	
108,724	21,627	1922	
97,846	23,827	1923	
100,433	24,756	1924	

דָּעַר אַפְּיִצְיָעָלָע בָּאַרְיכְּטָן פָּאָרְן יָאָר 1925 אֵיז נַאֲד נַיְט אַרוֹיָּס
פָּוּן דָּרוֹק.

דאס פאלן פון דער צירקולאציע איזו די יארן 23-1922 ווערט
פון א גרויסע צאל ביבליאטטעקארן צונגעשריבן צו דעם. וואס די
ביבליאטטעקן קריין ניט גענוג געלט איינציגוקייפן נייע ביכער. אַנְ
שטעאט דעם וואס מען פֿלעגט פֿאָר די לעצעט עטלאכע יאָר אַז
דען "סִיוֹאָרְד פֿאָרְקֿ בְּרַעֲנְטֶשׁ" (אִיסְטּ בְּרַאָדוּיִ אַזְן דּוּשְׁעָפְּרָסְטּ אַז
סְטְרִיטּ) אַלְיוֹן אַרְיוֹן גְּעַמְּעַמְּעָן צו 6 אַזְן 8 עַקְוּמְפְּלִיאָרְן פֿוֹן אַיְן בְּרַה,
נעט מען אַיצְטּ צּוֹלְבּוֹן גְּעַלְטְּמָאנְגּוֹן אַרְיוֹן ניט מְעַר וּי אַיְינְעַם.
איָן דער אלְגְּנְעָמְיְינְעָר צִירְקוּלְאַצְיעָ פֿוֹן די עַנְגְּלִישָׁע בְּכִיכּר אַיָּן
די נְיוֹאָרִיקְעָר שְׂטָאָטּ-בְּיְהִילְיאָטְעָקָן אַזְן גְּעוּזָן (לוּוִיטּ פְּרָאָפְּרָאַצְיעָ)
נְאָר אַ גְּרָעֵסְעָרָרָר פְּאָרְלוֹסְטּ וּי אַיָּן די אִידְרִישָׁע בְּכִיכּר.

איָן יָאָר 1923 האָבָן וּי גְּהַעַט 682,940, אַ פְּאָרְלוֹסְטּ אַיָּן צִירּ
קוּלְאַצְיעָ אַיָּן בְּאָרְגְּלִיךְ מִיטְן יָאָר 1921.

אנְבּ, וּוּן מען נעט אַזְן בְּאָמְרָאָכּ, אַזְן דּוּ אָפְּטְּיוּנְגָּעָן פֿוֹן
די שְׂטָאָטּ-בְּיְהִילְיאָטְעָקָן, וּוּאָס גְּעַפְּנָעָן זְרָ אַיָּן די אִידְרִישָׁע גְּנְעַנְתָּן,
זְיַוְּנָעָן שְׂטָעַנְדִּוּס גְּעַפְּאָקְטּ מִוּטְמַעְנְטִישָׁן — עַס טּוֹט זְיַד דָּאָרָטּ אָוּפּ
טִישָׁ אַזְן אָוּפּ בְּיִינָה — מִזְוְצָטּ דֻּעָם גְּנָנְצָן טָאָג אַזְן מְילְיָעָנְטּ
אִידְרִישָׁע בְּכִיכּר, דְּעָרָצָוּ סְטְיִיעָטּ נִיטּ קִיּוֹן פְּלָאָץ צּוֹם זְיַצְּן פֿאָרְ אַלְעָ
בָּאוּזְכּוּר אַזְן אַ רְעַכְתּ בִּיסְלּ זְיַוְּנָעָן פְּשָׁוֹט צּוֹלְבּ מְאָנְגָּל אַזְן פְּלָעָ
צָעָר גְּעַצְוֹוֹאָנוֹנָעָן צָו שְׁמִינִי אַזְן לְיִעְנָעָן — קְומָטּ מְעַן עַרְשָׁתּ צּוֹם
בָּאַשְׁלּוּסּ, אַזְן דּוּ אָפְּיִצְעַלְלָאָנְגָּעָנְבָּעָנָעָ אִידְרִישָׁע-בִּיכְעָר-צִירְקוּלְאַצְיעָ
איָן וּוּיָטּ נִיטּ אַזְן עַדְ קְלָעָנָר וּי די אַמְתָּעָ צָלָ בְּכִיכּר וּוּאָס
וּוּרָן דָּאָרָטּ גְּלְיוּעָנָטּ, וּוּיָלְ דּוּ אָוּפְּנִיאָרָטּ גְּלְיוּעָנָטּ בְּכִיכּר זְיַיָּה
נְעַן חֹזְקָהָבָּן אַזְן וּוּרָן נִיטּ אַרְיוֹנְגָּרְעָכָנָטּ אַזְן די אַנְגְּגָעָנְבָּעָנָעָ
צִיפְּרָן פֿוֹן די אָפְּיִצְעַלְלָאָ בְּאַרְיכְּטָן.

איָן דֻּעָם לְעַצְטָן סְדִּיחָלָן אַזְן אָזְוּי : מִיטּ רְעַדְוּצִירָטּ פְּרִיזּוּן
וּוּטּ מְעַן די אִידְרִישָׁע לְיִטְעָרָאָטוּה, דֻּעָם אִידְרִישָׁן בּוֹדָ אַזְן דֻּעָם אָיִ
דִּישָׁן שְׁרִיְבּוּרָ נִיטּ רְאַטְעָוּוּן. אָוּבּ עַמְצָן אַזְן די אִידְרִישָׁע לְיִטְעָ
רְאַטְוָר לִיבּ אַזְן טִיְעָר, מַעְגָּר זְיַד לְאַזְן קָאָסְטָן אָוּפּ דֻּעָם עַטְלָאָכְעָ
טָאָלָעָר. די שְׁרִיְבּוּרָ אַזְן דּוּ פְּאָרְלָעָנָר מְזּוֹן נִיטּ זְיַן די שְׁרִיְעָ
לְעַזְוָאָלָמָ. דֻּעָר אִידְרִישָׁע לְעַזְוָר מַעְגָּר אָוּדָ בְּרַעְנָעָן אַ שְׁטִיקָלָ קְרָבָן
(מְשִׁטְיִינִים גְּעַזְאָגָטּ), אַיְבָּרְוּפִּטּ וּוּנְזָ דּוּרְ "קְרָבָן" בְּאַשְׁטִיקָטּ אַנְיִ
גְּנָנְצָן פֿוֹן עַטְלָאָכְעָ טָאָלָעָר, פֿאָר וּוּלְכָבָעָ ערְ קְרִינְטָ אַזְן צְוּוִיְפָלָ זְיַיָּה
גְּעַלְטְּוּעָרָטּ, פְּוֹנְקָטּ אָזְוּי וּי אַיָּן וּוּלְכָבָעָ נִיטּ אַנְדָּרָעָר שְׁפָרָאָד אַזְן
לְיִטְעָרָאָטוּ.

אויַף קְרוּמָע ווּעֲגָן

דער דאמאקלעם שווערד הייננט נאר אליע איבערן גורל פונם אידישן ביכערמאך אין אמעריקע.
 די לעצטער ציוט האט מען דעם עניין כמעט אונגעאנצן שווין אויפגעגעבעו, מען האט שווין אפילו אויפגעעהרט צו זוכן א רפואה פפער דער מכה, מען האט זיך באונונגנט מיט דעם, וואט מען האט זיך אראפגעערעדט פון הארץ און געהלאַטן מיט א קראָבָּץ. מיט דעם האט מען, ווי צוויזיט אויַם, אַפְּגַּעַתָּן די פְּלַקְּבָּט אָוֹן אַסְּוָתָּה. דער אַיִּנְצִיסְּעָר וואט אַיִּז בְּאַמְּתָּה אַקְטּוּעַל פָּאַרְאִינְטְּרָעֵסְּרֶט אַיִּז דעם עניין (אוֹן אַוִּיפָּה ווּעַמְּעָן סְּיָאוֹן אַגְּטָמָס רְחַמְּנוֹת) אַיִּז דער אִידְּיִשְׁעָר פָּאַרְלְעָגָעָר. אַבְּעָר וואט קָעָן ער נְעַבָּאָר אַלְּיוֹן טָאָן? אַיִּנְעָר אַיִּז קִיְּנָעָרָן אַלְּעָן זַיְּנָעָן גַּעֲזָעָנָעָן פְּרִינְטָהָבָּן אַיִּם דְּעוּרְעָטִירָט. מען האט אַיִּם אַיְּבָּרְגָּעָלָאָזָט אַוִּיפָּה גַּאֲטָס בָּאָרָאָט אַוִּין ער זַיְּכָט נְעַבָּאָר אַיִּין חֻבָּות אַבְּעָרָן קָאָפָּ.

אַמְּתָּה, דורך דער ציוט וואט מען האט זיך פָּאַרְאִינְטְּרָעֵסְּרֶט אַוִּין גַּעֲשִׂיבָּן ווּעֲגָן קְרוּמָע אַוִּיפָּה אִידְּיִשְׁעָן בְּיַיְּנָה, האט מען דעם פָּאַרְלְעָגָעָר נִימָּט פָּאַרְשָׁוֹוָן אַוִּין אַיִּיךְ נִימָּט גַּעֲשָׂאָנוּוּט. מען אַיִּז נַעֲקָומָעָן צָו אַיִּם מִיט טַעַנְתָּה מִכְּלַיְּמִינִים. עַרְשְׁתָּנָס — אַז ער האט נִימָּט אַרְוִיסְּגַּעַנְּבָּן די רַוְּכְּטִיקָּעָה סְּחָוָהָה. צַוְּוִיטָנָס — אַז ער אַיִִין נִימָּט קִיְּין פִּיאִיקָּעָר גַּעֲשָׂפְּטָסְּמָאָן. דְּרִיטָנָס — אַז ער האט נִימָּט גַּעַשְׁאָפָּן דעם גַּעַהְיִיקָּן אַפְּאָרָאָט אַוִּיפָּה צָו פָּאַרְשְׁפָּרִיטָן די אַרְוִיסְּגַּעַנְּבָּעָנָעָן בְּיַיְּנָה, אַוִּין נָאָר אַסְּרָה גַּעֲרָבָּטָה אַוִּין מַעֲרְנָסְּטָנָס אַוְּמְגַעְעָכְבָּטָה טַעַנְתָּה.

אַיִּד ווּיל דָּא אִיצְּטָנָס נִימָּט פָּאַרְנָעָמָעָן זִיךְ מִיט די אַוִּיסְּמַעְצָוָנָגָעָן פָּוּן די בעלי הטענות אַוִּין אַנְצִיְּינָן אַוִּיפָּה ווּיְוִיט זַיְּ וּוּינָגָעָן אַוְּמָרָנָה גַּעֲרָכָט, ווּוּיל אַיךְ האָב שווין ביַיְּ פְּרִיעָרְדִּיקָּעָר גַּעֲלָגְּנָהִיט גַּעַרְעָדָט ווּעֲגָן דעם עניין באָרְיכָות. אַבְּעָר לְאַמְּרָא אַפְּילָה, לשָׁם אַרְגָּזָה מַעֲנָתָה, אַנְגָּעָמָעָן, אַז די טַעַנְתָּה וּוּינָגָעָן גַּעֲרָכָט, אַז די פָּאַרְלְעָגָעָר זַיְּנָגָעָן טַאָפָּע אַוִּיפִּיאִיקָּעָר, די אַינְגָּאנְצָן שְׁוּלְדִּיקָּעָר. האָבָּן זַיְּ זִיךְ דָּעָן אַנְטָקָעָנָה שְׁטָעָלָט מִיט האָק אַוִּין האָמָעָר אַוִּין נִימָּט צַוְּגָעָלָאָזָן קִיְּין נִיְּעָן פָּאַרְלְעָגָעָר אַז די אַוִּיבְּנָדְרָמָאָנָה טַחְרָוָנָה? האָבָּן זַיְּ

דען פאר זיך פארכאפט די בכורה און קיינעם נויט צונגעלאָזַן צום
פּסּוֹק? אָדְרָבָתָה, פֿאָרְקָעָרטָן! יַעֲדָרּ פְּרוֹאוֹוּ פּוֹן אַ נִיעֻם מַעֲנְטָשָׁן
מייט אַ בִּיסְלָן מַעֲלָאָכְקִיְּטָן (אדער פֿאָרְמָעָגָלָאָכְקִיְּטָן) אַיז פּוֹן די
אלטע פֿאָרְלָעָנֶר מִיטּ פְּרַויְידּ אָוִיפְּגָעָנוּמָעָן גַּעֲוָאָרָן, אָוּן דָּסָם, וּאָסָס
סְחָאָטּ זַיךְ דָּעַם נִיעֻם, דָּעַם צּוֹגָעָקוּמָעָנָם פֿאָרְלָעָנֶר אוּירּ נִיטּ
איַינְגָעָנֶבָן, אַיז זַיכְבָּרָנֶטּ דיּ שְׂוָלָדּ פּוֹן דיּ פֿרְיָעָרְקָעָן גַּוְטְמַיִּיּ
געַנְדרְיוֹקָעּ פֿאָרְלָעָנֶר.

אַיךְ וּוּאַלְטָם דָּסָם אַילְוָסְטָרִירָטּ מִיטּ אַזָּאָזּ בִּיּוֹשְׁפֵּלּ:
מעַנְטָשָׁן, וּאָסָס זַיְנָעָן אַנְהָיָינָנֶרּ פּוֹן אַ גַּעֲוָוִיסָן אִידְעָאָלּ, הָאָבָן
גַּעֲרוֹפָן אַ פֿאָרְזָאָמְלָנֶגּ, אָדְרָרּ כְּדִי אַרְאָנוֹשְׁוִירָטּ אַ קָּאנְצָעָרטּ, כְּדִי צַוּ
קַעַנְעָן פֿרְאָפָּאָגָאָנְדִּירָן, אָדְרָרּ כְּדִי צַוּ שָׁאָפָןּ מִוְּטָלָעָן, אַוְוּףּ צַוּ הָאָבָן
מַעֲגָלָאָכְקִיְּטָן צַוּ פֿאָרְשָׁפְּרִיְּטָן וּיְיָעָרּ אִידְעָאָלּ. וּוּעָן עַסְפָּאָסְטָרָטּ,
(וּוּיְדָעּ שְׁטִיגָעָרּ אַיזּ), אַיז דָּעַרּ בְּרִיטָמָעָרּ וּלְוָלָם אַיזּ טְוִיבּ צַוּ זַיְעָרּ
רוֹפָן אַיזּ נִיטּ פֿאָרְאִינְטָרָעָמָירָטּ אַין זַיְעָרּ עַנְיָיןּ, אַיזּ דיּ אַונְטָעָרָה
נַעֲמָנָגּ וּוּרְטָם בְּאַזְוֹכְטּ — לְאַמְּרִירּ וְאַגְּנוֹ — פּוֹן אַ גַּאנְצָן קְלִינְעָנֶרּ
צָאָלּ מַעְנְטָשָׁן, וּוּאַלְטָם נִיטּ גַּעַוּזָן אַ לְּבָלְ-הָדָуָותּ/דִּיקָעָרּ אַוּמְרָעָכְטּ
גַּעַנְןּ דיּ בָּאָזְוֹכָהּ, וּוּעָן עַמְּצָעָרּ פּוֹן דיּ אַוּמְרָעָנָמָעָרּ וְאַלּ אַרְוָפִּיּ
גַּיְיָן אַוְוּףּ דָּעַרּ פֿלְאָטְפָּאָרָמָעּ אַיזּ הָאָבָןּ טָעָנוֹתּ צַוּ דיּ פֿאָרְזָאָמְלָטָעּ
פֿאָרָןּ קְלִינְעָם בָּאַזְוֹדּ? ! מִיטּ וּאָסָסּ הָאָבָןּ זַיךְ דיּ פֿאָרְזָאָמְלָטָעּ
פֿאָרְזִינְדִּיקְטּ? זַיְיָ הָאָבָןּ דָּאָךְ זַיְיָרּ חָוָבּ גַּעַטָּאָן אַיזּ גַּעַקְוּמָעָן אַיזּ
מַעַן שָׁעַן זַיְיָ פֿאָרּ קִיְּןּ פְּאָלָלּ נִיטּ הָאָלָטָןּ פֿאָרְאָנְטָמוֹוּאָרְטָלָאָדּ פֿאָרּ
דָּעַם דָּרוֹיְסְנְדִּיקָןּ עַלְמָסּ גַּלְיוּכְנִילְטִיקִיּוֹתּ צַוּ דָּעַרּ זַאָרּ.

אַיזּ אַטּ דָּעַם פְּאָלָלּ זַיְנָעָן אַוְנוֹזָעָרָהּ פֿאָרְלָעָנֶרּ, אַטּ דָּעַרּ קְלִיּוּיּ
נָעָרּ עַלְמָסּ, דָּעַרּ הַיּוּפָעָלָעּ בָּאָזְוֹכָהּ, וּאָסָסּ אַיזּ גַּעַקְוּמָעָן צַוּ
דָּעַרּ אַוְנוֹטָרָעָנָמָונָגּ. וּוּיְלָעָן עַסְפָּאָסְטָרָטּ אַיזּ גַּעַקְוּמָעָן צַוּ זַיְיָןּ, אַיזּ
דָּעַרּ אִידְישָׁשָׁרּ בּוֹדְקָ אַיזּ יְעָדוֹןּ אַידְנָסּ עַנְיָיןּ, נִיטּ נָאָרּ דָּעַם פֿאָרְלָעָעּ
גַּעַרְתּ, אַיזּ מַעַן טָאָרָ צַוּ זַיְיָ דָּעַרְפָּאָרּ קִיְּןּ טָעָנוֹתּ נִיטּ הָאָבָןּ, וּוּיְלָעָןּ
זַיְיָ הָאָבָןּ אַוְיְסְנְדִּיקָטָוֹאָוֹתּ אַלְעָןּ מַעֲגָלָאָכְקִיּוֹתּ.

וּאָסָסּ אַנְבָּאָלָאָנְגָּטּ גַּעַשְׁעָפָטּ, הָאָטּ יַעֲדָרּ פּוֹן דיּ פֿאָרְלָעָנֶרּ
פֿרְיָעָרּ גַּעַוְוָאָסָטּ, אַיזּ אַיְנוּוֹסְטָרָןּ אַיזּ זַיְנָעָןּ אַיזּ אַנְדָּרָעּ גַּעַרְתּ
שָׁעָפָטּ, זַיְנָעָןּ זַיכְבָּרָנֶטּ דָּאָמָעָרּ מַעֲגָלָאָכְקִיּוֹתּ אַוְוּףּ פֿרְאָפָטּ, וּוּיְ
אַיזּ אַרְוִיְּסְנְדִּיקָטּ אִידְשָׁשָׁרּ בִּיכְעָרָן.

דיּ טִיפְּעָ אַרְוָזָאָכוֹן וּאָסָסּ בְּרִיְנָעָןּ אַ מַעְנְטָשָׁןּ צַוּ וּוּרָזּ אַ אִידְרִיּ
שְׁעָרּ פֿאָרְלָעָנֶרּ וּוּלְזָןּ מִירּ אַיְבָּרְלָאָזָןּ פֿאָרּ אַ שְׁטוֹדָעּ צַוּ פֿרְאָפָטּ
סָאָרּ פְּרַויְידּ? !, אַכְבָּרּ אַיזּ זַאָרּ וּאָסָסּ מַעַן קַעַן בָּאַשְׁטִימָטּ וְאַגְּנוֹןּ

אייז, איז די אידישע פארלענער זייןען ניט געקומען צום אידישע בוך צוליב די גרויסע מעגלאכקייטן פאר די מיליאנצע-אלאָרדיקע פראָפֿיטן, וואָס שטעגן איין דעם געשעפט.

די גרעטען אידישע ליטראָטורה-פארלענער, סאי די דא בי אונז אין ניו יאָרָק, און סאי די אוּיפֿ יונער זײַט ים, איז ווילגען און איין וואָרְשָׁעָה האָבען קינמאָל ניט גענרייכט איז קענען ניט דער גרייכן (לויט פֿאָפֿאָרְצִיעַ) צום סטאנדָאָרד פֿון קעַבָּן פֿון אַ גַּעֲזֵי ווינְגָּאָקָּן פֿאָכְּרִיקָּאנְט אַיז ווּלְכָּן ניט אַיז אַנדָּרְפָּאָר.

אונזערע פֿאָרְלָעָנָּעָר פֿאָרְדִּינָּעָן ניט געונג אוּוף דאס אָומְבָּאָר דיננט נוֹטִיקְסְּטָעָה, וואָס אַ גַּעֲזֵיַּלְאָכְּבָּר מַעֲנְטָשָׁה דָּאָרָפּ אַיז מוֹ אָכְּבָּן, צוּוּשָׁן דָּעָר גַּעֲזֵלְשָׁאָפּט אַיז ווּלְכָּבָּר עָר פֿאָרְקָּעָרָט. הײַנט אָוּבּ ניט דאס גַּעַלְתָּן, מוֹ אַדָּאָז זַיְן עָפָּעָס אַנדָּרְשׂ, וואָס רַיְצָצָט אַיז צִימָט אַ מעְנְטָשָׁן צַו ווּרְזָן אַ פֿאָרְלָעָנָּעָר.

און דער הוּיֶּפְּטָפְּאָקְטָאָר (לויט מִין דָּעָרְפָּאָרְגָּוָג מִיט אָונְדָּרָעָר פֿאָרְלָעָנָּעָר) אַיז דָּאָ דָּעָר יְוָאָתְּ-הַכְּבוּד אַיז די באָצְיאָוָג צַו דָּעָר אָוּדִישׂעָר קָוְלְטוּר אַיז אַירָעָ שָׁאָפָּעָה.

ניט קוּקְנְדִּיךְ אוּיפֿ זַיְן פַּת בְּמַלְחָתָאָכְּלְדִּיקָּעָה, וּמִים בְּמִשְׂרוֹהָ תְּשַׂתְּחִידְקָעָר מְעֻרְבָּה, וּוַיְתִּקְטִּבּ דָּעָר לִיכְטָקְעָר וּוּלְטָמָעָזְאָכְּבָּן, וואָס ניט אָרוּיְסְבָּרְיְינְגָּעָן אוּיפֿ דָּעָר לִיכְטָקְעָר וּוּלְטָמָעָזְאָכְּבָּן, לֹוִיט זַיְן מִיְּנוֹנָגָה גַּעֲזֵיַּלְאָכְּבָּר גַּעֲזֵיַּלְאָכְּבָּר גַּעֲזֵיַּלְאָכְּבָּר פֿאָרְ דָּעָר אַיז דִּישָׁעָר לִיטְעָרָאָטָה.

עַטְּלָאָכָּעָר בְּיִשְׁפִּילְן :

אַנוּמָלֶט מַעְלָפְּטָמְידָּאָר אַ פֿאָקְאָנְטָעָר מַעְלָפְּטָמְידָּאָר אַז בְּאַקְלָאָנְטָעָר זַיְד שְׁטָאָרָק אוּיפֿ זַיְן גַּעֲדָרְיקָטָן מַעְבָּד, עָר אַיז פֿאָרְשָׁוְלְדִּיקָּט אַיז בעָרָן קָאָפּ. די בְּעַלְיְחוּבּוֹת לְאָזָן אַיז נִיט צָרוֹר. עָר ווֹיל פְּטוּר ווּרְזָן פֿוֹן גַּאנְצָן גַּעֲשָׁעָפּט אַיז אַ סּוֹף. עָר בְּעַט זַיְד בַּיִּמָּה, אַיז זַיְד זַיְד אַיז אַ טּוּבָה טָאָן אַיז פֿאָרְקוּפּוֹן זַיְן גַּעֲלָמָעָט טּוֹזָונָט בְּיִכְּבָּר ווּאָס עָר הָאָט אַוְיָפּוֹן לְאָגָעָר. נָאָר אַ לִיְּגָנָעָרָן שְׁמוּעָה, שְׁטִים אַיךְ עַנְדָּלָאָד אַיְיָן הָעַלְפָּן אַיז אָרוּיְסְקָּרִיכָּן פֿוֹן דָּעָר צָרָה. אַיז ווּעָן אַיךְ פְּרָעָם, ווּאָס עָר ווּעָט טָאָן מִיטָּן אַיְנָגָעָלְיוֹתָן גַּעֲלָמָ, צִי ווּעָט עָר אַפְּצָאָלָן די חֻבּוֹת אַיז זַיְד אַיְנָגָעָן אַפְּטָרְיוּסְלָעָן פֿוֹן דָּעָמָעָט, קָוְקָט עָר מִיךְ אַז פֿאָרְוָאָוְנְדָּרָעָט אַיז עַנְטָפָּרָט מִיר מִיט אַ פֿרָאָגָעָ: «אַז אַיז אַמְּעָרִיכָּעָ?» די זַיְד ווּאָס ווּעָט זַיְן מִיט רַאֲכָאָיס «אַז אַיז אַמְּעָרִיכָּעָ?»

משה שמואל שקלארטקי

געפערלט מיר זיינטער שטארק! אגב האב איך בדעה מיט אטייל פון איינקסיסרטן געלט ארויסגעבן א זאמלבויה, פון זאכן, וואס איז אונזער פרעסע איז פאָר דעם קיין פלאָץ ניטא.

ביושפיל נומער צוויו:

במעת יעדער אידישער אינטעליגנצעטער לעוזער איז אמעריקע און איבער דער גאנצער וועלט, ווים פון פאָרְלַאָג „מאָקָם נ. מייזל און קאמפֿאנִיעַ“. ער איז אונזער פון אונזער עטלטסטע פאָרְלַאָג איז אמעריקע, מיט א גרויסן געשעפֶט און קאמטָאלָאנִיג פון עכטער ליטעראָטור. ער קען (איין פראָפֿאָרְצִיעַ) זיך ניט פאָרְשָׁעָמָן גענען די שענסטע גוישע פאָרְלַאָג. און פונדרסטווען פאָרט נאָך מייזל ניט אָרוּם איז קאָרְעָטָן. און כי דעם אַיצְטִיקָן צוֹשְׁטָאנְד אָוִיפָּן אַידִישָׂן מאָרָה, איז ער אוּיך געצְוָאוֹנְגָּעָן געווען אָפְּצּוֹשְׁטָעָן דָּס אָרוֹיסְגָּעָבָן פון נֵיעַ זאָכָן. ער האָט אַבעָר עֲרַשְׁת מיט אַיאָר צוּווִי צוֹרִיךְ אָרוֹיסְגָּעָבָן אלְחָנָן קוּרְכְּהָזִים „שְׁמָחוֹת הַנֶּפֶשׁ“ מיט אַkol-טוֹרָהִיסְטָאָרִישָׂן אַרְיִינְפִּיר פון דָר. י. שאָצָי. געדְרוֹקָט בְּלוּזָן אַיִן 500 עָקוּםְפְּלִיאָרָן, פְּרָאָקְט אָרוֹיסְגָּבָע. (פון ווּלְכָן סְאיַז אַגְּבָן בֵּין הַיִּנְטָץ צָוֹאָג ניט פְּאָרְקְוִיפֶט נְעוֹזָרָן מַעַרְוָה וְאַרוּם 150 קָאָפְּיָעִים), ווִיסְנְדִיש אַיִן פְּאָרָאָוִים, אָז ער ווּטָה דֻּעָרָצָו צְוָלִיָּוָן עַטְלָאָכָע הַוָּן דָּעָרָט דָּלָאָר.

פאָרְלַאָג בי אונָן בִּיכְעָר וּוָאָס וּוָרָוָן אָרוֹיסְגָּעָבָן פון דִי פְּאָרְלַאָג אַלְיוֹן, אָז דִי פְּאָרְלַעְנָעָר, וּוָאָס זַיְוָנָעָן דָא, בי אונָן אַיִן אָמְעָרִיקָע, אוּיך בִּיכְעָר-פְּאָרְקְוִיפָּה, העלְפָן דִי שְׁרִיבְעָר מִיט דַעַט, וּוָאָס זַיְיָ נַעֲמָנוּ בֵּין זַיְיָ צָוֹאָג רַעֲשָׂרָע צָאָל עָקוּםְפְּלִיאָרָן, ניט קוּסְנְדִיךְ אוּוף דַעַט וּוָאָס זַיְיָ זַיְוִינָן אַיִן פְּאָרָאָוִים, אָז דִי בִּיכְעָר וּוּלְכָן בֵּין זַיְיָ דָאָרָטָן לִיגָּן עַטְלָאָכָע יָאָר.

לעטְטָנָס האָבָן אַ גְּרוּפָע שְׁרִיפְטַשְׁתַּעַלְעָר אוּוף זַיְד גַּעַנוּמוּן דִי אַיְנְצִיאָטִיו אָז אָרוֹיסְגָּעָבָן אַ בָּוקְ לִידְעָר פון אַיְנְגְּפָאָרְד שְׁטָאָרְכְּבָעָנָם חָבָר. דָעַר פְּאָרְשְׁטָאָרְכְּבָעָנָר אַיִן גַּעַוְוָן אַ גַּאנְצִיְּפִיִּי נַעַר פְּאָעָט, האָבָן דִי קָאָלָעָן נִיט גַּעַוְוָלָט, אָז זַיְנָע שְׁאָפְּוָנָעָן זָאָלָן פְּאָרְלַאָרָן גַּיְיָ, האָבָן זַיְד דִי מַתְעָסְקִים צְוֹאָמָעָנְגָּרְעָדָט אָז האָבָן בִּינְגְּעַטְרָאָן צָוֹ פְּינָס אַיעָרָה העֲסָטָנָס צָו צָעָן דָּלָאָר אַ יְעָדָה. דָעַר י. ג. פְּרִץ שְׁרִיבְעָר פְּאָרָאָיָן האָט אוּיך צְוָנְגְּלִיָּגָט אַ האָנָט. אַבעָר וּוּזָן מַאיָּוָן גַּעַקְמָעָן צָו אַ פְּאָרְלַעְנָר אַיִן מַעַן באַ שְׁטָאָנָעָן, אָז ער מוֹזָן נִיט אַנְדְּרָעָש גַּעַמְעָן הַונְדָרָט עָקוּםְפְּלִיאָרָן,

און ניט קווקנדיק אויף די אפּוּוּנְדָּוְנוּנְעַן אָוּן טענות פֿוֹן דעם פֿאָרְ
לענער, אָז עָרְ אִיז צָוְפְּרֵיךְ בְּיִצְׁחָוְרָאָגְן אָזָא סּוּמָּע וְיִעְדְּרֶרְ פֿוֹן
די גְּרוּפָע קָאָלְעָן חָאָט בְּיִגְּעָטְרָאָגְן, וְוַיְיָלְ «עַם פָּאָרְקְוִיפְּטָזִיךְ זִיךְ זִיעָר
וּוַינְצִיךְ בְּיִכְּעָר — אָוּן דָּרְצָוּ נָאָךְ לְיִדְעָר», חָאָט עָרְ דָּאָר סּוֹף
נָאָךְ אָלָע טענות גְּעָנוּמָעַן הָוּנְדָּרָט עַקְוּעְמְפְּלִיאָרָן, פֿאָר וּוּלְכָעַ ערְ

הָאָט אָגְבָּן בְּאָלָד בְּאַצְּאָלָט אִיבְּעָר הָוּנְדָּרָט דְּאָלָאָר.
די קָאָלְעָן פֿוֹן וְיִעְרְ וְיִיטְ הָאָבָּן אַיְיָנְגְּעָלְיוֹינְטָן וּוּלְטָמָן, גְּשָׁרְבִּין
נְעַלְאָלָאָגְן, גְּעַמְּאָכְטָמָן, גְּעַמְּטָאָרִיאָל אָוּונָט, אַרְאָנוּשְׁוָרְטָט אַיְאָרְצִיךְ
אָוּונָט, וְיִי הָאָבָּן גְּעַרְבָּעָט אַוְיָה אָלָע כְּלִים, אַוְיָסְגָּעָנְצָט בְּמַעַט אָלָע
מְעַלְלָאָקְיִיטָן, אַבְּעָר אָזָן רְעוּלְטָאָטָן. סָאוּן שְׂוִין בְּאָלָד אִיבְּעָר אַ
יָּהָה וְיִי דָּעָר בְּזָק אִיז דְּרָשְׁיָנָעָן, אָזָן בְּיָם פָּאָרְלָעְנָעָר לָנוּ נָאָד
אָלָע אַגְּרוּסְעָט צָאָל אַוְמְבָּאָפְּלָעְקָטָעָקָפְּיָעָם. אָזָן אַוְיָבָע סָעָה
אָזָויִי לְאָנָג גְּעַדְוִירָט צָוּ פָּאָרְקְוִיפְּן דִּי עֲרַשְׁתָּעָט עַטְלָאָכָע
עַקְוּעְמְפְּלִיאָרָן, קָעָן מַעַן זִיךְ מְשֻׁעָר זִיּוֹן, וְיִי לְאָנָג סָעָה גְּדָוּעָרָן.
בְּיִזְׁרָעָלָעָר וּוּטָט אַרְוִיסְקָרִיבָן מִיטָּזִינָעָן עַטְלָאָכָע גְּרָאָשָׁן.
כְּדִי אִירָאָר וְאָלָט מִיר נִיט דָּאָרְפָּטָן גְּלוּיכָן אַוְיָפָן וּוּאָרָט, וּוּלְ אִיד
אִידָּק בְּעַסְפָּר אַוְיָזָאָגָן דָּעָם סָהָה, אָזָן אַיךְ דָּאָ אַין זִינָעָן דָּעָם
בְּזָק «גְּזָעָאָמְלָעָט לְיִדְעָר» פֿוֹן רְאוּכָן לְדוּרוֹגָם צָוֹזָעְמָעְגָּנְעָשְׁתָּעָלָט פֿוֹן
רְיוּזָאָ לְדוּזָוִינָג אָזָן אָ. לְעַיְלָעָם, אַרְוִיסְגָּעָנָבָן פֿוֹן קָאָלְעָן אָזָן פְּרִינְטָן
מִיטָּמָט דָּעָר חִילָּקָ פֿוֹן י. ג. פְּרָץ שְׁרִיבְעָר פָּאָרָאיָן, נְיוֹ יָאָרָק, 1927.
אָזָן אָזָן דָּעָר בְּאַטְרָעְפָּנְדָּרָעָר פָּאָרְלָעְנָעָר אִיז דָּעָר אַוּבְּנְדָּרְמָטָאָנְטָאָר
«מַאְקָם נָ. מִיּוֹלָן».

אָפְּיָלוּן דָּעָר פָּאָרְלָאָג «מַאְקָם יַאֲנְקָאָוִוִּיךְ» הָאָט אַוְיָד אַרְוִיסָּ
גְּעַנְעָבָן אַזְוּלָכָע בְּיִכְּעָה פֿוֹן וּוּלְכָע עָרְ דָּעְרוֹוָאָרָט נִיטָּקִין פְּרָאָ
פִּיטָּן, נָאָר עָרְ הָאָט זִיךְ אַרְוִיסְגָּעָנָבָן כְּדִי דָּעָר וּלְמָטָלָל לְיִיעָנָעָן
אָזָן בְּאַקְאָנָט וּוּרָאָן מִיטָּמָט עַנְנִין וּוּסָם וּוּרָתָט בְּאַחֲאָנְדָלְטָ אִיזָּ בָּודָ.
אָזָויִי הָאָט עָרְ אַרְוִיסְגָּעָנָבָן רְאַבְּעָרָט אַיְנְגָרְסְטָאָלִים «טָעוֹתִין פֿוֹן
מִשְׁהָ רְבִינוֹ», דָּאָס אִיז אַדָּאָנָק זִיּוֹן קָאָמָפְּ מִיטָּמָט, מִיטָּמָט וּוּמָעָבָן
עָרְ אִיז שְׁטָאָרָק נִיט שָׂוָה בְּשָׂוָה.

אָגְבָּן וּוּטָט דָּא אָפְּשָׁר זִיּוֹן אַיְנְטָרְעָמָטָן צָו בְּאַמְּרָעָקָן, אָז
דָּעָר קָאָמָפְּ מִיטָּמָט אִיז בְּיִי כְּ. יַאֲנְקָאָוִוִּיךְ אָזָא פָּאָרְשָׁאָרְפְּטָעָ
אָז עָרְ וּוּטָט נִיטָּפָאָרְקִוְּפָן אַטְלִיָּת אַדָּעָר אַפְּרָאָרְתָּפְּלִילָן, סִירָדָן
עָרְ וּוּטָט אִין דָּעָם פָּאָרְדִּינָעָן אַצְּוּוֹיְידָרָיָי הָוּנְדָּרָט פָּרָאָצָעָנָט...
(אָזָן עַסְן חִזְוָה, זְאָגָט עָרְ, וְאָלָע עָסְרִינָעָן אַיְבָּרָוּן מַאְרָדָעָ), אִיז דָּעָר

צייט, וואס פאַרְקוֹפֶּנְדִּיק אַידִישׁ לְיִטְעָרָאָטוֹר שְׂטָעַלְטַן עַר זַיְד צוֹפְּרִידָן מִיט אַ פָּאָרְדִּינְסְּטַ פֿוֹן 10 אָוֹן אַפְּלִו 5 פְּרָאָצְעַנְטַן. לְעַצְטַנְטַן האָט עַר אַרוֹיסְגֶּנְבָּעַן לְאָרְד בִּירְאָאַנְסַס "אַידִישׁ מַעְלָאָדְרִיעַם" (איי' בעַדְזְעַסְטַ פֿוֹן דָּר. א. אַיְסְעָן) אַיְיךְ נִיטַּ צְוָלִיבַּ מַאֲטָרְיעַלְעַן נּוֹצְן. דָּאַס וּוֹילַ עַר בָּאָנוֹצְן אַלְסַס "ווֹיזָאַ" צַוְּוֹעַרְן פְּאָרְדְּעַכְּנַטְן צְוּשִׁין דֵּי בעַסְעַרְעַ פְּאָרְלְעַגְעַר.

נאָר אַ בִּיְשְׁפִּילְ:

די אַרוֹיסְגֶּנְבָּעַר פֿוֹן "מַאְרְגָּעַן וּשְׂרָנָאַל" האָבָן מִיט עַטְלָאָכְעַ יַאֲרַ צְוָרִיךְ אַרוֹיסְגֶּנְבָּעַן דָּעַם "עַנְגְּלִישַׁ-אַידִישׁ-עַנְצִיכְלָאָפְּעַדְיְישַׁר וּוּרְטְעַרְבָּכְדַּ" אָוֹן אַרוֹיסְגֶּנְבָּעַן יְוִינְט אַיְן דָּעַם עַטְלָאָכְעַ צְעַנְדְּלִיךְ טְוִיזְעַט דָּאַלְעָה, נִיטַּ דָּעַוּזְאַטְמְנְדִּיקַּ קִינְמָאַל אַרוֹיסְצְּנַעַמְעַן פֿוֹן דָּעַם בְּזַד אָזָא גְּרוּסָע-סְוּמָע.

דָּעַרְצָוּ וּוּרְטָט דָּעַרְ פְּאָרְלָאָגַן וּוֹעַזְן. בַּיְ אַונְדָּז אַינְגָּאנְצָז פְּאָרְלָאָגַן מָאַן דְּכַרְ שְׁמִיהְ.

אט אַיְזָן פְּוֹנְקַטְ מִיט אַ יַּאֲרַ צְוָרִיךְ, אַיְן אַפְּרִילְ, 1927, גְּעוּוֹאָרוֹן 25 יַאֲרַ אָז דָּעַרְ גְּרַעַסְטָעַר אָוֹן עַטְלָסְטָעַר פְּאָרְלָאָגַן אַיְן אַטְמְרִיךְעַ (בַּיְיַיְנִטְיַיְקָן טָאגְ) "די חִיבָּרוֹ פְּאָבְּלִישְׁנְגַּ קָאַמְפָּנְגִּי" האָט זַיְד גְּעַרְנִינְדָּעַטְ, אָוֹן וּוֹאַסְטַ פְּאָרַ אַ מִיְּוִינְגַּ מַעַן זָאַל נִיטַּ האָבָן פֿוֹן דָּעַם דָּרְמָאָנְטָן פְּאָרְלָאָגַן אַוְיְפְּטָאוֹוְנְגָעַן פָּאָרַן אַיְדִּישַׁן בְּזַד דִּי לְעַצְיַהְן טַע עַטְלָאָכְעַ יָאָה עַר אַיְזָן אַבְּעָר וּכְבָרְ גְּעוּוֹן אַיְינְנַעַר פֿוֹן דִּי פְּיאַיְ נְעַרְן אַוְיְפְּטָן נְיוּעָם בָּאָדָן, וּוֹאַסְטַ חָאָט אַ רְעַכְתַּ בִּסְלַל לְעֹזָר גְּשַׁאָפָּן אָוֹן אַוְיְפְּנַעַהְאַלְטָן. אָוֹן אַיְיךְ חָאָב אַיְן עַרְגָּעַ נִיטַּ בָּאַמְעָרְקַט אַפְּרִילְ מִיט אַיְזָן וּוּאָרְטַ דָּרְמָאָנְטַ דָּעַם גָּאנְצָן עַנְיָן. סְאַיְזָן טָקַע אַמְּתַ אַ פְּרִיוֹוֹצָט גְּשַׁעַפְטַ, אַכְּבָר דָּעַרְ עַנְיָן אַיְדִּישַׁר בְּזַד אַיְזָן דָּאָהָן אַדְרָעַר — מַעַג דָּאָר אַוְנוֹ אַיְדִּישַׁ לְעֹזָר אָוֹן קָוְלְטוֹרְטָוּעַר וּזְיַן אַכְּבָיסְלַ נְאֻנְטַ צָוְמָהָרֶן. מִיר מַעַן זַיְד מִיט דָּעַם אַיְיךְ אַכְּבָיסְלַ אַינְטְּרָעְסְּדַרְ.

כִּיוֹאָלְטַ גְּעַקְעַנְטַ בְּרִיְינְגָעַן אַ סְּרַ אַזְוַלְכַּעַ בִּיְשְׁפִּילְן פֿוֹן פְּאָרְלָאָגַן, וּוֹאַסְטַ חָאָבָן אַרוֹיסְגֶּנְבָּעַן בִּיכְבָּר לְשִׁמְהָה, אַדְרָעַר פֿוֹן גָּאנְצָעַ פְּאָרְלָאָגַן, וּוֹאַסְטַ זַיְינְגַּ גְּעַרְנִינְדָּעַטְ גְּעוּוֹאָרְן נִיטַּ לְשִׁמְהָ גְּשַׁעַפְטַ, נְאָרַ פְּשַׁוּטַ אַיְזָה גְּעַבְן דָּעַם אַיְדִּישַׁ לְעֹזָר אַ גְּלַעְגְּנַחְיִיתַ צַוְּ לְיִיעַנְעַן דָּאַס וּוֹאַס עַר דָּאָרָה לְיִיעַנְעַן. אַכְּבָר נִיטַּ דָּאַס אַיְזָן דָּאַדְרָעַר וּזְיַן וּוֹילַ אַיְיךְ וּזַיְד דָּא נִיטַּ אַגְּנַעַמְעַן דָּעַם פְּאָרְלְעַגְעַרְסַ קָרְיוּוֹדַעַן.

איך מײַן ניט, אוּ מיר זאלֵן לאָזֶן האָקְדָּאָזֶן-פֿאָק אָזֶן זִיד נעמען
קעבלען דעם פֿאָרְלָעְגָּה, ווֹיָל אַוִּיפָּן פֿאָרְלָעְגָּה קָעוּ מָעָן נָאָר אָוִיךְ
געפֿינָעָן אַ רָּעְכָּת בִּיסְלָ פֿגְּמוֹת. אַבָּעָר ווֹעֲנָן דעם אַ צְוּוֹיָיטָן מָאָל.
אַיךְ דַּעֲרָמָאָזֶן דָּא דעם פֿאָרְלָעְגָּה נִימָט מָעָר אַוִּיףָ אָזֶן ווֹיָט ווֹיָט
ער האָט צָו טָאָן מִיטָּן בּוֹדֶה, ווֹיָן באַצְיאָוָגֶן צָוּ בּוֹדֶה. אָזֶן ווֹיָל אַנְבָּ
אנְצִיאָגֶן אַוִּיףָ דַּעְרָ אַוְמְפֿאָרְצִיוֹלְאָכָּבָּר נְאַכְלָעְסִיקִיטָּה אָזֶן פֿאָרְבָּרְעָ
בעַרְישׁ באַצְיאָוָגֶן מִצְּדָּה אַיְנְטָלְגִּינְגָּעָן אַונְדוֹזְעָרָה, בּוֹי ווּעְמָעָן
דַּעְרָ אַידִישָׁעָר בּוֹדֶה האָט גַּעַדְאָרְפָּט ווֹיָן דַּעְרָ הַוִּיפָּט עַנְיָן אַוִּיפָּן טָאָנֶ
אַרְדְּנוֹגָגֶן אַבָּעָר זַיְהָאָבָּן פְּשָׁוֹט אַיְנְגָּאָגָּאָזֶן פֿאָרְגָּעָסָן אָזֶן אַידִישָׁן
בוֹדֶה.

אַנְבָּ אַט נָאָר ווֹאָס :

סְפִּיאָזֶן שְׂוִין בּוֹי אָוָנוֹ אַוִּיףָ דַּעְרָ אַידִישָׁעָר נָאָס, דָּרוֹךְ דִּי לְעַצְּ
טָעַטְלָאָכָּבָּר יָאָה, גַּעַוְוָעָן סִימְפָּאָזְוָסָם, ווֹאָס זַיְינָעָן אַרְאָנוֹשִׁירָט
גַּעַוְוָאָרָן פָּוּן פֿאָרְשִׁיוֹדְעָנָן קָולְטוֹרָעָלָעָ אַרְגָּאָנוֹזָצִיעָם, ווּעְנָן ווֹאָס
אַיר ווֹילְטָה הַעֲרָן אָזֶן גַּעַדְעָנָקָעָן. דַּעְרָ יָ. לְ פֿרִיזְ שְׁרִיבְעָרָ פֿאָרְאָיָין
הָאָט דַּרְכָּן לְעַצְּטָן סְעָזָן אַלְיָזָן אַרְאָנוֹשִׁירָט אַרְוָם אַכְּטָ אַדְרָעָ צָעָן
קוֹלְטוֹרָאָזָוָעָנָטָן ; דִּי "לִימְטָאָרָרִישׁ פְּרִוִּיטִיקָם" אַיְן דִּי בְּרָאָנָקָט
הָאָבָּן אַנְגָּהָאָלָטָן בְּמָעֵט דַּעְמָט גַּגְעָנָן ווּינְמָעָר. צָו דִּי אַונְטָרָעָנָעָ
מוֹנָגָעָן פָּוּן דִּי צְוּוֹיָ קָולְטוֹרָעָלָעָ אַיְנְסְטִיטּוֹצִיעָם זַיְינָעָן אַרְוִיסָּגָעָ
טְרָאָטָן כְּמָעֵט דִּי, ווֹאָס שָׁאָפָּן דִּי אַידִישָׁעָ לִיטְעָרָאָטוֹר, דִּי
סְמָעָטָעָנָעָן פָּוּן אַונְדוֹזָעָר אַידִישָׁעָר אַיְנְטָלְגִּינְגָּעָן. מָעָן הָאָט גַּעַרְעָט
וּעְנָן אַלְיָזָן דַּעְרָ ווּלְטָ — קִיְּן ווּאָרטָהָאָט מָעָן עַרְגָּעָץ נִימָט
דַּעְרָמָאָנָט ווּעְנָן דַּעְמָאָנָט אַיְדִישָׁן בּוֹדֶה.

מִיר הָאָבָּן אַוִּיסְגָּהָרָט גַּעַמְטָ פָּוּן אַלְעָ ווּלְטָ-טִילְוָן ווּעְנָן פֿאָרָ
שְׁיוֹדְעָנָעָרְלִיָּה עַנְיָנִים. מָעָן הָאָט גַּעַרְעָט אָזֶן גַּעַהָרָט ווּעְנָן ווֹאָס
אַיר ווֹילְטָה הַעֲרָן אָזֶן גַּעַדְעָנָקָעָן, אַבָּעָר קִיְּנָעָם אַיְזָן נִימָט אַיְנְגָּעָפָּלָן
איַיְנְצָוָלָאָדָן איַיְנָעָם פָּוּן דִּי הַיָּגָעָ פֿאָרְלָעְגָּה, דִּי מַתְּשָׁקִים אַרְוָם
אַיְדִישָׁן בּוֹדֶה — דִּי אַיְרָאָפִיָּאִישׁ פֿאָרְלָעְגָּה, "שְׁרִיבְעָרָ" אָזֶן
"יאַטְּשָׁקָאָוָסְקָי", אַדְרָעָ פֿאָרְטְּרָעְטְּרָעָ פָּוּן אַנְדָּרָעָ אַיְרָאָפִיָּאִישׁ
פֿאָרְלָאָגָן אַוִּיףָ זַיְעָרָעָ בָּאוֹכוֹן דָּא אַיְן אַמְּעָרִיקָה, אָזֶן אַפְּנָעָמָעָן בּוֹי
זַיְיָ אַגְּרָסָמָעָן דַּעְרָ לְאַגְּנָעָ פָּוּן דַּעְמָאָנָט אַיְדִישָׁן בּוֹדֶה אַיְרָאָפִיָּעָ,

אַדְרָעָ אַיְן עַרְגָּעָץ אָזֶן אַנְדָּרָעָ ווּלְטָ-טִילְוָן.

דִּזְרָ אַיְרָאָפִיָּאִישׁ פֿאָרְלָעְגָּה אָזֶן בּוֹדְ-עָסָקָן פִּילְטָ זִיד ווֹי
אַ פְּרָעָמָדָעָר אַרְוָנָטָעָרָקָמָעָנָדָק אַיְן דַּעְרָ אַיְדִישָׁר נָוָיָאָק. עַר

אייז און אייבעריקער, ס'קומט אים קיינער ניט אנטקען (חויז די עטלאכע שרויבער, וואס דערווארטן איז דער באטרעפנדער פאר ליענער זאל אroiיסגעבן זויעער ווועرك). ער דרייט זיך דא ארום איז גנאלא איז איז קרוב, פטריט דא זייז געלט איז צייט, אבער ניט ניט אויף זייז האפנונג איז קווט דא זוידער איז א קורצער צייט ארום נאכאמאל פרוביין דעם באדר, אמת פאר איגענענו נצען, איז זיינע איגענע אינטערעטען, אבער דער ענייז בוד איז דאך אדער מעג דאך (אונדויז אידייש לעזער איז קוולטראטווער) אויך זייז אונדו זער ענייז, איז איז ארום איז אויך דער פארלענער אונדווער אונדווער אענטיש, ער איז דאך פלייש פון אונדווער פלייש איז בלוט פון אונדווער בלוט.

די אידן איז אמעיריקע, א טויל פון דעם וועלט-בראיטמוו "עם-הספר", האבן כמעט ווי אינגעאנץ זיך אפגעטאו פון בור. מיר זיין געוואָרן אוים עפֿה-הספר (בורד) איז זיינע געוואָרן איז עמַ-הספר (שרויבער).

א געוויסער סאָרט מענטיש אונזערע, סעפֿציאל איז שטעת און שטערטלאה, ווערן מעצענאנטן איז האנדלאע זיך איז אן אידיעם אויף קעטט, א שרויבער פאר זיך, איז מעה לויינט אַפְּ אלע אנדער רע אידייש ערויבעה איז אויז ארום, כמעט די גאנצע אודישע ליטעראטור. סאיינגעעהאנדרט אידיעדמל — דער שרויבער אליאין — פון זיין זויט, קלייבט נחת פון דעם ענייז, זויל ער אליאין האט דאך אויך אַ באָצְיוֹןָגָן צו דער אידיישער ליטעראטור נאר אויף אויז זויט, אויף וויפיל ער פיגוריוט דארט אַלְס גדול, איז עס פאר שטיט זיך דאך "אם באָרים נפלחה שלחטה, מה יעשן אוובי קיר?" אויב דער גדול אליאין מאכט יענעם שרויבער צו אַש איז בלאטע, קען מען זיך שוין פֶּאֶרֶשׂטעלן, וואס פֶּאֶר אַ פָּנִים דער צוּוִיטעֶר שרויבער האט בי דעם ערישנום חסידים.

די אידיעדמל לאָ אויַף קעטט זיינען ניט אלעמאָל יהידים. אמאָל איז דאס א גאנצע ריכטונג. אבער דאס איז ניט חס וחלילך צוּיב דעם, וואס דער אויזגער פֶּוַעֲמָנָה, ער ווים גאנץ אַפְּט ניט פון דער ריבּ-טונג מאַי דקאמראַ רבִּיצִין, אבער די "הייליקע טרייניטִים" וואס

האָכָן זיך צוישן אונדערע יונגע און אַבִּיסֶל אונטערגעעלטערטע געשאָפָן, "אטענדָן" שווין צו זיערעד, "גָּלוֹבְּנָסְ-גָּעָנָאָסָן".
די "לייעלעס-לְיוּוֹוֵיק לִיְמָעָרָאָרוּשָׁע פָּרָיוֹתִיקָס" זיינען אַבִּיסֶל פָּרָוָץ גָּדָה אָוָן מַעַן לְאֹוֹת דָּאָרָט צו צָוָם עַמּוֹד אַפְּילָו פָּאָרָטָרָעָטָר פָּוָן אַנְדָּרָעָט "טְרִינוֹנִיטִים". וְעוֹנָן די אַינְגָּעָרָע "טְרִינוֹנִיטִים" אַיז דָּאָדָר שְׂוֹן אַפְּגָּעָרָעָטָט. דָּאָרָט אַיז אַפְּילָו צָוָגָעָקָומָעָן צָוָם פְּסָוק רָאוּבוֹן אַיזָּלָאָגָה, אַיְינָעָרָ פָּוָן דָּעָר, "אַיְנוֹלָ-טְרִינוֹנִיטִי". מַעַן קָעָן דָּאָרָט הָעָרָן אַגָּוָט וּוּאָרָט פָּאָר כְּמַעַט יְעָדָן אַיְינָעָם, וְוָאָס טְרָעָט דָּאָרָט אַרְוִוִּים, אַבעָר דָּאָס בְּלִיְבָּט אַין די פִּיר וּוּעָנָט פָּוָן דָּעָם אַוִּידְטָאָרִים. די קוֹאָטָטָא אַין די "טְרִינוֹנִיטִים" בְּלִיְבָּן שְׂטָאָרָק בְּאַשְׁרִוִּינְקָט.

וְוִי מִיר זָעָן, וּוּעָט שְׂוֹן דָּעָר שְׂרִיבָּעָה, אַוְוָה אַיְינָעָם אַדָּעָר אַ צְוֹוִיָּטָן אָוָפָן, זִיךְרָאָזָרָן מִיט אַ קָּאָפָעָטָשָׁע אַוְמִשְׁתָּעָרְבָּלָאָכָּבָּיִת אַיז אַוְיךְ פְּרָנָסָתָה. די "טְרִינוֹנִיטִים" הָעָלָפָן אַוְוָה בְּיִדְעָ אָוָפָנִים. אַיז דּוֹרְכָּשָׁנִיט, קָעָן שְׂוֹן דָּעָר שְׂרִיבָּעָר זָיָן שְׂטָעָטָל אַלְיוֹן בָּאָצָּה שְׂטִיָּן. אַבעָר מִיר דָּאָרָפָן דָּעָר עִקְּרָ פָּאָרָאָרָגָן דָּעָם אַיז דִּישׁ בָּוָה, "אַין אָוָמָן בְּלָא כְּלִים", וּוּילָן אַן אַבְּקָדָן לִיְמָעָרָאָטוֹר נְוָאָרָן. אַנוּנָעָר עֲנָיו אַיז אַדְיִישָׁע לִיְמָעָרָאָטוֹר אַיז קִין לִיְמָעָרָאָטוֹר נְוָאָרָן. וּוּעָנָט דָּעָם אַטְרָאָכָטָט טָאָן, קִיןָעָר וּוּעָט פָּאָר אַוְנוֹן קִין חַשְׁבָּוֹן הַנְּפָשָׁׁת מְאָכָן. מִיר מַוּן עַם אַלְיוֹן טָאָן.

אַפְּילָו מִיט באַשְׁטִימָעָן פְּרִיאָזָן פָּאָרָדִי בעַטְמָע וּוּעָרָק פָּוָן יָאָר אַין אַידְיִישָׁ, וּוּעָט אַוְיךְ דִּי גָּאָולָה נִיט קָוָמָעָן. מִיר האָכָן זִיךְרָאָזָרָן נִיט וּוּאָס צָוָם שְׁעָמָעָן מִיט דָּעָר לִיְמָעָרָאָטוֹר וּוּאָס אַיז בַּיְ אַונְדָּז אַיז אַפְּרָהָעָלְטָנִיסָמָעָסִיק קוּרָעָצָר צִוְּתָם גַּעַשְׁאָפָן, אַיז דִּי נָאָר בָּעָלָע אַרְבָּעָטָפָן בָּאַשְׁטִימָעָן בָּאַשְׁטִימָעָן בָּאַשְׁטִימָעָן. גַּעַבְּן אַיז זִיךְרָאָזָרָן נִיט קִין דְּאַנְקָאָבָּאָרָר סְטִימָוָל.

דָּעָר נִוְוִי יָאָרָקָעָר "י. ג. פְּרִיצָן שְׂרִיבָּעָר פָּאָרָאָיְזָן" האָט מִיט זָיָן צְוֹאָגָן צְוֹוִיִּי טְוִוָּונָט דְּאַלְאָרָפָר אַפְּרָהָעָלְטָנִיסָמָעָן בָּאַשְׁטִימָעָן וּוּעָרָק פָּוָן יָאָר זִיכְרָאָזָר קִין שְׁלָעָכָטָם נִיט גַּעֲמִינָטָה, אַבעָר עַמְּסָע אַיז שְׂוֹן בָּאַלְאָד דָּעָר צְוֹוִיְעָטָר יָאָר אַרְיִיבָּעָר אַיז מַעַן הָעָרָת נִיט אַיז מַעַן זַעַט נִיט. קִין גַּעַר האָט נִיט גַּעַגְּעָבָן אַיז קִיןָעָר האָט נִיט גַּעַק דָּאָגָן. אַיז מִיר וּוּאַונְדָּרָט אַוְוָה שְׂנִירָן, וּוּאָס אַיז בַּיְם "י. ג. פְּרִיצָן שְׂרִיבָּעָר פָּאָרָאָיְזָן" (אנְטְשָׁוָלְדִּיקָט פָּאָרָן אַוִּיסְזָאָגָן פָּוָן חַדְרָ) אַרְיוֹסְגָּעָטָרָאָטָן גַּעַנְנָן דָּעָמָע אַזְגָּעָזָאָגָן "פְּרָעָמִים", וּוּילָן "מַעַן דָּאָרָפָזָן שְׁפִילָן אַיז צְוֹאָגָן", אַיז עַרְשָׁת נִיט קָאָגָן צְוֹרִיק אַרְוִוִּים-

משת שמואל שקלארסקי

געטראטן איזן "טאָג" מיט אַ שבְּחַ פֿאָרָן "היימישן ווינקל" צוועיג 178 פֿון "אִידִישַׂ-נֶאָצִיָּאַנְאַלְעַר אַרְבָּעַטָּעַר פֿאָרָבָּאנְד", וואָס איזן אַרוֹיסַנְגַּעטְרָאַטָּן מיט אַ דָּעַקְלָאַרְצָיעַ אַזְּנָט בְּאַשְׁלָאַסְּן צַוְּשָׁפְּטָן אַ פֿאָנְדָּר צַוְּפָרְעָמִין דֵּי צַוְּוִי בְּסַטְּעַ אִידִישָׁע בְּיכָה, וואָס ווּלְעָן אַרוֹיסַגְּיַין אַזְּנָט אַמְּעָרְקָע אַזְּנָט יָאָר 1928 — אַזְּנָט בָּרוּ אַוְיפָּן גַּעֲבִיט פֿון לִוְטָעַרְאַטָּר אַזְּנָט דָּאָס צַוְּוִיְּטָעַר אַרוֹגָּאנְזִוְּאַצְּיעַ חַשְׁבָּעַר פֿאָרָ דָּעַר עַד שְׁטָעַר? צַעַן זַרְעַ דָּעַן אַוְיפָּן אִיר צַוְּזָאנְג פֿאָרָלָאָן מַעַר ווּי אַוְיפָּן צַוְּזָאנְג פֿון "י. ג. פֿרְץ שְׁרִיבְּעַר פֿאָרָאַיְּן", אַזְּנָט אַרוֹגָּאנְזִוְּאַצְּיעַ, וואָס דָּאָרָף לְוּטָּאַלְעַח הַשְּׁבוּנוֹת וַיְוִין בְּלֵב וּבְנֶפֶש פֿאָרָאַנְטָעַרְעָסְטָר אַזְּנָט דָּעַר אִידִישָׁע לִוְטָעַרְאַטָּר מַעַר ווּי וּוּלְכָעַ נִימָּט אַזְּנָט אַנְדָּרָעַר אַרְדָּ גַּאנְזִוְּאַצְּיעַ?

לְוִוִּיט מִינְזָן אַוְיסַפְּאַרְשָׁוָגְן צַוְּיִשְׁן דֵּי מִיטְנְגְּלִידָר פֿון "היַיְמִישָׁן ווּינְקָל" אַזְּנָט דֵּי בְּיוֹזָאַיצָּט גַּעַשְׁפָעַנְעַן סְוּמָע גַּאנְצָן נִישְׁטָיק אַזְּנָט קְלִיוּן, אַזְּנָט סְיָאוּן דָּאַ אַשְׁוּרָעַ האַפְּנוֹנָמָה אַזְּנָט סְזָאָל אַזְּנָט דֵּי עַטְלָאַכְּעַן מַאְזָן נִאְתָּן בְּיוּן סְוּפָן פֿון הַיְנְטִיקָן יָאָר 1928 גַּעַשְׁפָעַן וּוּרְעַן דֵּי צְנוּעַן זַאנְטָעַס פֿון צַוְּוִי טְוִיזְנָט דָּאַלְהָה סְיִידָן זַיְוּן וּוּלְעַן דֵּי גַּעַד זַאמְלָטָעַס סְוּמָע אַוּוּקְלִינְגָן אַוְיָהָפָרְצָעַנְטָט בְּיוּן יָאָר 2028, אַזְּנָט עַרְשָׁת דָּאָזָן עַס אַיבְּעַרְגָּעַבָּן צַוְּדָי גַּעַוְוִינְעָרָפָן דֵּי פֿרְיוּזָן.

כְּיוֹאַלְטָעַט צַוְּפָרְדוֹן גַּעַוְוָעָן צַוְּבְּלוּבָן אַ פֿאָלְשָׁעַרְנְבָּיא אַזְּנָט וּוּאַלְטָעַט מִיר שְׁטָאַרְקָן גַּעַפְּרִיטָם, וּוּעַן דֵּי מִיטְגְּלִידָרָעַ נִעְמָן וּיר מִיטָּאַלְעַט בְּחוֹת אַזְּנָט צִיְּגָן דָּעַם קוֹנָז אַזְּנָט שְׁאָפָן דֵּי באַטְרָעַנְדְּקָעָס סְוּמָע אַפְּילָוּ אַבְּוּסָל שְׁפָעַטָּר וּיְזָרָעָר צַוְּדָר בְּאַשְׁטִימְטָעָר צִיְּטָה. אַכְּבָּר צַוְּדָר פֿאָרְדָּעָט זַרְעָר אַבְּעַרְעַמְנְטָשְׁאַלְכָּעַבָּחָות, אַזְּנָט סְיִידָן דָּאַ זַיְוּד אַשְׁוּאַכְּעַבָּחָהָמָה אַזְּנָט זַיְוּן זַאָלָן זַרְעָרְפָוּן שְׁטָאַרְקָן "רַיְסָן דָּעַם פְּעַלְעַז" אַזְּנָט נִעְמָן וּיר צֻמְמָהָאַצְּעַמְבָּדָה דָּעַר אִידִישָׁע לִוְטָעַרְאַטָּר טָוָר. הַלְּוָאי וְאַל אַזְּדָר לְיָנוּן וְאַגְּנָן.

אַידָּמִינָן דָּאַ, אַגְּבָן, חַס וְחַלְילָה נִימָּט צַוְּזָאנְג, אַזְּנָט מִיר זַוְּנָעָן שְׁוִין פֿאָרוֹזָאַרְגָּט מִיטָּאַלְעַז, אַזְּנָט מִיר האַבָּן שְׁוִין אַלְעַז. זַוְּכָעָר אַיזָּן, אַזְּנָט מִיר דָּאַרְפָּוּן אַזְּנָט מוֹזָן דֵּי אִידִישָׁע לִוְטָעַרְאַטָּר פֿאָרָשְׁעַנְעָרָן אַזְּנָט בְּעַסְעָרָן. אַכְּבָּר דָּאָס אַזְּנָט אַזְּנָט צַוְּיִיפָּל נִימָּט דֵּי אַרְבָּעַטָּפָן דֵּי אַלְגָּעָמְיָינָע אַרוֹגָּאנְזִוְּאַצְּיעַם, נִאָר דֵּי אַרְבָּעַטָּפָן דֵּי וּוּסָמָשָׁפָן דֵּי אִידִישָׁע לִוְטָעַרְאַטָּר.

די גוט-מיינענדrikע ארגאניזאציעס און ספעציאל ארגאניזאציעס פון דעם מין ווי דער "היימישער ווינקל" קענען נאר העפּן מיט דעם, ואס זוי וועלן צוישן זיינער מיטגלאידער און צוישן די מיטגלאידער פון אנדער ארגאניזאציעס ווועקן אונז ש א פֿן א בא ציאו נג צום אידישן קינס טער און צו דער אידישער לאטער.

ארבעטען אויף דעם אויבּן-אנגעניציגטען גבעיט האבן אויך גע מענט טאן די מיטגלאידער פון דער אידישער שריפטועצער יוניאן לאקאל .88. במעט אלע מיטגלאידער פון זוי מאכן א שיינעם לעבן אין די אידישע צייטונגנע און בורדרוקערין. דאס איז דאך זיינר ברויט-און-פומער עניין. חז דעם געפֿינט זיך צוישן זוי א רעכט ביסל, ואס האבן אמאָל געהאט א גאנץ שיינע באציאונג צו דער אידישער ליטעראטטור איז טאקע אויף די זבציך פראי צענט מיטגלאידער אירע, ואס ארבעטען איז די אידישע צייטונגנע און באקומוין יאַראָאיין און יאַראָאים א געהוג אויף צו מאכן אן אנטשענדיקון לעבן, מקוים געווארן דער "וישמן ישראן ויבעט"? אמען קען צוישן זוי געפֿינע א רעכט ביסל, ואס האבן נאך אפיילו זיך ניט אינגענעשאָפט די וווערך פון אונזערע קלאָטִי קער, היינט ווער טראָכט שוין נאר וועגן אונזערע יונגען.

און ריינדריך וועגן די זעצער, מען מען שוין דערמאָנען די בעליךתים זיינער — די צייטונגס-אַרוֹיסְנֶעָבָה, או זוי אליוין זינְדִּיקָן אויך א רעכט ביסל אונטער אויף דעם גבעיט. זיינער באציאונג צו דער אידישער שפראָד און ליטעראטטור איז א שידערלאָכען. (מייט זיינער "ליטעראָרישע 'פייזש'" וועלן זוי ניט "פארוויסן די קאָשע"). שוין ניט ריינדריך וועגן דעם, איז איז אַוּמֵר רעכט פון מאָרָאַלִישן שטאנדפֿונקט, נאר אפיילו פון געשפֿטס' שטאנדפֿונקט זיינען זוי מיט זיינער באציאונג צו אַודִיש זוית אַרְוָנְטָעָר פון דרד הישר.

היינט די הערער איז שלִיטָעָר פון אונזער גאנצער שלִיטָעָר באָווענג פון אלע מינימ, ואס טווען זוי פֿאָרָן אַידִישָׁן בּוֹר? אַמת איינע אַדרָע א צוֹוִיטָעָה שלִיטָעָר אַרְגָּאַנִּיזָאַצְּיעָה האָט טאקע אַרוֹיסְנֶעָבָה געבן צו עטלאָכָע לערז-ביבּלאָה, אַבעָר וואו איז זיינער אַינְטָעָר דעם צו דער גאנצער אַידִישָׁר ליטעראטטור? אַנְבָּ, וואו איז אַונְכָּ דזער אַידִיש-אַמְּעָרִיקָאַנִּישָׁע יוננט, פֿאָר וועמעס אַידִיש-זּוּלְטָלָאָה.

משה שמואל שקלארטקי

בער דערציאונג מיר האבן אומדרערמידאָר אַזְוִי שטארק געזאָרגט
 פֿאָר דֵי לְעַצְמָע בְּמַעַט צֹוִי צָעַנְדְּלִיךְ יָאָה וּוּאָס אַיְזָן וַיּוּעֶר בָּאָר
 צְיָאָונָג אָזָן בַּיּוֹתְרָאָג אָזָן אִידְיוּשָׁאָן קָוְלְטָמְרָאָרְבָּעָט? מִיר
 האָבָן שְׂוִוָּן אַ רְעַכְתּ בִּיסְלְ פָּוּן וַיְיַגְּדָאָוְרְטָעָ פָּוּן דַּי מִיטְלְ-שְׁוָלוֹן
 אָזָן לְעַרְעִיסְעַמְינָאָרָן, אַבְּעָר וַיְיַגְּדָאָוְרְטָעָ פָּאָלָן, צָם בָּאָרוּעָרָן,
 נִיטְמַעְר וַיְיַגְּדָאָס וּוּאָס זַיְיַנְעָן אַיְזָן בְּעַסְטָן פָּאָל הַאַלְכְּ-צָפְרִידְנִי
 שְׁטָעַלְנְדִיְקָעָ אַוְיְפְּפָאָסְעָרָם (קָאַנְסְלָעָרָם) אָזָן סָאָרוּעָרָם (וּוּעִיטָרָם)
 אַיְזָן אַוְנְדוּזְעָרָעָ דַּעֲרַצְיָעָרָשָׁע זַוְמָעָרָעָ "קָעַמְפָּ" (וּוּאָס זַיְיַנְעָן שְׂוִין
 בָּאָלָד גַּעַוָּאָרָן אַ צִּילְ פְּאָר וַיְדָקְלָיָן, אַנְשָׁטָאָט אַ מִיטָּלָ). סְוָאָלָט
 נִיטְגַּעַשְׁתָּם, — אָזָן אָפְּשָׁר אַיְזָן טָאָקָעָ דַּרְיָנְגָעָנָד נִוְיָהָק, — מַאְכָן
 אִיצְטָ אַ רְעוּזְיָעָ אַדְעָר אַ חַשְׁבּוֹן-הַנְּפָשָׁה וּוּעָנָן אַוְנְדוּזְעָרָגָעָנְצָעָר
 שָׁוָל אָזָן "קָעַמְפָּ" אַרְכָּבָעָט. סָאָזָן שְׂוִין דַּי הַעַכְסָטָעָ צִוְּתָעָ דַּעְרָפָאָר
 אַבְּעָר אַוְנְדוּזְעָרָעָנָיָן אַיְזָן דַּאְ דַּעְרוּוֹיָלָעָ דַּעְרָאִידְיוּשָׁעָ בָּהָה, אָזָן
 דַּעְרָה הַיְזָאָ לְנוּ מְדֻבְּרֵינוּ אַיְזָן אַטְוּאָס:

מִיר דַּאְרָפָן אָזָן מְזָוָן גַּעַפְּינְגָעָן וּוּעָגָן
 אָזָן מִיטְלָעָן וּוּאָס מַעַר בִּיכְעָר אַזְוָלָ פְּאָרָ-
 שְׁפְּרִיְיטָן, אָזָן נִיטְפָוּן סְפָעְצִיעָלָעָ שְׁרִיְ-
 בָּעָר, נִאָר אִידְיִישָׁעָ בִּיכְעָר אַיְזָן אַלְגָעָ-
 מִיְיָן, אָזָן דַּאְסָ אַיְזָן דַּעְרָ אַיְינְצִיקָעָר
 מִיטָּל וּוּאָס קָעָן פָּאַרְזִוְיכָעָרָן דַּי לְאַגְעָ-
 פָוּן דַּעַם שְׁרִיְיבָעָר אָזָן שְׁטָעָלָן אַוְיָהָאָ-
 גַּעַזְוָנְטָן מִצְבָּהָ דַּי גַּאנְצָעָ אִידְיִישָׁעָ לְיִטְעָ-
 רָאַטְוָר.

זאגט נאך ניט קיון קדריש !

מייט עטלטאכע יאר צורייק, ווען עם האט זיך אַנְגָּפָּאָנָּגָּעָן דער קרייזיס אויפן אידישן ביכער-מארק אין אַמְּעָרִיקָע, זייןען אַיִינִיקָע אַידְּשָׁע שְׂרֵיבֶּרֶר אַרְוִיס מִיט אַרְטְּקָלְעָן, אַין וועלבָּע זַיְהָאָבָּן גַּעַן זוכט (NEYT קיון וועגן און מיטלען די לאגען צו פֿאָרְבָּעְסָעָרָה, נאך גאנץ פְּשָׁוֹט) אַ מְצֻוָּה, זַיְהָאָבָּן גַּעַן אַלְמָתָמִיקִים זַיְן דעם "וואַחַת לְרֹעֶד בְּמוֹדָה: בְּרוּר לְזַוְּתָה יְפָה" (חַאֲבָּךְ לִיב דִין פְּרִוִּינְט וַיַּזְדְּקֵן, זאגט די גֶּמְרָא: קָלוּבָּאַים אַיִם אַשְׁעָנָרָן טוֹיטִים...).

צווישן די וואָס האָבָּן זיך מְתַעַּפְקָע גַּעַונָּעָן מִיט דָעַם עַנִּין, זַיְיָ גַּעַונָּעָן: דָרָ אָ. קָאָרָאָלְנִיק, דָרָ קָ. פֿאָרְבָּעְסָעָרָה, הָלְלָאָגָּאָה, אָ. זַעֲלִין, צְבִיָּה, אָ. זַוְּיִלְנָהָר, אַין אַנְדְּרָעָע, אַבְּעָר ווַיִּיטְנִיט נִיט רַאֲגָּאָה, אָ. זַעֲלִין, צְבִיָּה, אָ. זַוְּיִלְנָהָר, אַין אַנְדְּרָעָע, אַבְּעָר ווַיִּיטְנִיט נִיט אַלְעָעָפָן די עַסְקָנִים האָבָּן וועגן דעם גַּעַשְׁרִיבָּן וַיַּזְדְּקֵן זַיְן אַיִיר גַּעַנָּעָם עַנִּין, בַּיִּזְיָה אַסְפָּעָן די אַרְטְּקָלְשְׁרִיוּבָּרָה האָט די גַּעַנְצָעָז זַאְרָגָּעָן גַּעַלְגָּוָןָהָן, אַזְוִי וַיַּיְיָ וַוְאַלְטָן גַּעַפְּנָעָן אַדְרָהָרָגָעָן אַין אָזָוָה, אַין אַנוֹאָל אַין אָזָקָרְבָּז, האָט מִיט דער האַסְטִיקִיָּט מִיט וועלבָּר מַעַן באָגָּרָאָבָּט אַפְּרָעָמְדָן, אַפְּנָעָטָאָז זַיְן דָעַכְתָּ אַין אָסָופָן. גַּעַשְׁטָאָרְבָּן, בַּאָגָּרָאָבָּן, אַזְוִי אַסְפָּעָן אַדְרָקָעָן מִאָרְקָעָן.

אַבְּעָה, דער מִתְּמִצְוָה רַופְטָדָה, אַזְוִוָּנִינְט אַזְוִוָּנִינְט זַאְל זַיְד אַזְוִוָּנִינְט דָעַרְמָאָנָה, ווַיְיַלְלָ בְּלָוט אַזְוִי נִיט קִיְּוָן ווַאֲסָעָר, אַזְוִוָּנִינְט סְמָאָכָט נִיט אַיִם, צָום גַּעַטְנָה אַדְרָעָץ צָום בְּיַזְיָן, אַזְוִוָּנִינְט —

צָום בְּיַשְׁפִּילָן :

הָלְלָאָגָּאָה ("דָעַר אַמְּעָרִיקָעָן דָרְבָּן בְּיַכְּעָרְמָאָרָק" אַין "פֿאָרְבָּעְסָעָרָה" פָּזָן 28 טָנָן סְעָפָט, 1926), אַזְוִי אַרְוִיס מִיט אַשְׁבָּח וַחוֹרִיהָ צָוְדִי אַמְּעָרִיקָעָן דָרְבָּן פֿאָרְלָעָגָעָר אַזְוִי צָום אַמְּעָרִיקָעָן דָרְבָּן (עַנְגָּלִישָׁן) בְּיַכְּעָרְמָאָרָק, צְוָלִיב דָעַם, ווַאֲסָ "די צַאְלָ פָזָן די בְּיַכְּעָה, ווַאֲסָ ווַעֲרוֹן גַּעַרְדּוֹקָט אַזְוִי פֿאָרְקוּיפָט, אַזְוִי אַמְּגָּעָהוּיָעָר פִּיל גַּעַוּאָקָסָן", אַזְוִוָּנִינְט פֿאָרְלָעָגָעָר — "עַר שְׁטוּרָנָגָט אַזְוִי אַלְעָעָז זַיְנָעָ כּוֹחָות, אַזְוִוָּנִינְט גַּעַרְיָסָעָר עַולְמָן זַאְל עַס לְעַזְזָן".

ראָגָּאָה שְׂרֵיבָּט וועגן דעם בְּפְרוּמָרוֹת אַזְוִוָּנִינְט גַּעַטְנָה אַדְרָוְוִיל אַדְרָמָאָן וועגן אַונְדוֹזָעָר אַיִינְעָנָה בְּיַכְּעָרְמָאָרָק, עַר שְׂרֵיבָּט :

„פֿוֹן דָעַם שְׂטָאָנְדְּפֿוֹנְקַט פֿוֹן בִּזְנוּס לְוִינְט זִיךְ אֶם בַּעֲסְטוֹן צֹ דְרוֹקָן אַלְטָעַ קְלָאַסִּישָׁע בִּיכְעָר אָנוּ דֵי פָאָרְלְעָגָנָר טְוֻעַן עַמְּטָאָקָעַ. עַס גִּינוּן אִיצְטָא אַין אַמְּעָרִיקָע אַרְזָים מַאֲסָן נִיעַ אַוְיְלָאָגָנָעַ פֿוֹן דֵי בַּעֲסְטוֹעַ זַאֲכָן, וּוֹאָס זַיְינָעַ נַעַשְׁאָפָן גַּעוּוֹאָרָן אַין דָעַר וּוּלְטָהָלָטָה לִיטְעָרָאָטָוָר אַין פָאָרְלְוִוָה פֿוֹן הַונְּדָרְטָע יָאָרָן.“

„יעַרְנְפָאַלְסָם, אַיְינָן זַאֲךְ אַיְזָן זִיכְבָּהָא אָז דָאָס לְעוּזְּ-פּוּבְּלִיקָום אַיְזָן אַמְּעָרִיקָע הָאָט זִיךְ אַיְזָן דֵי לְעַצְטָע אַרְן שְׂטָאָרָק פָאָרְגָּעָסָעָרטָט. אָנוּ מַעַן מוֹזְגָּעָבָן, אָז פָאָרָד דָעַם קוּמָט טִיוּלוֹוִיזָן קְרָעָדִיטָזָן צֹ דֵי פָאָרָלְעָגָנָר. אַמְתָה, זַיְיָ חָאָבָן אַיְזָן זַיְינָעַ זַיְעָרָע „פָאָקָעָטָם“, אַבְעָרָצָן צֹ דָעַר וּלְבָעָר צִיְיט הַעַלְפָן זַיְיָ פִיל אַוְיְפְצָאוּוּעָקָן אַיְזָן מַאֲסָן אַז אַיְנְטָעָרָעָם אַיְזָן לְעַזָּן. זַיְיָ פְּרִירָן אָז אַרְזִיעָקָעָפָאַלְיִיסִיטָם פָאָרָדְבָּרָא. זַיְיָ עַרְמָוֹתִיקָן לִיטְעָרָאָטָוָרָקְרָיָטָק. זַיְיָ הָאָט מַעַן פִיל צֹ פָאָרְדָאָנְקָעָן וּוֹאָס אַיְזָן יַעֲדָר בָּאָדִיטָנְדָרָעָ צִיְיטָוָגָן אַיְזָן לְאָנוּ אַיְצָט דָא אָז אַפְּטִימְיְלָנָגָ פָאָרָ בִּיכְעָר.“

„וּוְעַן דָעַם אַמְּעָרִיקָעָנָר בִּיכְעָרְמָאָרָק, וּוְעַן דָעַם אַמְּעָרִיקָאָ-נָעָר פָאָרְלְעָגָנָר אָנוּ לְעוֹזָר אַיְזָן דָא וּוֹאָס צֹ זַאֲגָן, אַ בִּיסְלָ גַוְטָם, צֹ קְרִיטִיקָרָן. וּוְעַן אָנוֹרְזָעָר אַיְדִישָׁן בִּיכְעָרְמָאָרָק אַיְזָן נִיטָא וּוֹאָס צֹ רָעָה, עַס וּוּרָט אַוְמָעָטָק אַוְיָפָן הַאָרָצָן, וּוְעַן מַעַן גִּיטָנָאָר אַ טְרָאָכָט וּוְעַן דָעַם.“

פרָעָגָט זִיךְ :

פָאָרְוָאָס זַאֲלָ אִים, רַאֲנָאָףָן, אַזְאָ אָוּמָעָט בָאָפָאַלְזָן? גַעְווּוּם, וּוּיְלָ עַר הָאָט טָעָנוֹת — אַיְזָן צָוָם פָאָרְלְעָגָנָה, אַיְזָן צָוָם לְיְוָעָנָר. טָאָלָאָמִיר דֵי זַאֲךְ גַעְנוּי בָאָטְרָאָכָטָן.

פְּרִוְעָר וּוְעַן פָאָרְלְעָגָנָה.

הָ רַאֲנָאָפָן לְוִיבָט דֵי אַוְיְפְטוֹאָוָנָגָעָן פֿוֹן דֵי אַמְּעָרִיקָעָנָר פָאָרָלְעָגָנָה. עַר צִיְונָת אַז אַוְיָפָן זַיְעָרָע וּוְעַן אָנוּ מִיטְלָעָן. אַבְעָרָז וּוְעַן עַס קוּמָט צֹ דֵי אַידִישָׁע פָאָרְלְעָגָנָה, הָאָט עַר וּפָאָר זַיְיָ אַפְּלִיכְזָן אַיְזָן גַוְטָם וּוּרָט נִיטָה. עַס קוּמָט אָוּסָם, זַיְיָ זַיְיָ וּוּאָלָטָן בָאָמָת אַ פִּינָּ-נָעָר אַיְזָן קָאָלָטָן וּוּאָסָעָר נִיטָאָרְיִינְגְּגָטָאָפָן דֵי נַזְזָן פֿוֹן זַיְעָרָע גַעְשָׁעָפָט אַז דָעַם אַיְדִישָׁן בָוָה. נָוָה הָאָבוֹן אָנוֹסָגָעָנוֹצָט זַיְעָרָע טָאָקָעָאָלָיָזָ פָאָרְנָאָכְלָעִיסִיקָט? הָאָבוֹן זַיְיָ דָעַן נִיטָאָוִיסָגָעָנוֹצָט זַיְעָרָע גַאנְצָעָ פִּינְאָנְצִיְיעָלָע מַעְגָּלָאָקָיִיט אַוְיָפָן אַלְעָ אַפְּנָים כְּדִי עַפְעָם לְעַבְנָן אַרְיְוִינְצִוְרִינְגָגָן אַיְזָן אַיְדִישָׁן בִּיכְעָרְמָאָרָק? הָאָבוֹן זַיְיָ דָעַן

נעם, ווי דיז ענגלאוש פארלעגער, איננאנצן אויפגעגעבן דעם אין-גערן אומבאקלאנטן אידישן שריבער און זיך גענומען צו דיז ער-טערע? (אויב דאס איז שווין יא אוז נאכעלער און וויבטישער מיטל, לוייט ראנאפרזין...). האבן זוי (פראפארכיזיאנעל) דען ניט אויס-געגעבן געלט אויף אנאנסן?

דעך אמרת איז, איז מען קאן צו אונזער פארלעגער קיין צו-פיל מענות ניט האבן. ווי איך האב שווין, שריבנדים ווענן דעם עניין, עטלאכע מאל פריער אונגעציינט. אבער וואס אונכאלאנט ח' ראנאף פערזענלאך — פאר וואס Zust ער בעסער ניט פאר-טריבין דעם "אומעט" ווינעם, וואס קומט צו אים ווען ער טראקט ווענן אידישן ביבער-מארק, מיט מעשים פארו אידישן בור? ח' ראנאף האט אלע מעגלאקליטו דאס צו טאן, ער איז פארבונדו מיט דער פארשפרויטסטער און ריבסטער אידישער צייטונג אויה דער וועלט; ער איז, אגב, פון צייט צו צוית דער במקום רעדאך' מאה, און דאן איז דאך אודאי, מי יאמר לו מה תעשה. נאר אפשר זיינען גערעכט דיז ליטוואקע, וואס טויטשן דעם "החמן" לבא בעי': איז א מענטש האט א מאגן, מווע ער ווען דעם הונגער פאר-יאנגן. אבער צוליב וואס האבן טענות צו אנדערע און — זיין איזו-באטראכט?

איך פרען: און איז מען שטייט ניט איז "ליין", און מען שלאנט זיך ניט העק איבערן אידישן בוה, טאר מען שווין ניט שריבן ווענן אים? אט שטייט דיז סאציאליסטייע פארטוי איז ניט איזו גלענצענד ווי מיט צען יאָר צויר (זוי איז אַדונטער פון הונדרט צוואנץק טויזנט מיטיגלאידער אויף פערצן טויזנט. "דעך פארטען אַלמאָנָך", אַרויסגעבען פון אידישן סאציאליסטיישן פארבענדי איזן אַמעריקע, ניט אַפְּלו אַז דיז צאָל ופון דיז פארבלדי בענע אינדיאנער איז אַמעריקע, אבער שעט זיך, ווי עס וויזט אויס, אנטזונגעבן דיז צאָל פון דיז מיטיגלאידער איזן דער אַמעריקאנער סאציאליסטייע פארטוי. סיטויטש, יושר? אמת טאָקע, "ארעט איז ניט גוט, אבער מיר דארפֿן זיך ניט שעמען מיט אַיינגענע בלוט"), און פונדאטסווועגן איזה ראנאף איצט אינער פון אירע אַפְּאַסְטָאָלִין אַזון "לויפט" פאר קאנגרעסמאן אויפֿן סאציאליסטיישן "טיקעט". פארו וואס אוז אַפְּטִימִיּוֹם איז באָזונג צו דער סאציאַ

לייטשנער פארטהיי, אונז איזא פעסימיזם און באצונג צום אידישן בוח, אונז ספֿעצייל צום אידישן ביכער-מארכ? ...
 עס איזו אויך אמת, איזו מען קעו קיינעם ניט צוינגען, ער זאל מיר ליב האבן, פונדרעסטועונגנו "איז מען קרייגט זיך מיטן דרב, מז מען נאך ניט האלטן מיטן בעדרער", מען מעג דאך זיך רעכער גען מיט פאקטן אויך. אונז צום באדרויען האבן כמעט אלע וואס האבן געשרבין וועגן אידישן בוך איז אמעריך ניט שטארכ חוקר וודרש געוווען דעם עניין, ברדי צו זיין גענוי באקאנט מיט דיז פאקטן. יעדער, וואס איז א ביסל באקאנט מיט דעם אידישן ביכער- מארכ און אמעריך פאאר דעם לעצטן צענרטיס יהא ווועט מזון צוינגען, איז ווי שלעכט דיז לאגע זאל איצט ניט זיין אויך דעם אידישן ביכער-מארכ, וווען דאך היינטיקן טאג פארכויפט א סדר מער אידישע ביכער ווי מיט צען יאר צוירק. אנב, א ראייה הי ראנגעפ אליאן. זיינע צוויי בענד "די געשיכטן פוון דיז פאראאייניקטער שטאטן", וואס ער האט ערשות מיט עפֿעס מער ווי א יאך צוריק ארויסגעגען, זיינען זיך איצט שווין צענאנגען איז איבער פיר טויזנט סעטס. דערציו דער פאקטן, וואס הי ראנגעפ האט ערשות מיט א מאנאט צוריק ארויסגעגען א דרייטן באנד פוון דער סעריעע ציינט: איז ער האט גארנטיט איזו שטארכ מורה ארוינצוליגן מי און געלט (די ביכער האט הי ראנגעפ ארויסגעגען אויף זיין אייז גענעם חשבון) איז אידישע ביכער, אונז ער האט נאך א שטיקל בטחון איז דעם אידישן לעוזר אונז ביכער-סיפויער. היינט וויבאך קיון פערזענלאכע אורזאכן ניט, מא פון וואנגען איז פעסימיזם?

*

איך וויל דא ניט פארגעמען דעם פלאז מיט א לאנגנו צעטל פון די ניע אידישע ביכער וואס זיינען בי אונדו איז אמעריך דערשינען אפיקלו פאאר די לעצטער עטלאכע קרייזיסיאן. איך האב שווין איז לייטט צואמגעגעשטעלט איז מיזן בוך "דאס אידישע בוך איז אמעריך", יוני, 1924, אונז איז "אונדזער בוך", יאנואה, 1926. אנב, איז דורך דער ציימ, וואס איך האב יענע ליטסטן אפֿ געדראקט, בייז איצט, צוגעקומען בי אונז א רעכט ביסל ביכער. בעלעטריסטייה, וויסנשאפטן, קינדרער-ליטעראטור, ערביבער און אנדערע.

אינטערנסנטע פאקטן וועגן אונדווער אידישע אויס' נאכון אין אמעריקע פון ליעטן יאה, קאָנו מען געפינען אין די וואָר שעווער "לְוַעֲרָאוּישׁ בְּלְעַטָּעֶר" נומער 87, אָנוֹ די "ביבֿיאָנָּאָצָּה פִּישְׁעַ טַאָבָּעָן" פון נחמן מיזז. ער ציינט דארטן אָן, אָנוֹ אין יאָר 1925 זוינען בי אונדו אַרוֹסְגָּעָבָן געווֹאָרָן בֵּיכֶר פון צוּווִי מַאל אָזוּוֹ פַּילְ שְׂרִיבֶּר וְיִ אָין יאָר 1924, אָנוֹ אַנְשָׁטָאָט דֻּעָם, וְאָסְ מִיר האָבָן אַין 1924 גַּלְעִיפָּרֶט 6.6% פָּוּ דֻּעָם סְכוּם נִיעָ אִידְישֶׁע בֵּיכֶר אָין גַּאֲרָ דָּעָר וּוּלְטָטָה, האָבָן מִיר זִיד אָין 1926 דָּרְחוֹבוֹבָן צוּ 26%. אָנוֹ אַגְּרָדָר וּוּלְטָטָה, האָבָן מִיר זִיד אָין 1926 דָּרְחוֹבוֹבָן צוּ 26%. אַבעָר אַרוֹסְגָּעָבָן אָנוֹ פָּאַרְקְוִיפָּוּ בֵּיכֶר אָינוֹ נַאֲרָ נִיט אַלְזִי. דָּעָר עִקְּר אָין דָּאָר דָּעָר לְיוּעָנָעָן די בֵּיכֶר אָנוֹ דָּעָר אַיְנְצִיקָּעָר פְּלָאָזָן, וְאָוּ מִיר זִוְּנָעָן זַוְּבָּעָה, אָזְ די בֵּיכֶר וּוּרָן גַּלְיוּעָנָט, אָינוֹ די שְׁטָאָטְ-בִּיבֿיאָנָּאָצָּה. (וועגן דֻּעָם עַנְיִן צִירְקְוָלְאָצְיָעָ פָּוּ אִידְישֶׁע בֵּיכֶר אָין די שְׁטָאָטְ-בִּיבֿיאָנָּאָצָּה, האָבָן אַיךְ זִיד שְׂוִין אָ בִּיסְלָ מַעָּר באָרְיכָות אַפְּגָנָעָבָן אָינוֹ מִיּוֹן פְּרִיעָרְדִּיקָן אַרטִּיקָל "בֵּיכֶר סְיוּלָם מָאי קָא מִשְׁמָעָ ?"). אָנוֹ אָין די שְׁטָאָטְ-בִּיבֿיאָנָּאָצָּה פָּאַרְקָעָמָט נַאֲרָ אַלְזִי די אִידְישֶׁע בֵּיכֶר צִירְקְוָלְאָצְיָעָ דֻּעָם אַוְבָּנָאָן אָינוֹ פָּאַרְ גַּלוּיָּק (לְוִוְּתָ פְּרָאַפְּאָרְצִיעָ). מִיט אַלְעָ אַנְדָּרָעָ פְּרָעָמָדְ-שְׁפָרָאָכִיעָ לְיוּטָאָטָרָהָט אָינוֹ יאָר 1925 פָּאַרְלָאָרָן אָינוֹ צִירְקְוָלְאָצְיָע אַיבָּעָר 20%, דָּעָר פָּאַרְלָוָסָט אָינוֹ דָּעָר אִידְישֶׁע בֵּיכֶר צִירְקְוָלְאָצְיָע אָינוֹ די שְׁטָאָטְ-בִּיבֿיאָנָּאָצָּה אָינוֹ גַּעַן וּוּעָן עַפְּעָם וּוּנְצִיקָּעָר וְיִ 18%. דָּרְצָוּ דָּאָרָה מַעָּן נִיט פָּאַרְגָּעָסָן, אָזְ אַנְשָׁטָאָט דֻּעָם, וְאָסְ עַנְדָּרָאָר 1924 האָבָן זִיד אָינוֹ אַלְעָ שְׁטָאָט בִּיבֿיאָטָעָן, וּוּלְכָעָ האָבָן אִידְישֶׁע בֵּיכֶר קָלְעָקְצִיעָם, גַּעֲפָנָעָן 12,098 אִידְישֶׁע בֵּיכֶר, אָנוֹ אָינוֹ יאָר 1923 — 12,800 בֵּיכֶר, אָינוֹ די צָאָל אִידְישֶׁע בֵּיכֶר צָוָם סּוֹף יָאָר 1925 גַּעֲוָעָן נַאֲרָ 11,424, דָּאס מִינְגָּט, אָזְ די קָלְעָקְצִיעָ אָינוֹ אָינוֹ אִידְישֶׁע וּוּאָוּר 674 בֵּיכֶר. (וועגן דֻּעָם פָּאַרְנָאָכְלָעָסִיקָן די אִידְישֶׁע אַפְּטִילְוָנָג אָינוֹ די בִּיבֿיאָטָעָן אָנוֹ די שְׁוֹלְדִּיקָן אָינוֹ דֻּעָם — אָ צְוּוּיָּטָן מַאל). שְׂוִין נִיט רַעֲנָדִיק דָּא וּוּעָן דֻּעָם, וְאָסְ עַס זִוְּנָעָן דָּוְרָכָן יָאָר דָּעָרְשִׁינָעָן אָ רַעֲכָט בִּיסְלָ נִיעָ אִידְישֶׁע בֵּיכֶר, סָאִי דָּא אָינוֹ אַמְּעָרִיקָן, סָאִי אַוְוִיָּפָן יָעָנָעָר זִוְּטָ יִם, אָנוֹ פּוֹלוּן אָנוֹ רַוְּסָלָנָה, וְאָסְ די לְעוֹזָר וּוּלְטָן גַּעַרְ גַּלְיוּעָנָט, וּוּעָן די בֵּיכֶר וּוּלְטָן זִיד נַאֲרָ גַּעֲפָנָעָן אָנוֹ די בִּיבֿיאָטָעָן.

די גַּאנְצָע פְּרָעָמָדְ-שְׁפָרָאָכִיעָ לְיוּטָאָטָרָהָט אָינוֹ יאָר 1925 פָּאַרְלָאָרָן אָינוֹ צִירְקְוָלְאָצְיָע אַיבָּעָר 20%, דָּעָר פָּאַרְלָוָסָט אָינוֹ דָּעָר אִידְישֶׁע בֵּיכֶר צִירְקְוָלְאָצְיָע אָינוֹ די שְׁטָאָטְ-בִּיבֿיאָנָּאָצָּה אָינוֹ גַּעַן וּוּעָן עַפְּעָם וּוּנְצִיקָּעָר וְיִ 18%. דָּרְצָוּ דָּאָרָה מַעָּן נִיט פָּאַרְגָּעָסָן, אָזְ אַנְשָׁטָאָט דֻּעָם, וְאָסְ עַנְדָּרָאָר 1924 האָבָן זִיד אָינוֹ אַלְעָ שְׁטָאָט בִּיבֿיאָטָעָן, וּוּלְכָעָ האָבָן אִידְישֶׁע בֵּיכֶר קָלְעָקְצִיעָם, גַּעֲפָנָעָן 12,098 אִידְישֶׁע בֵּיכֶר, אָנוֹ אָינוֹ יאָר 1923 — 12,800 בֵּיכֶר, אָינוֹ די צָאָל אִידְישֶׁע בֵּיכֶר צָוָם סּוֹף יָאָר 1925 גַּעֲוָעָן נַאֲרָ 11,424, דָּאס מִינְגָּט, אָזְ די קָלְעָקְצִיעָ אָינוֹ אָינוֹ אִידְישֶׁע וּוּאָוּר 674 בֵּיכֶר. (וועגן דֻּעָם פָּאַרְנָאָכְלָעָסִיקָן די אִידְישֶׁע אַפְּטִילְוָנָג אָינוֹ די בִּיבֿיאָטָעָן אָנוֹ די שְׁוֹלְדִּיקָן אָינוֹ דֻּעָם — אָ צְוּוּיָּטָן מַאל). שְׂוִין נִיט רַעֲנָדִיק דָּא וּוּעָן דֻּעָם, וְאָסְ עַס זִוְּנָעָן דָּוְרָכָן יָאָר דָּעְרְשִׁינָעָן אָ רַעֲכָט בִּיסְלָ נִיעָ אִידְישֶׁע בֵּיכֶר, סָאִי דָּא אָינוֹ אַמְּעָרִיקָן, סָאִי אַוְוִיָּפָן יָעָנָעָר זִוְּטָ יִם, אָנוֹ פּוֹלוּן אָנוֹ רַוְּסָלָנָה, וְאָסְ די לְעוֹזָר וּוּלְטָן גַּעַרְ גַּלְיוּעָנָט, וּוּעָן די בֵּיכֶר וּוּלְטָן זִיד נַאֲרָ גַּעֲפָנָעָן אָנוֹ די בִּיבֿיאָטָעָן.

די אידרישע אפטויילונג אין דער הויפט-ביבליואטעך (צווויי אונ-פערץ'יקסטע גאָס און פינטער עווענוו), וועמענס ביבער-ציר קלטאַציע ווערט ניט אַריינגערעכנט אין די אַוְּבִּינְדֶּרְמָאנְטָעֵץ פערן, האָט אין יאָר 1924 אַרוֹיְסְגָּעָנְבָּן 106,842 ביכער צו 86,249 באָזוכער אָוּן אין יאָר 1925 — 109,519 ביכער צו 86,644 באָזוכער. די אַוְּרִישָׁע אַפְּטוּיְלָנְגָּלִידָט וַיְיָעֶר שְׂטָאָרָק פֿוֹן אַיְינְשָׁאָפָּט, די באָזוכער מָוֹזָן פֿוֹן צִיּוֹת צו צִיּוֹת, צְוִילְבָּמָאנְגָּל אָוּן פְּלָאָגָא, אַרְיָה בערגנְשִׁיקָּט ווערט אָוּן אַנְדְּרָע אַפְּטוּיְלָנְגָּן, אָוּן ניט קוּקְנְדְּרָיך אָוּרָפָּט דער גְּרוּוּסְמָעָר קָלְעָקְצִיעָא, פְּלִיט וַזְּרָדָרָט אָוּרָפָּט אָדוֹחָס אָוּן אלְטָעָם אָוּן נִיּוּעָ בְּיכָעָר.

דאָס פְּאָלָן פֿוֹן דער צִירְקוּלָּאַצְּיעָ אָוּן די שְׂטָאָט-ביבְּלִיאָטָעָן פְּאָר די יָאָרָן 25-28-1922 ווערט צְוִינְשְׁרִיבָּן צו דֻּעָם, וואָס די בִּיבְּלִיאָטָעָן קְרִינְגָּן ניט גָּנוֹג גָּלְטָט אַיְינְצְּקוּפִּין נִיּוּעָ בְּיכָעָר. אַנְשָׁטָאָט דֻּעָם, וואָס מעַן פְּלָעָנְטָט מִיט עַטְלָאָכָּעָבָּא יָאָר צְוִירִיךְ אָוּן דֻּעָם «סּוֹאָרְדִּיְּפָאָרָק בְּרָעָנְטָשָׁה» (אִיסְטְּ בְּרָאָדוֹוִי אָוּן דּוֹשְׁעָפְּרָעָסָאָן פֿוֹן אָלְיוֹשָׁן כְּהָה). אַרְיוֹנְנְגָּעָמָן צו זְעָמָן אָוּן אַבְּטָעָט עַקְוּמְפְּלִיאָוּן פֿוֹן אָלְיוֹשָׁן כְּהָה, נעַמְטָמָעָן צו זְעָמָן אָוּן נִיּוּט מַעַר וּוּיְיַיְינָעָן.

איָן דער צִירְקוּלָּאַצְּיעָ פֿוֹן די עַנְגְּלִישָׁע בְּיכָעָר אָיו גָּעוּשָׁן אָפְּאָרְלוֹסְטָט פֿוֹן 682,940 אָוּן יָאָר 1928, אָוּן פְּאָרְגְּנִילְדָּר מִיט דֻּעָם צִירְ קְלוּאַצְּיעָ פֿוֹן יָאָר 1921. אָוּן אָוּן יָאָר 1925 אָלְיוֹן אָוּן די צִירְקוּאַלְצִיעָ גַּעֲפָאָלָן אָוּפָּאָרָט אָהָלָבָן מִילְּיאָאָן.

אנְבָּה, וועַן מעַן גָּעַמְתָּ אָוּן אַכְּטָה, אָז די אַפְּטוּיְלָנְגָּעָן פֿוֹן די שְׂטָאָט-ביבְּלִיאָטָעָן, וואָס גָּעֲפִינְנָעָן זִיךְ אָוּן די אַיְידִישָׁע גָּעָנְגָּטָן, זְיַיְינָעָן שְׁטָעְנְדִּיךְ גַּעֲפָאָקְטָט מִיט מַעְנְטָשָׁה, — וואָס הָאָבָּן אָפְּלִיכְוָן נִיט קִיּוֹן פְּלָאָצָּע צו זִיכְן, נָאָר זַיְיָ זְיַיְינָעָן גַּעַצְוָאוֹנְגָּעָן צו שְׁטִינוֹן אָוּן לִיְיָעָנָה, — מָוֹזָן קְוֹמוֹן צָוָם בְּאַשְׁלָוֹם, אָז די אַפְּיצְיָעָלְאַנְגָּעָר גַּעֲבָעָנָה אַיְידִישָׁע בְּיכָעָר-צִירְקוּלָּאַצְּיעָ אָיו וּוּיְיָ נִיט אָוּן עַדְקָה קְלָעָר נֻעָר וּדי אַמְתִּיעָ צָאָל בְּיכָעָה, וואָס וועַרְן נִיט אָוּן דּאָרָט גַּעַלְיָעָנָת. וּוּיְלָאָרָט אָוּיְפָּאָרָט גַּעַלְיָעָנָט בְּיכָעָר זְיַיְינָעָן חֹזֶה לְחַשְׁבָּוֹן אָוּן נִיּוּט אָרְיוֹן אָוּן דֻּעָם אַפְּיצְיָעָלְאָן בְּאַרְיכְּתָה.

פֿוֹן די אַנְגָּגְעָבָעָנָה צִיפְּרָעָן זָעָן מִיר, אָז דער אַיְידִישָׁר לְעוֹזָר האָלָט נָאָר גָּאנְצָן וּוּיְיָ פֿוֹן אַוְּיְפָּגָעָן דָּאָס לְיִיְעָנָן, נָאָר גְּרָאָר פְּאָרָט. עַר האָט זִיךְ שְׂטָאָרָק פְּאָרְמָעָרָט אָוּן אַנְטוּוֹיְקָלָט פְּאָר די

יעצטעה עטלאכע יאר. מיר דארפן אבער אנהאלטן די לעוזר און פאגראעסערן דעם צואוואוקט.

דעם אידישן ביכערמארכ און אמעריקע, ווי אידיש איז אל געמיין, קאו מען מיט און ארטיקל איז צייטונג אדרער זשונאל ניט טויטן. אמת, מען מווע (ריינדיס וועגן דער איזטיקער לאגע) צונגעבן, איז אז שפער וווען איז געווען ביים אידישן בוד איז די עטלאכע אומראיך ווועלט-מלחמה (איז א קורצע צייט נאר די ווועלט-מלחמה) יארן, איז שווען טאקע איצט ניטא. דאו האבן פשות אויפגעבליט ניע פארלאןן ווי שועטעלאך נאר א רגען, איז זונגען טאקע דעפאר געווען אויף קורצע יארן. אבער פונדעסט וועגן ווערנו נאר בי אונדו איז אמעריקע ארויגגעגען א רעכט ביסל אידישע ביכער (קאטש, אמת, ניט פון די אלטער געשווארענע פאלעגעער). נאר גאנץ פשות: במעט יעדער שריבער וואס גיט אדרוים זונגען ביכער דורך ווי אויפן איזיגענע חשבו. איז וואס אונבאלאננט דאס, וואס דער שריבער טראגט צו געלט צום איזויסי נבען זוניע ביכער, איז דאס איז ענין וואס איז פראקטיזיט גען וואו (אפשר ניט איז אז בריטין מאשטאב) אפילו איז די בעס טע שפיעיארן ביים אידישן ביכערמארכ.

*

דער הויפט-פאקטאר ביים פארשפֿרײַטן דעם אידישן בוד דוד די שפיעיארן, איז געווען דער ריזונדר אונגענט.עס זייןגען צו יען ער צייט ארכומגעפֿאָרן איבערן לאנד אָרוּם אָעֶנְדְּלִיךְ יונגען לֵוִיט, וואס האבן געבראכט דאס אידישע ווארט צו די איזו די פֿאָר אָוְפֿגעַנְמַען ווינקלאך איבערן לאנד. די פֿאָרשפֿרײַטער פֿלעגן אָוְפֿגעַנְמַען ווען אויף דעם שענסטו אופֿן פֿוֹ דער רָאַדְּקָאַלְעָר אַוְידְּשָׁעָר אַינְטָלְגָּעָן אַיז די שטעלאך וואו זוי פֿלעגן נאר קומען. אבער די לעצטעה ריסעריווּן פֿוֹ "רעכטס" איז "ליינקס" איז די אידישע אַרְגָּאַנְזָאַצְּעָם, הָאָט גַּעֲבָרָאַכְּט דַּעֲרָצְוֹ, אַיז עס איז אָוְמָעְגָּלָאָךְ פָּאָר לִיטְעָרָאַטְּרָה-פֿאָרְשָׁפֿרְוִיטָר צַצְקוּמָעָן צֻם עַולְמָן, וויל מה נפשך: איז ער אָ "רעכטער" — ווען די "ליינקס" ניט ווען שטיין איז זיין ער אָמוֹת, אונ טאמען פֿאָרְקָעָרט — ווען די "רעכטע" פֿוֹ אַיס ווַיְיכָן. איז ער, חס וחלילה, אַנְגָּאַנְצָאָן אַז אָוְמָפֿאָרְטִּיאָאַישָׁעָר, בְּלִיְיבָּט עָרְקָחָמָן וְקָרָחָמָן. אַט

צוליב דער אַנְגָּעָנְבָּעָנְעָר אוֹרוֹאָד אִיז דער מֵין רַיּוֹנְדָּרָעָר אַנְגָּעָנְט
אַינְגָּנְצָן אַרְאָפֶן פֿוֹן דָּרָעָר סְצָעָנָע. (עַם זַיְנָעָן דָּרָעָצֶוּ פֿאָרָ דָּעָם
אוֹיד דָּא זַיְמִיקָּע אַוְרָזָאָכָן).

אַ קְלִיּוֹנָעָ טִילָּ פֿוֹן דָּרָעָר אַרְבָּעָטָ פֿוֹן דָּעָם רַיּוֹנְדָּרָעָר אַנְגָּעָנְט
וּוּרְטָ אַיְצָט גַּעֲטָאָן פֿוֹן דָּי פָּאָרְטִּיּוֹמְשָׁלְחָיִם, וּוּאָסָ פָּאָרָן אַרְוָם
אַיְבָּעָר דָּי שְׁטָעָטָ אָוֹן שְׁטָעָטְלָאָד זַאְמָלָעָן אַבְּאָנָאָמָעָנָטָן פֿאָרָ דָּי
פָּאָרְטִּיּוֹאָרְגָּנָאָנָעָן אָוֹן פָּאָרְקִוּפָּן, אַנְגָּב, וּוּרְקָטָ פֿוֹן זַיְעָרָעָ מִיטָּ
אַרְבָּעָטָה, וּוּאָסָ זַיְעָרָ פָּאָרְטִּיּוֹ פֿאָרְלָאָגָן הָאָטָ אַרְיוֹנְגָּעָנְבָּן.
דָּרָעָר גַּרְעָטָעָר טִילָּ פֿוֹן אָטָ דָּעָם מֵין פָּאָרְקִוּפָּרָהָאָבָּן אַ גָּאנְזָ
קְנָאָפָּעָ בָּאָצְיאָוָנָגָן צָוָם בָּוּה, אָוֹן וּוּעָן עַם חָאנְדָלָט זָוָד וּוּעָן לִיטָעָ
רָאָטוֹה, אִיז בָּאַ צְּיָאוֹנָגָן אַ נְרוֹיְסָעָר אָוֹן זַיְכְּטִיגָּעָר עָנָיָן.

*

אִיךְ פָּעָרְוָעָנְלָאָד גְּלוֹבָ נִיטָ דָרְבִּיבָה, אָוֹ פָּאָרְטִּיּוֹן זַיְנָעָ
מְסֻגָּלָ צָוָוָרָן דָרְפָּאָלְגָרְיוֹיכָע בָּוּדְיָפָאָרְקִוּפָהָרָה, וּוּוֹיָלָ לִיטָעָרָאָטוֹ,
אַלְגָעָמְיִינָעָ לִיטָעָרָאָטוֹה, אִיז דָאָדָ נִיטָ זַיְעָרָעָנָיָן. דָאָדָ טָוּעָן זָיָי
עַפְעָם אָוֹףָ.

דָרָעָר אַיְדִּישָׁעָר בִּיכְעָרָמָאָרָךְ דָא גַּעֲפִינָט זָוָד אָוֹן אַ נִיטָ גָּלְעָנִ
צָעָנְדוֹן צּוֹשְׁטָאָנד? — מְסֻכִּים! וּוּרְקָעָנוֹ דָאָסָ וּוּאָגָן אַפְּצָוְלִיּוֹקָעָנָעָ
דָעָם פָּאָקָטָ. אַבָּעָר קְיָוָן "שִׁינְעָם מַוְיִיטָ" דָאָרָה מָעָן פָּאָרָ אִים נָאָדָ
נִיטָ צּוֹגְרִיּוֹתָן אָוֹן צָוָ פָּאָרְצְוּוֹיִיפָּלָט זָיָן אִיזָ נִיטָאָ קְיָוָן אַוְרָאָדָ.
אַמְתָּ טָאָקָעָ, פָּאָרְלָאָגָן, וּוּאָסָ נִיבָן אָרוֹיָם בִּיכְעָרָ אַוְפָן אַיְגָעָנָעָ
חָשָׁבָן, זַיְנָעָן טָאָקָעָ בַּיְ אָוֹן צּוֹפִילָ נִיטָאָ. אַבָּעָר זָיָן זַיְנָעָן זַיְכָעָר
גַּעַשְׁטִינָגָן, סָאִי אִיזָ קְוֹוָאָלִיטָעָט אָוֹן סָאִי אִיזָ קוֹוָאָנְטִיטָעָט.
אָטָ זַיְנָעָן זָיָי בְּמַעַטָּ אַלְעָ: מָ. מִיוֹזָה, מָ. יַאֱנָקָאָוִיאָ, "דָרָעָ
וּוּקָעָר", "דָיָ פְּרִיְהִיָּת", "גְּרָאָהָאָרְסְּטָאָדָלְסָקִי", "אַרְבָּעָטָעָרָ רִינְגָן",
"מְתָנוֹת".

דָאָדָ אִיז שְׁטָאָרָק גַּעַשְׁטִינָגָן דָי צָאָלָ פֿוֹן דָי שְׁרִיּוֹבָהָה וּוּאָסָ נִיבָן
אָרוֹיָם בִּיכְעָרָ אַוְפָן אַיְגָעָנָעָמָחָבָן, אָוֹן אַ רְעָכָטָ בִּיסְלָ פֿוֹן דָי
בִּיכְעָרָ, וּוּאָסָ זַיְנָעָן אַרְיוֹסָגָעָנָבָן גַּעַוּוֹאָרָן פֿוֹן דָי מַחְכָּרִים אַלְיָיןָ,
זַיְנָעָן נִיטָ קְיָוָן קְלָעָנְדָרָעָר דָרְפָּאָלָגָן וּוּיָ דָי, וּוּאָסָ זַיְנָעָן אַרְיוֹסָ
גַּעַנְעָבָן גַּעַוּוֹאָרָן פֿוֹן פָּאָרְלָאָגָן.
אַ טִּילָ פֿוֹן זָוָיָי אָוֹן דָיָיָ אַוְיְפָלָאָגָן פֿוֹן זַיְעָרָعָ בִּיכְעָרָ.

* * *

מילא במילא, זענע מיה, או די לאגע או נארניט אווי טרויער
רייך, אוון די באגראבער פון אירדיש, פון אלע עקן וועלט אוון פון
אלע ריבטונגגען, דארפֿן זיך נאך ניט אײַלן מיטן "צדוק הרין".
ס'או נאך דא גענוג כחות, ווילן אוון מוט צום לעבען. אויילט זיך
ניט אוון זאגט נאך ניט קיינן קדיישן ! ! !

א מאָרָק פֿאָר אַידְיּוּשׁ בִּיכְעָר

אנטֶאנְגָּוּס :

פרויינֶש, רויימָער, בִּירָגָעָר,

הערת מֵיד אֹוִיס אַצְיָינְד :

אַיךְ קָוָם בְּאַגְּרָאָבָן צְעֻזָּאָר —

אוֹן גִּיט אַים לוֹבָן ;

דָּאָס שְׁלַעַכְתָּם, וּוָסָם מְעַנְשָׁן —

טוּעָן, לְעַכְתָּם זְוִי אַיבָּעָר,

דָּאָס גּוֹטָע וּוְרָט אַפְּט

פֿאָרוּוִישָׂט מִיט זְוִיעָר טְוִוִּיט.

(„יְוָלוּסָם צְעֻזָּאָר“ —

אַידְיּוּשׁ : י. י. שְׁוּאָרָץ)

דוֹרָה די לְעַצְטָע עַטְלָאָכָע יָאָר פֿוֹנָם קְרִיוֹזָס אֹוִיפָּן אַידְיּוּשׁ בִּי
כּוּרְדִּיאָרָק דָּא אַין אַמְּרִיקָע, האָבָן מִיר שְׂוִין גַּהֲעַרְטָ פֿאָרְשָׁדָנִי
עַרְלְיוּי טְעַנְתָּה צָו אָונְדוּעָרָע אַידְיּוּשׁ פֿאָרְלָעָנָר.
די טְעַנְתָּה זְיִינְעָן גַּעֲוָעָן : די פֿאָרְלָעָנָר זְיִינְעָן נִיט אַרְיוּסָד
גַּעֲקוּמָעָן מִיט דָּעָר רִיכְטִיקָעָר סְחוּרָה ; זְוִי האָבָן נִיט אַרְיוּסָגְּעָנָבָן
קִיּוֹן וּוְיסְנָשָׁאָפְּטָלָאָכָע בִּיכְעָר ; זְוִי האָבָן נִיט אַרְיוּסָגְּעָנָבָן קִיּוֹן
בִּילְיָקָע בִּיכְעָר.

אָנְעַדְעָרָע האָבָן גַּעֲטָעָנָהָט, אוֹ די הוּיְפְּטִיצָרָה פֿוֹן דָעַם קְרִיּוּ
זִיס בָּאַשְׁטִיטִיט אַין דָעַם, וּוָסָם מַעַן האָט זִיד גַּעֲנוּמוּן אַרְיוּסָגְּעָבָן
גַּאנְצָע „סְעַטָּס“ אוֹן דָעַר עַולְמָן וּוְילְנָס אַוְן קָעָן נִיט אַוְיסָגְּעָבָן
אָזָא „מַאְטָנִיאָס מִיט גָּאָלָד“ זִיד אַיְינְצָוּשָׁאָפָן די וּוּרָק פֿוֹן אַשְׁרִיָּה
בָּעָר.

אוֹ נָאָר אוֹן נָאָר אַסְד טְעַנְתָּה.
סְפֿאָרִישְׁטִיטִיט זִיד, אוֹ דָעַר עַולְמָן האָט זִיד נִיט בָּאַנוּגָּנָט מִיט
טְעַנְתָּה אַלְיוּן, מַעַן האָט אַוְיךָ „דָעַלְיוּוּרָט“ אַסְפָּעַטְשָׁקָע עַצּוֹת.
אָבָעָר בִּיְדָע זָאָכָן, סְאָי די טְעַנְתָּה אוֹן סְאָי די עַצּוֹת, זְיִינְעָן נִיט
קִיּוֹן גַּוּאָלְדָאָוּנוּן. וּוְיָלְזִי זְיִינְעָן בְּמַעַט אַלְעָגָע גַּעֲקוּמָעָן פֿוֹן

מענטשנ', וואס האבן ניט קיון ברעלל ידיעה אין פאר. עם האבן זיך צו דער מצוה גענומען אפילו אזעלכע, וואס האבן נאך קיון געלענהייט ניט געהאט אנטזואווארימען זיינער פים אויפן אמע ריקאנער בארו. אונ מען קען זיך משער זיין, וואס פאר א האפט זיינער טענות האבן געהאט.

איך וועל דא טאקע דערפֿאָר ניט פֿאַרְנְּעָמָּעָן דעם פֿלְּאָצָּעָ פֿאָר די איינצעליךיטו פֿוֹן די טענות אונ ערוצות. ס'אייז מיט די בעלי טענות אויסגעקומען במעט ווי מיט יונען מלמה, וואס האט גען זאנט: "איך וווײַס ווי צו פֿירָן די וועלט, נאָר מען פרענט בי מיר ניט".

אלץ, אדרער במעט אלץ, וואס איך האב בייז איצט געשרבו וועגן אידישן ביכערפֿאָרְלָאָג איז געווען פֿוֹן דעם כמה מעלות טובות לְפֿאַרְלְעָנְעָר עליינו שטאנדפֿונְקָט. איך האב דערפֿאָר דעם פֿאַרְלְעָנְעָר אלע מאָל פֿאַרְטִּידִיגְּט אָוּן קִיןְמָאָל, דְּאָכְּט זִיר, ניט אַנְּיָה געציינט אויף זיינע חסרונות. אפשר דערפֿאָר, אָז עַס זָאָל ניט אויסקומען "אויך דה ברומָוּס?" אָבער אַיזט, אָז די "שׂוֹנָאִים" האבן שווין "אַרְיִינְגָּעֵלִינְגְּט די שׂוֹעָרֶד אַין שִׂירָך" אָזון "בְּאַדְעָרָן" זיך שווין מער אַינְגָּאנְצָן ניט מיט דעם עניין, וואָלט איך געוואָלט אַכְּיסָל דורךשמושען זיך, האבן אַהֲרִיךְצְוִיחָאָרָץ געשפֿרָעַד מיט אָונְרוּעָר פֿאַרְלְעָנְעָר וועגן דעם עניין ביכערמְאָרָת.

פאר אלע מענטשן פֿוֹן דעם פֿאָר אַיז קָלאָר, אָז מיר האבן נאָר אַין אַם עַרְקָע קיון מָאָרָק פֿאָר אַיזט ביכער ניט אויפֿגְּעָן בוייט. אַמת, מיר האבן געמאָכָט אַ קלְּיָינְעָם פֿרְאָוּ עַפְּעַס פֿוֹן דעם מִין צו שאָפָן. אָבער דערווויל האט זיך עַס אָונְדוּ נאָר ניט אַיניַּנְגָּעָן. וואָס די אַרְזָאָקָן זָאָל ניט זִין, אַיז דָּאָס פֿאָר אַונְדוּז אַין דעם אַיזטִיקָן מָאָמָעָנְטָן ניט ווּכְטִיךְ, ווּוְיל ניט דָּאָס אַיז אָונְרוּעָר עַנְיָין. דער שעָר וואָס איך ווּיל אַנְצִיְּנוּן אַונְרוּעָר פֿאָרָה לענְגָּר אַיז, אָז זַיְּה האבן ניט אַרְיִינְגָּעָטָאָן קִיןְהָאנְט אַיז קָאָלְטָן ווּאָסָעָה, — אַוְּוָף אַיזְוָן הָאָר ניט אויסגענְזָעָט די מָעַנְלָאָכְקִיטָן אַיז דִּין מָאָרָקָן, וואָס האבן זיך ווּפֿאָר די לעַצְמָע עַטְלָאָכְבָּעָ יָאָר גַּעַן עַפְּנָט אַיז אַנדְרָעָר לְעַנְדָּרָה, ווּאוֹ סְאיַּזְוָן לְכָל הָדָרָות דָּא אַמָּאָר פֿאָר דער אַיזטְעָר לְיִטְעָרָטָוּר.

אַמת, ניט אַיז אלע לְעַנְדָּר זַיְּנָעָן די מָעַנְלָאָכְקִיטָן גַּעַוְעָן פֿוֹן דערזעלכְּבָּר גְּרוּים. אָבער אַיז פּוֹלוֹן, אַזְקָרָאַגְּנָע אַיז רַוְּמָאָנד

מושת שמואל שקלארסקי

איו דאָר זיךער געוווען — אוּן אַיּוֹ נָאָר אִיעֶצְטָ אַוְידָ דָא — אַ נָּרוּיַּה
סֻעַּ אִידְישָׁע בַּאֲפָעַלְקָעָרָוָנָג, וָאָסֵם לְעַכְצָט אַוְן נָאָרָט פְּשָׁוֹט נָאָר אַ
אִידְישָׁן בּוֹדְ פּוֹן אַמְּעָרִיקָע (זַעַד בָּאַרְיכְּטָוָן פּוֹן דַּי בִּיכְלָאַטְמָוָן
אַיּוֹ דַּי "ליַטְעָרָאַרִישָׁע בְּלְעָטָעָר", אוּן אַיּוֹ דַּי "בִּיכְעָר וּוּלְטָ", פּוֹן
יאָרָן דַּי 1928). הַיַּיְנָט וּוֹאָ אַיּוֹ לִיטָּע, לְעַטְלָאָהָן, רַומְעָנָע אַוְן אָפָּשָׁר
אוּדָ עַגְּנָאָה, אַרְגָּעָנָטִינָה, פְּרָאָנְקוּרִיךְ (פָּאָרִיזָה), אַפְּרִיקָע אַוְן אַנְּבָּעָר
דָּרָעָר לְעַנְדָּרָעָר.

די הוַיְיפְּטָצָרָה פּוֹן אַמְּאַלְיָקָע יָאָרָן, וָאָסֵם הַאָט נִימְטָ צּוֹגְנָלָאָזָן
אוּנָדוּעָר אִידְישָׁן בּוֹדְ צַו אַ נָּרְיוֹסָן טַיּוֹל פּוֹן דַּי אַוְינְדָּרָמָאָנָטָע
לְעַנְדָּרָע, אַיּוֹ גַּעַוְועָן דָּרָע וּסְיַוְועָרָע צְעַנוֹזָאָר אָבָּעָר מִיטָּ דָרָ גְּרוּדָי
סֻעַּרְ רַוְסִיְשָׁר אַיְבָּעָרְקָעְרָעָנָיָשָׁ אַיּוֹ דָרָ דָאַזְקָעָר אַיְבָּל אַיְנָגָאָצָן
פָּאָרְשָׁוֹאָונָה, אוּן אַלְעָ אַוְנָדוּעָרָע בִּיכְעָר (מִיטָּ גָּאָר אַ קְלִינוּנָמָן
אוּסָנָאָם) זַיְנָעָן הַיַּיְנָט "עַגְּנוֹרְ-פְּרוֹפֶּר" אָבָּעָר דָרָ גַּאֲנָצָעָר
וּוּלְטָ.

די אַיְוָרָאַפְּיוַיְישָׁע פָּאָרְלָעָנָעָר הַאָבָּן דָעַם עַנְיָן אַ רְעַכְתָּ בִּיסְלָ
בַּעֲסָעָר פָּאָרְשָׁטָאָנָעָן, אוּן דָעְפָּהָרָ טַאָקָע הַאָבָּן מִיר דָא פָּאָרָ דַי
לְעַצְמָעָ טַלְאָכָעָ יָאָר גַּעַהָטָ פָּאָרְטָרְעָטָרָ פּוֹן פָּאָרְשָׁידָעָנָע אַיּוֹ
רַאְפְּיוַיְישָׁע פָּאָרְלָאָן. אַיְנָגָע זַיְנָעָן שְׂוִין דָא גַּעַוְועָן צְוַלְאָכָע
מַאְלָ. אַנְדָּעָרָע הַאָבָּן דָא זַיְוְיעָרָע שְׁטָמָנְדָּקָע אַרְטִיקָע פָּאָרְטָרְעָטָר
מִיטָּ אַ קְוָרְצָעָר צִיְּתָ צְרוּקָ אַיּוֹ פּוֹן דָעַנְעָן צְרוּקָעָפָּאָרָן קִיּוֹ
אַיְוָרָאַפֶּעָי. יָאַטְשָׁקָאּוּסָקָי, דָרָעָ פָּאָרְטָרְעָטָרָ פּוֹן וּוּאַרְשָׁעוּרָ פָּאָרָ
לְאָגָן "בּוּשָׁאָזָאָ", אוּן עַר הַאָט מִיטָּ זִיד מִיטָּגָעָנוּמוֹעָן נִימְטָ נָאָרָ מָאָ
נוּסְקִיפְטָן (אַנְבָּ אַוְידָ צְוַלְאָכָעָ דָאַלְאָרָ פּוֹן דַי מְחַבְּרִים אַוְיהָ
אַפְּצָוְרוֹקָן דַי בִּיכְעָר), עַר הַאָט אַפְּיָלוֹ מִיטָּגָעָנוּמוֹעָן פְּלָאָטוֹן, אָדָרָ
אַרְאָפְּנָעָצְיוֹנָעָן מַאְטָרִיצָן, פּוֹן שְׂוִין לְאָגָן אַרְיָסָגָעָבָעָנָע בִּיכְעָר
צְוַוְוָשָׁן וּוּלְכָבָעָ עַס גַּעַפְנָעָן זִיךְ אַזְוְלָכָבָעָ וְאַכְּוָן, וָאָסֵם זַיְנָעָן שְׂוִין
נִימְטָ בְּנָמְצָא, דָא אַוְיָפָן בִּיכְעָרְמָאָרָקָ.

אַ גַּעַנְיוּרָעָר צְעַטָּלָ פּוֹן דַי "אַרְוִיסָגָעָפְּרִיטָעָ" בִּיכְעָר אַיּוֹ גַּעַוְועָן
פָּאָרְעָפְּנָטָלָכָט אַיּוֹ דַי צִיְּוָנָגָעָן. אַיְדָר גַּעַדְעָנָקָ נִימְטָ גַּעַנְיוּרָעָ
וָאָסֵם דָאָט אַיּוֹ גַּעַוְועָן פָּאָרְצִיָּנָמָן. אָבָּעָר אַיְדָר גַּעַדְעָנָקָ אַזְוּשָׁן
אַנְדָּעָרָעָז אַבָּן זִיךְ דָאָרָט גַּעַפְוָנָעָן דָרָ. חִיּוֹם זְשִׁיטָלָאּוּסָקָיָס
"שְׁרִיפְטָן", נִיטְשָׁעָם "זְאָרָאָטָוּסָטָרָא", דָרָ. אַגְּנוּבָּרָגָם "אַיְדָוּשָׁע
פָּאָעָטָן אַיּוֹ דִּיְנָקָעָר", קָאָרָל מַאְרָקָעָם "קָאָפְּיָטָאָל", לְ. קָוְסָמָאָנָס
"שְׁרִיפְטָן", בְּ. עַפְלָבוּיָמָס "שְׁרִיפְטָן" אַיּוֹ קָאָרְבָּוּנָס "שְׁרִיפְטָן". מִיטָּ

עטַּהֲכָע מְאַנְּצָטָן צְרוֹיק הָאָט אַוֵּךְ שׁ. שְׁרֻבְּרָעֶק פּוֹן פָּאָרְלָאָגֶן „צְעַנְטָרָאָל“, וּוּאָרְשָׁע, „אַרְוִיסְגָּעְפִּירְט“ ६ בענְד פּוֹן דָּעֶר לְעַבְּדִיקָעֶר (חַיִּים גּוֹטְמָאָן) אָזֶן ६ בענְד פּוֹן דָּר. אַ קָּאָרְאָלְנִיךְ.

אָונְדוֹעָרָע פָּאָרְלָעָגֶר וּוּאָלְטָן מַעַר וּוּדָעַם בְּאַטְרָעֶף פּוֹן פָּאָפִיר אָזֶן דָּרוֹק אַיְן דָעַם גַּעַשְׁפָּט נִיט גַּעַדְאָרְפָּט אַרְיִינְלִיְּגָן, אָזֶן דָּאָס אַיְן אִינְגְּנָטְלָאָר אַ סּוּמָּע וּוּאָס פִּיגְרוּרֶט נָאָנָץ וּוּיְנִיךְ בַּיּוֹם אַרְוִיסְגָּעָבָן אַ בָּדָר.

די פְּרָאָגָע אַיְן נִיט דָּאָס, וּוּאָס די אַיְרָאָפִיאַיְשָׁע פָּאָרְלָאָגֶן האָבָּן בַּיְּ אָונְדוֹרָז צְוָגָעָנוּמוּמָעָן לְיוֹזָנָג. וּוּיְלָ אַיךְ בֵּין באַמְּתָה נִיט שְׁטָאָרָק פָּאָרְאַיְנְטָעָרְעָסְרָט אָז דָעֶר אַמְּעָרְקָאָגֶר אַיְדִּישָׁעָר פָּאָרָז לְעַנְגָּר זָאָל אַנְשָׁטָאָט דָעַם וּוּאָס עַר פְּטָרִיט דְּרִיסְטָג טָג אַ מְאַנְּצָט אַוְיָפְּ זָוְכוֹן הַלְּוֹאָות כְּרוֹי „גּוֹטְצָוְמָאָקָן“ זָוְינָג „נָאָוָטָס“, זָאָל „אַרְוּמָיְ פָּאָרָן אַיְן קָאָרָעָטָן“ אָזֶן זָיד לְאָזֶן וּוּאוֹלְגָּנִיּוֹן. דָעֶר עַיקָּר אַיְן דָאָס וּוּאָס: האָבָּנְדִּיק די מְעַגְּלָאָכְּסִיט אַרְוִיסְגָּעָבָן די אַרְוִיסְנָעָד פִּירְטָע בִּיכְּבָּר מִיט די חַזְאָות נָאָר פּוֹן פָּאָפִיר, דָרָס אָזֶן אַיְינִי בָּנָה, אָזֶן אַוְיָדָה האָבָּנְדִּיק פָּאָר זָיד דָעַם אַיְרָאָפִיאַיְשָׁע מְאָרָקָט וּוּאָלָטָן, עַרְשָׁטָנָם, די אַמְּעָרְקָאָגֶר אַרְוִיסְגָּעָבָן גַּעַקְעָנָט פָּאָרְשָׁפְּרִוְּט וּוּאָוִיָּה אַ נְּרוֹיָסָן מַאְשָׁטָאָבָּ, אָזֶן דָעֶר יְקִירָה, סִיוּאָלָט אַ רְעַכְתָּ בִּיסְלָל לְעַבְּדִיקָעָר גַּעַוְאָרָן אָזֶן מַיוֹאָלָט זָיד פָּאָרְגָּנָעָן טְרָאָכָטָן וּוּעָגָן אַרְוִיסְגָּעָבָן נִיעָזָאָן, וּוּאָס האָבָּן אַוְנְטָעָר די אַיְצְטִיקָע אַוְשְׁטָעָדָנוּן קוֹיְן גַּעַלְעָנָהָיִיט נִיט די לְיִכְתּוּקָעָוּלָט צָו זָעָן.

אַמְּאָלִיקָע יְאָרָן הָאָט מַעַן זָיד נִיט גַּעַקְעָנָט צְעַטְיוּלָן מִיט דָעֶר יְרוֹשָׁהָה, אָזֶן עַם אַיְן אַלְעָמָל אַרְוִיסְגָּעָבָן גַּעַקְעָנָטָן די פְּרָאָגָע „מִיר אַדְעֶר זָוְיָה“ אַיְן בָּאָצָוֹן צָו דָעֶר קְוֹאָלִיטָעָט פּוֹן שְׁרִיבָּעָר. אַיךְ בֵּין נִיט קִיְּן קְרִיטִישָׁע אָזֶן לִטְמָעָתָרְקָרִיטָק אַיְן נִיט מִיּוֹן גַּעַבְּיָת. דָעֶרְפָּאָר טָאָקָע וּוּלְאַיךְ דָא נִיט אַנְרוֹפָּן קִיּוֹן גַּעַמְעָן. אַכְּבָּר מִיר האָבָּן דָאָד דָא אַוְיָפְּ זָוִית יִסְמְלָחָה אַזְעָלְכָעָוּנָטָע — אַדְעֶר אַזְעָלְכָעָוּנָטָע — שְׁרִיבָּעָר, וּוּאָס דָעֶר בְּרִיטָעָר עַולְמָן פּוֹן יְעָנָעָר זָוִית יִסְמְלָחָה אַזְעָלְכָעָוּנָטָע קַוְוִיקָן, אַדְעֶר — אַיְן לְעַצְטָן פָּאָל — גַּעַקְעָנָט זָוִי גּוֹט פָּאָרְדִּיעָן.

פָּאָקְטִיש אַיְן דָאָד דָעֶר לְעַצְטָעָר טְרָאָנְסְפָּאָרָט מַאְטָרִיצָן אָזֶן מַאְנוֹסְקָרְפָּטָן פָּאָר די דָעֶרְמָאָנָטָע אַיְרָאָפִיאַיְשָׁע פָּאָרְלָאָגֶן אַלְיוֹן אַ בָּאוֹוִיָּה, אָזֶן אַוְיָפְּ די וּוּרָק פּוֹן אַונְדוֹעָרָע אַמְּעָרְקָאָגֶר שְׁרִיְּיָה בָּעָר אַיְן דָאָרָט אַ פָּאָרְדָּרְוָנָג. אָזֶן חֹזֶן דָעַם זָוְינָגָן מִיר דָאָר שְׁוִין

פָּאַר דִּי לְעַצְמָע עַטְלָאַכָּע יָאָר דָּאָרֶת פָּאַרְטָרָאָטָן אֵין פָּאַרְשִׁידָרָעָנָע פָּאַרְלָאָנָן מִיט אֲפָאַטָּאָשָׂוּ מַנְחָמָה, לְיוֹוֹוק, בּוֹקְשְׁטִיָּוָן, מַשָּׁה נַאֲדִיר גָּלְאָזָמָאָן, לְעַיְלָלָעָם, הַאַלְפָעָרוֹן אַלְמָיָן, קָאָבְרִיָּוָן, צְבִיָּוָן, שְׁוִין נִיט רַיְוַדְנֶדְיק וּוֹאָסָמָעָן דָּרָוָקָט דָּאָרֶת אַיְבָעָר שְׁלוֹם עַלְיכָם, אָש, רַיְזָעוֹן, יְהָוָשָׁ אָוָן אַנְדָּרָעָר. אַיְך גָּלוֹבָי, אָז דָּאָס אַלְעָז אֵין אַגְּנִינְגְּרָעָר בָּאוֹוִיָּו, אָז אָוְנְדוֹזְעָרָע אַמְּעָרִיקָאנָעָר שְׁרִיבָעָר זְוִינָעָן דָּאָרֶת אַגְּנָאָז.

גָּאַנְגְּבָאָרָע סְחוֹרָה.

דָּרָר שְׁוֹוְרָעָר קָלָאָז, וּוֹאָסָ לִגְטָ אָוְנְדוֹז אֵין וּוֹעָן, אִיז, לְוֹוָט אַלְעַמְעָנָס מִיְּנוֹנָמָה דִּעְרָ פָּאַקָּטָן, וּוֹאָסָ דָּרָר אַיְרָאַפִּיאַיְשָׁר לְעַזְוָר קָעָן זִיד נִיט וּפָאַרְגְּיָנוּן דָּעָם לְקָסָסָפָן אַיְנְשָׁאָפָן זִיד דָּעָם אַמְּעָז רַיְקָאָנָעָר בָּזָק. אַבָּעָר אַוִּיחָה וּפְיָהָל עַר אִיז טִיעָה הַאָט זִיד קַיְינָר פָּוָן אָוְנְדוֹזְעָרָע פָּאַרְלָעָנָעָר נִיט גַּעַנְוָמָעָן דִּי מִי אַיְסְצָוּגְּפִינָעָן.

דָּרָר אַיְנְצִיקָּעָר פָּלָאָז, פָּוָן וּוֹאַנְגָּעָן מִיר הַאָבָן גַּעַהָעָט אַשְׁטִיקָל גָּרָס וּוֹעָן דָּעָם עֲנָיוִי, אֵין פָּוָן פּוֹלוֹן, דָּוָרָד דִּי פָּאַרְטָרָעָטָר פָּוָן זְיוּרָעָר-פָּאַרְלָאָנָן. אַבָּעָר אַוִּיחָה זַיְהָ קָעָן מַעַן נִיט שְׁמָעָלָן, וּוֹיָל זַיְהָ זַיְהָ אָפְשָׁרָעָקָן. זַיְהָ וּוֹיָל נִיט, אָז דִּי אַמְּעָרִיקָאָנָעָר אַיְדִישָׁע פָּאַרְלָעָנָעָר זַלְעָן אַרְיִינְשְׁטָמָעָן אַפְּסָ אֵין אַיְרָאָפָע.

לְוֹוָט דִּי פְּרִיְיָוָן אַוִּיחָה דִּי אַיְרָאַפִּיאַיְשָׁר, וּוֹאָסָ וּוֹעָן אַנְאָנְסִירָט אֵין דִּי וּוֹאַרְשָׁאָוּוּר "לְיִטְעָרָאַרְיָשָׁב בְּלְעָטָעָר" אֵין "בִּבְיָ" בָּעָר וּוּלְטָמָ", קָאָן גָּאָנָץ מַעַלְאָאָד זַיְהָ, אָז מִיר זַלְעָן דָּאָרֶת אַוִּירָ קָעָנָעָן "אָפְשָׁטָאָטָן" אַבְּיָסָל פָּוָן אָוְנְדוֹזְעָרָע אַמְּעָרִיקָאָנָעָר אַיְסְנָגָאָבָן, וּוֹיָל רַיְדָנֶדֶק וּוֹעָן דִּי פְּרִיְיָוָן אַוִּיחָה בִּיכְעָרָ דָּאָרֶטָן מִיר, עַרְשָׁתָמָן, נִיט פָּאַרְגָּסָן, אָז דִּי אַיְרָאַפִּיאַיְשָׁע (סְפָעַצְיָעָל דִּי אֵין פּוֹלוֹן) גַּעַד דָּרָוָקָטָע בִּיכְעָרָ, זְוִינָעָן גַּעַדְרָקָט אַוִּיחָה אַז זְוִיָּעָר בִּילְקָוָן פָּאַפְּהָ אָז, צְוּוּיָּוִתָּנָס, אָז דִּי אַגְּנָעָנְגָּבָעָנָע פְּרִיְיָוָן זְוִינָעָן אַוִּיחָה נִיטְגָּעָבָוָנָיָן דָּעָנָע בִּיכְעָרָ. אַינְדָּרָעָצִיָּטָמָ, וּוֹעָן דָּאָז בִּי אָוְנְדוֹז אֵין אָז אַוְמָגָּבָוָנָדָעָ נָעָר בָּזָק כְּמַעַט נִיט בְּנָמְצָאָ, אָגָּב קָעָן גָּאָנָץ מַעַלְאָאָד זַיְהָ, אָז עַם וּוֹעָט זִיד אַפְּשָׁר גָּאָר לְזַיְנָעָן אָוְנְדוֹזְעָרָע פָּאַרְלָעָנָעָר אַפְּצָזְרוֹקָן סְפָעָ צִיעָלָע אַיְסְנָגָאָבָן אַוִּיחָה בִּילְקָוָן פָּאַפְּרָה, בְּרָאָשִׁירָט סְפָעַצְיָע פָּאַר אַיְרָאָפָע.

עַם לִיְגָן בִּי אָוְנְדוֹזְעָרָע פָּאַרְלָעָנָעָר פּוֹלוּעָ סְקָלָעָפָעָס מִיט בִּי בָּעָר, גַּעַדְרָקָט אַוִּיחָה גּוֹטָן פָּאַפְּרָה, אֵין אַשְׁיָּוָנָם אַיְיָנָבָאָנָד. וּוֹאלָט נִיט בְּעַסְעָר גַּעַוָּעָן, אַנְשָׁטָאָט צַו צַּאָלָן פָּאַרְוָן פָּלָאָז, פָּרָאַצְעָנָטָמָ פָּאַר גַּעַלְטָמָ, אָז זַמְלָעָן שְׁטוֹבוֹב אַוִּיחָה דִּי בִּיכְעָר, אַזְוָעָקָשָׁיָקָן דִּי בִּיכְעָר

אין איראפע, וואו זי וואלטן עצוקערט געווארן פארן טרייזן,
וואס איז צונגענלאך פאר די דארטיקע לעזער?
אויסער די פולע סקלעפערם בי די עקייסטירנדיקע פארלאגן,
געפינט זיך נאך א רעכט ביסל ביכער אויך בי די אונטערגע
גאנגענע פארלאגן, וואס מען קען אפקיטן בחזי חنم. עס געפינען
זיך אויך ביכער, וואס זיינען ארויסגעבען געווארן פון גראופעם
און מחרבים, וואס וואלטן צופרידן געווען אשוועגעבען זעיר סחרה
פאר שפטט ביליך, און דאס אלז קען געשיקט ווערן אין די אויבנ
דרטמאנטע לענדער, וואו מיאואלט די סחרה נאך אין א קוץער
צייט צעכאנט ווי מצהוזאמער.
איך וויל שווין דא ניט ריידן פון די וויטע ערסטפקטיווין,
פון די גראיעס וואנדער, וואס מען קען אויפטאן, ווען עס עפנען
זיך פאר אונז יונע לענדער. מען קען דארט אפשר אroiיסגעבען א
טייל פון אונזרוער ביכער, — אופיקיטן אויף און ארט אלע
דארטיקע אויסגעבן פארן הינן מאך. אבער ווען עס זאל אפילו
אויפטאן פאר אונדו ניט מער ווי דאס, וואס די סקלעפערם וועלן
בי אונדו אויסגעליידק ווערן און מיטן איינקאיסרטן געלט וואלטן
מיר געקענט פאנכאנדערגעמען די הענט און טראכטן ווען אroiיס-
געבן נייע זאכן, וואלט אויך געווען דינו.

פארוואס עפם יאנן זיך נאכן "בלויען פוינט" פון גליק איבער
ימים? פארוואס ארייניליגן אווי פיל אויסגעבן און פארן איז וויטע
מדינות, ווען מיר האבן דא איז אמעריקע דעם רוב מנין און רוב
בנין אידן? — איז, ערשותמ, האבן מיר דא ניט דערוויל דעם
מענטשנ-מאטעריאל, וואס איז נויטיג פאר איז אקציע. וויל אן
זופאנגען דא א ריבטיקע באווענונג, דארף מען אכמוינינקסטנס
האבן א צענדייך מענטשן, וואס זאלן ארוםפארן איבערן לאנה,
איין דער צייט וואס די ארכטט איז איראפע וואלט געקענט באָר
זאָרגנט ווערן פון איין מענטשן. און אויב נויטיג, קען ער זיך דארט
באָזאָרן מיט לאָקאַלע פארטראטען, וואס דאס איז דארט זעיר
אָ לְיִכְתּוּר עניין. און צוויתנס, וואלט טאָקע דער עניין געקאָס
אָ רעכט ביסל ביליקעה, וויל ווען עס קומט צו געלט-ענינים,
דאָרְפֵּן אָונְדוּרָע פָּאָרְלָעָנָּר אָוִיסְקָלְיִיבָּן דעם בְּיִלְקָסְטָן אָוֹפָן.

מושה שמואל שקלארטקי

דען היוצא לנו מדברינו אין, איז די פאָרלענער דאָרפּוֹן זיך
באלֶר נעמַען צו דער אַרכְּבָּעַטְּ, אָנוּ נִיט ווָאַרטָּן בֵּין די אַיְירָאָפְּיָאַישָׁע
פֿאָרְלָעְנָר ווּלְלָן פֿאָרְכָּאָפְּן דָּעַם אַמְּעָרִיקָאַנְעָר מַאֲרָק מִיט אַונְדוּזְרָעַ
רע אָנוּ זַיְעַרְעַ שְׂרִיבָּרָעַ, אָנוּ אָפְּשָׁר אַיְיךְ די אַרְגָּאנְזִיאָצְיָעָס אָנוּ
שְׁטָאָטְ-בִּיבְּלִיאָטָעָקָן אָנוּ אָפְּילָו די פֿרְיוֹאָטְ-קָוָנָדָן.
דאָס אָיז אָן עַנְּזָן, ווָאָס מַז גַּעַטָּאָן ווּרְן אִידְעָר עַמְּ ווּעָרְטָ
אוֹשְׁפְּעָט.

דער קלעַרונג

דער גאנצער מאטעריאל, וואס איז דא אריין, איז
שווין פריער געדראקט געוען אין פארשיידען זשורנאלן:
"ביבער" "סילט" מאי קא משמען לן" אין "אונדזער ברד",
יאנווארפערוואר 1926; "אויף קרום וועגן" אין "פרוייע
ארבעטער שטימע" מאי דעם 18 און 25טו, 1928;
"זאגט נאך ניט קיון קרייש" אין "אויפלקום" דעצטמבער
1926; "א מארך פאר אידישע ביבער" אין "דער ווועקער"
18טו מאי, 1928; איך האב אבער יעדן ארטיטיל איבער
געארבעט, דערגאנצט און צונגענבו א רעכט ביסל ניעז
פאקטען.
משה שמואל שקלארסקי.

אַינָה אֶלְט

טיטל בלאט, געצייכנט פון ס. זאנאט
ביבער "סויילס" מאי קא משמען ? ..... ג
אויף קרומע וועגן ..... יט
זאנט נאך ניט קיון קרייש ..... לא
א מארך פאר אידישע ביבער ..... מ
דערקלערונג ..... מו